

MUNTANYA

760 1988

A/s seus peus
**calçat
infantil**

- Balmes
Plaça Molina
- Avda.
Pau Casals, 15
- Passeig
Sant Joan, 139

KATAKROK

GRAN ENCICLOPEDIA CATALANA

24 volums

12.000 pàgines de text. 42.000 il·lustracions,
la majoria inèdites i a tot color.

4.500 mapes, plans i fotografies aèries.

255.000 accepcions: 30% temes catalans,
10% lexicografia, 60% temes universals.

Enquadrernació luxosa en guàflex
i lletres estampades en or.

HISTÒRIA NATURAL

dels Països Catalans

• Invertebrats no artròpodes • Artròpodes, crustacis, miriàpodes i pectinítops • Insectes • Peixos • Ocells • Mamífers, rèptils i amfibis • Plantes inferiors • Fongs i líquens • Plantes superiors • Vegetació • Registre floral • Geologia I • Geologia II • Elements i processos geològics • Sistemes naturals.

15 volums

Religats en simil de pergami amb estampacions en sec, or i verd.
7.500 pàgines.
11.000 il·lustracions

Gran geografia comarcal de Catalunya

19 volums
Religats en simil de pell i estampacions en or i vermell.
10.500 pàgines.
13.000 il·lustracions

Osona • el Ripollès • el Bages • el Berguedà • el Solsonès • el Gironès • la Selva • la Garrotxa • l'Empordà • el Penedès • l'Anoia • el Vallès • el Maresme • el Camp de Tarragona • el Bages • el Baix Llobregat • la Segarra • l'Urgell • la Conca de Barberà • el Segrià • les Garrigues • la Noya • el Baix Cinca • el Priorat • la Ribera d'Ebre • Terra Alta • el Maestrat • el Pallars • la Ribagorça • la Llitera • el Delta de l'Ebre • el Rosselló • el Vallespir • la Cerdanya • el Conflent • el Capcir • l'Alt Urgell • la Vall d'Aran • Andorra • Geografia General I i II • Index general.

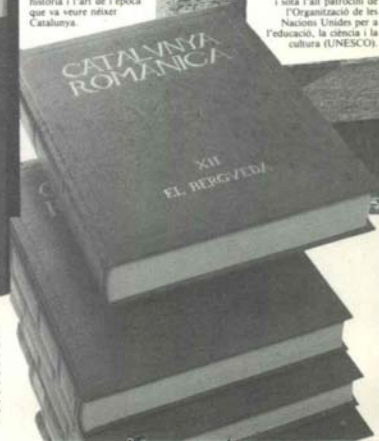
CATALUNYA ROMÀNICA

24 volums
Religats en pell i amb estampacions en sec, or i vermell.
12.000 pàgines.
23.000 il·lustracions.

Més de 300 historiadors, arqueòlegs i investigadors catalans estudien la història i l'art de l'època que va veure néixer Catalunya.

Un important esforç editorial i tècnic per tal que pugueu tenir a la vostra llar una veritable joia, feta amb la col·laboració de la Generalitat de Catalunya i una fàcil patrocinació de l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la ciència i la cultura (UNESCO).

PEDRA-NEU

OFERTA

COMUNICACIONS

METRO

LÍNIA-V-BADAL

LÍNIA-III-PL. CENTRE

BUS

15-54-70-72-43-56-57

D'ESQUÍ 88-89

PISTA

ESQUÍS
FIXACIÓ 15.900,-
BASTONS

INFANTS

ESQUÍS
FIXACIÓ (Màx. Segt.) 12.500,-
BASTONS

MUNTANYA

ESQUÍS
FIXACIÓ (Màx. Segu- 32.500,-
retat)
PELLS DE FOCA
(ADHESIVES)

FONTS

ESQUÍS
FIXACIÓ
SABATILLES SALOMON 15.900,-
BASTONS

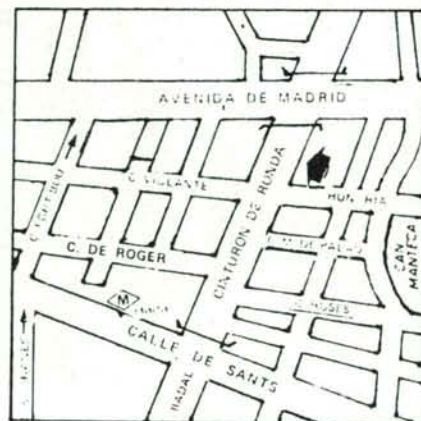
LLOGUER DE:

- ESQUÍS DE PISTA
- ESQUÍS DE MUNTANYA
- PELLs DE FOCA
- ESQUÍS DE FONTS
- PIOLETS Y GRAMPONS

POSEM SOLES VIBRAM A LES BOTES D'ESQUÍ

POSEM SOLES CUITES A:

- PEUS DE GAT
- NINJAS

CINTURÓ DE RONDA
AVDA. DE MADRID

PEDRA-NEU

PEDRA-NEU

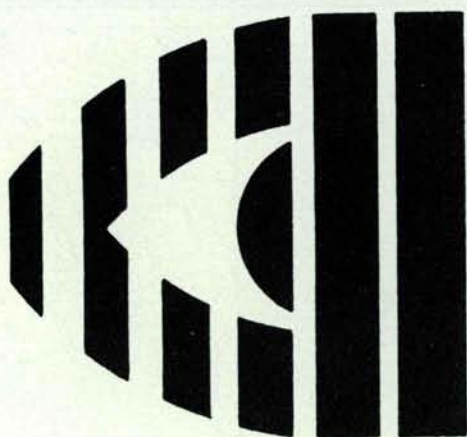
C/ BRASIL, 48 - CINTURÓ DE RONDA
AVDA. MADRID
BARCELONA 08028

TEL. (93) 330 27 74

LLOGUER DE:

ESQUÍS DE MUNTANYA ESQUÍS DE PISTA
ESQUÍS DE FONTS GRAMPONS I PIOLETS

PEDRA-NEU

Òptica Ruiz Urrea

Diplomat: A. Ruiz Beckers

Tallers propis

Rda. Sant Antoni, 63

Telèfon 254 59 45

08011 Barcelona

VIDRES SKINDO ANTIRREFLEX ESPECIALS PER A LA MUNTANYA I LA NEU

Per a les seves ulleres, RECORDI'NS

- Gabinet per a comprovar la seva agudesa visual amb el modern REFRACMÀTIC AR 1.100 computeritzat.
 - Montures nacionals i d'importació de totes les marques (RAY-BAN, VUARNET; CHRISTIAN DIOR, etc.).
 - Especialistes en les modernes multifocals invisibles de graduació progressiva. LENTILLES CORNIALS, APARELLS PER A SORDS.
 - Descompte del 20 % per als socis del Centre i els seus familiars.
- ESPEREM LA SEVA VISITA.**

**E S Q U Í
C À M P I N G
E S C A L A D A**

S P O R T S

SANJUST

MEMBRE DEL GREMI D'ARTICLES D'ESPORTS

CANUDA, 6 – 08002 BARCELONA
TEL. 302 36 95

LA MILLOR QUALITAT I EL MILLOR SERVEI

DE SEMPRE, PER A LA CULTURA I L'ESPORT

Redacció i administració:

Paradís, 10 - 08002 Barcelona

Tel. 315 23 11

Director:

Alfred Montserrat i Nebot

Adjunt al director:

Josep de Tera i Camins

Secretari:

Joaquim Bordonis i Serra

Maqueta:

Mariví Arròspide

Ressenyes i gràfics:

Armand Ballart

Corrector:

Joan Costa i Costa

Consell de redacció:

David M. Aloy, Miquel Bosch,

Jordi Canals, Francesc Herrera,

Agustí Jolis, Modest Montlleó

Col·laboradors:

Jaume Altadill, Lluís Belvis,

Josep Casanovas, Emili Civis,

Lluís Puntís, Josep Ma. Sala

Publicitat:

Centre Excursionista de Catalunya

Paradís, 10

Tel. 315 23 11

08002 Barcelona

Subscripció:

2.500 pessetes l'any (+ IVA) (sis exemplars)

Estranger: 3.900 pessetes.

Preu d'aquest exemplar, 480 pessetes (IVA inclòs).

(Comanda de números endarrerits:

A la Redacció de la revista.)

Fotocomposició:

«ECP» - Edición Láser

Gran Via de les Corts Catalanes, 606, 4° 2^a D**Fotomecànica:**

Sorrosal, S.A.

Pujades, 68-72, 3er, 3^a**Impremta:**

Gràfiques Encina

Secretari Coloma, 129

Dipòsit legal: B. 545/58

ISSN: 0212-2111

CORRECCIÓ D'ERRATES:

En el número 759, columna central de la pàg. 200 (Geologia del sector):

Línia 45, diu: tancades, ha de dir: tacades.

Línies 57 i 60, diu: discos, ha de dir: dics.

Línia 59, diu: blea, ha de dir: blenda.

Portada: Montserrat Puig, equipant la via

«Guti-gutaem-gutum» 5/6a.

Foto: Félix Amat i Parcerisa.

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ANY CXII NÚM. 760 VOL. 92 DESEMBRE 1988

SUMARI

Editorial

	242
La flama de la llengua catalana	243
Els goigs, documents literaris i culturals	
Modest Montlleó i Espasa	244
Travessada insòlita. Muntanyes de Pradip	
La Torre de Fontaubella - Colldejou - Llaberia	
Ramon Quadrada i Ornos	246
CHAMONIX'88: Sommet Européen dels alpinistes	
Josep Abril	250
Per les muntanyes de Prades	
Antoni M. Casas i Ferrer	252
Tuc de Balaguera (2.757 m), amb esquís	
Josep Baqués i Soler	256
«In memoriam» Lluís Serraïma	
Jaume Agudé	258
Mariola, una serra per descobrir	
Josep Sanchis i Carbonell	260
ESCOLA CADE: un treball fet	
Xavier Rodriguez	267
Els meus tresmils	
Jordi Iranzo i López	270
BOLETS (9) / BOLETS (10):	
Francesc Xavier Gregori	272
Parlant dels «hórreos»	
José María Gallardo	274
Eduard Toda i el seu centenari a l'Alguer	
Rafael Caria	278
Vies d'escalada	281
Crònica	283
Bibliografia	285
D'ací d'allà	287
Llibres	287

Queda prohibida la reproducció total o parcial dels articles de la revista «MUNTANYA» sense citar-ne la procedència, el número de què han estat trets i el nom de l'autor. Els articles publicats a «MUNTANYA» expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista «MUNTANYA» editada pel Centre Excursionista de Catalunya Alpí Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

Desembre 1988

En encarregar-me aquest editorial, em van dir: «Fes una mena de carta de comiat». La veritat és, segons el meu punt de vista, que el qui figura com a director d'aquesta publicació i en deixa el càrrec per manca de temps per dedicar-s'hi, no mereix gaire més que una nota al final de la secció *Crònica*.

Han estat cinc anys i trenta números. Quan en Josep de Tera, en Joaquim Bordons i jo ens vam fer càrrec de la revista MUNTANYA teníem diversos propòsits per tal de millorar-la. Alguns han estat possible, com el de posar-nos al dia, ja que durant els últims anys, aquest havia estat un dels problemes cabdals i constants de la publicació. Un altre era el d'intentar donar-li una nova teleologia, o sigui, un contingut que, a la vegada que reflectís totes les tasques que es desenvolupen al Centre, fos atractiu per al públic en general afeccionat a la muntanya i a les activitats que d'ella es deriven. I també la finalitat de divulgar al màxim el món de la muntanya.

Malgrat tot, això últim no ha estat sempre possible en la mesura que jo particularment desitjava. En primer lloc, per les característiques inherents a qualsevol publicació de club que, de vegades, obliguen a complir amb certs compromisos adquirits, i no exactament per la redacció. En segon lloc, perquè l'altruista col·laboració dels autors, sovint no ha permès mantenir un cert estoc de material amb temes prou diversos i publicables amb el qual poder-hi moure's.

Només cal fer un repàs pels punts de venda, o conèixer l'edat de la majoria dels nostres subscriptors per veure que la nostra publicació no és gaire llegida entre la gent jove que practica

qualsevol esport que tingui relació amb la muntanya. Així mateix, el percentatge de joves del Centre que escriu a MUNTANYA és mínim, i això cal tenir-ho present.

En definitiva, ha estat una tasca feixuga però agradable. Una tasca en la qual sempre hem tingut el suport de la Directiva de la casa i en la qual ha destacat en Joaquim Bordons, sobre qui han recaigut totes les feines administratives; gràcies a ell han vist la llum els índexs publicats durant aquests últims cinc anys. També sobre en Josep de Tera, a qui es deu el gran mèrit d'haver organitzat tot l'arxiu de la revista, encara que pocs mesos després aquest va ser desmantellat per tal de fer les obres d'ampliació del Centre. És per això que, actualment, és pràcticament impossible trobar un número endarrerit de MUNTANYA.

Després d'aquests cinc anys, crec que alguns dels nostres objectius s'han aconseguit; d'altres, encara no. I per això cal dotar la revista d'un nou equip, que sens dubte existeix a la nostra entitat, per tal que hi aportin noves idees i uns ànims renovats, cosa que sempre va bé.

Qualsevol canvi sempre crea polèmica. Alguns han estat ben acollits pels socis; d'altres, no tant. Ja se sap que és molt difícil d'aconcentrar tothom. Però sí vull deixar clar que l'èxit de qualsevol decisió encertada es pot atribuir a la inestimable col·laboració d'en Josep de Tera i d'en Joaquim Bordons. Sense ells, aquesta tasca de tirar endavant la revista del Centre no hauria estat possible. D'altra banda, els errors només tenen un responsable:

ALFRED MONTSERRAT

LA FLAMA DE LA LLENGUA CATALANA SÍMBOL DE CONTINUÏTAT

El Centre Excursionista de Catalunya, Club Alpí Català, es complau a publicar en lloc preferent l'escrit que la Comissió que organitzà l'any 1968 la «Festa de la Flama de la Llengua Catalana», conjuntament amb la Federació d'Entitats excursionistes de Catalunya i el Monestir de Montserrat, ha fet arribar a les entitats excursionistes del nostre país.

Convençuts que la nostra llengua (el català) és el nostre signe d'identitat, subscribim en la seva totalitat aquest manifest i fem patent la nostra voluntat de lluitar amb tots els mitjans al nostre abast perquè el català sigui de fet i de dret la nostra única parla.

L'octubre de 1968, amb motiu del centenari de la naixença de Pompeu Fabra, una comissió formada per membres d'entitats excursionistes de Catalunya va organitzar un seguit d'actes d'homenatge al Mestre, el testimoni principal dels quals fou la institució de la Flama de la Llengua Catalana. Encesa a Prada davant la tomba de Fabra, fou portada per camins de muntanya al Monestir de Montserrat i dipositada en una llàntia perquè hi restés com a símbol permanent de la fe, de l'esforç i de la voluntat del nostre poble.

Després de consecutives i ininterrompudes renovacions anuals per part de l'excursionisme català, en complir-se vint anys d'aquella efeméride, els components d'aquella Comissió, d'acord amb el Monestir, atenent als canvis polítics, socials i econòmics que ha experimentat la nostra societat, creiem oportú d'adreçar als excursionistes i al poble català en general les consideracions següents:

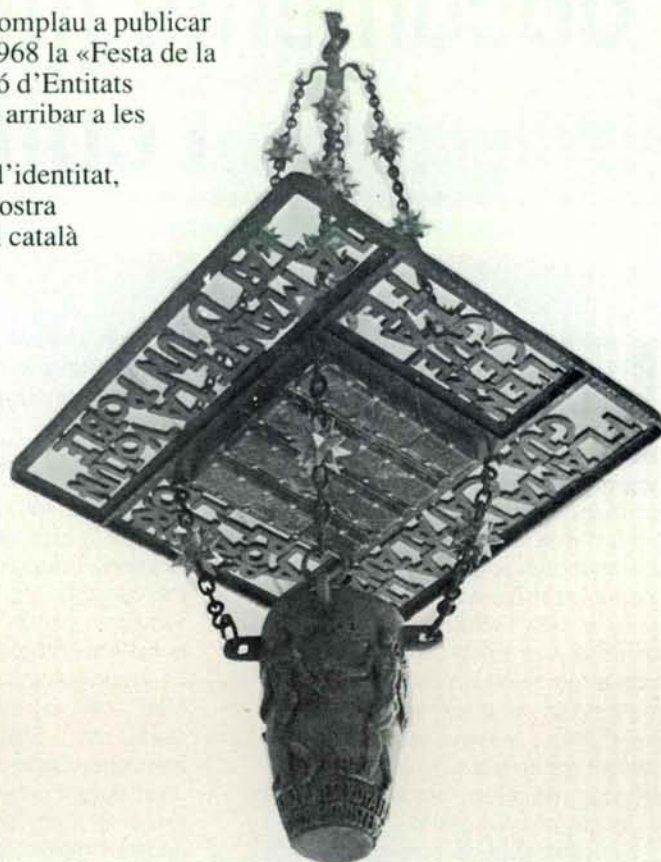
La FE que féu encendre la Flama a Prada durant la dictadura franquista continua viva en l'esperit de molts ciutadans de Catalunya, però cal continuar llui-

tant per refermar-la i encomanar-la a les noves generacions.

L'ESFORÇ que portà la Flama fins a Montserrat en aquells anys difícils, cal que sigui mantingut en tota mena de situacions i no se'n permeti l'afebliment en el moment actual de repressió nacional menys aparent, però igualment efectiva.

La VOLUNTAT que al llarg dels segles ha servit per mantenir vius els valors que ens defineixen com a poble ens ha d'ajudar a conservar intacte el nostre amor per la llengua, en la certesa que és el vehicle més eficaç per a enfortir la consciència nacional catalana.

Convençuts de la importància d'aquest compromís, i com a iniciadors de la Flama de la Llengua Catalana, disposats a continuar-la renovant i vetllant, la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya i el Monestir de Montserrat inviten tothom qui arreu dels Països Catalans sent com a pròpia la llengua catalana a treballar incansablement per conservar, difondre i enaltir aquest preat patrimoni col·lectiu, símbol màxim de la nostra identitat nacional.

Els goigs, documents literaris i culturals

(que algunes vegades és al·legòrica), la disposició del text a dues o tres columnes separades per un corundell, els noms dels autors de la lletra, de la música i del dibuix, el peu d'impremta, les característiques d'edició (original o facsimil), l'any, la quantitat editada, la intenció de l'edició, etc. Avui es promouen edicions de goigs per commemorar la reconstrucció d'un temple, per un centenari, o per les noces sacerdotals, les comunions, els maridatges, els naixements, l'acció de gràcies, les nades, les inauguracions, els aniversaris, les onomàstiques, etc.

L'excursionista no solament hi veu, doncs, una lloança religiosa o una cançó, sinó que hi té un document històric que ha evolucionat des d'un primitivisme evident a una poesia innovadora i actual. Des que el nostre consoci i poeta mossèn Jacint Verdaguer va revifar, a finals del segle passat, la composició de goigs, aportant-hi un treball generós que va trobar ressò amb els Joan Maragall, Guerau de Liost i altres, la profusió de noves edicions ha estat constants, i el seu millorament ha estat notable en tots els aspectes. La nostra entitat hi ha contribuït força i, els «Amics dels Goigs», no cal dir que d'una forma eficaç, com podem veure tot seguit.

La nostra entitat i els goigs.

L'any 1916, amb motiu de la Festa de Sant Jordi, hi hagué una exposició de goigs d'aquest sant-cavaller, la catalogació dels quals va anar a cura de Ramon d'Alós, soci de l'entitat i col·leccionista de goigs. Podem veure aquest treball en el Butlletí núm. 250.

El 1925 es va reorganitzar la Junta Directiva de la Secció de Folklore, que quedà constituïda per socis, la majoria dels quals eren gogistes: *President*, Josep M.ª Batista i Roca; *Vice-president*, Rosend Serra i Pagès; i, com a *Vocals*, Agustí Duran i Sanpere i Pau Vila i Dinarès. Dos anys després, entraven a la junta dos gogistes més: Joan Amades i Joan B. Batlle, l'home que editaria els primers volums de goigs antics facsimilats, essent el primer (i en manuscrit) dedicat a la Verge de Montlleó (La Segarra). Aquella Junta, feia constar que es dedicaria a l'estudi del costumari català i de les nostres tradicions, especialment a la conservació i el foment dels goigs. N'edità, fins i tot; una mostra, la tenim amb els de la Mare de Déu de Montserrat, de La Molina, originals, segons que sembla, de Francesc Maspons, qui preferí restar a l'anonimat.

Durant l'any 1926, mossèn Francesc Baldelló va donar al Centre interessants conferències sobre el cant popular litúrgic i el folklore litúrgic nadalenc.

L'any 1927, al Butlletí núm. 384 es pot veure l'anunci d'una exposició de goigs

MUNTANYA

Modest Montlleó i Espasa

transcurs del temps s'han convertit en una col·laboració important a l'abast dels lectors de la nostra Biblioteca.

Què són els goigs?

Els goigs són una composició poètica, cantada a llaor de la Verge, que es féu extensible després als sants, les santes, els santcrists, etc. Uns goigs han de ser versificats per un poeta que en conegui la mètrica establerta, i caldrà trobar un il·lustrador (Antoni Gelabert, ahir, i Josep Nuet, avui), un músic (mossèn Camil Genis, ahir, i Francesc Civil, avui), un historiador (Joan Font i Rius, mossèn Joan Roig) i un editor (Torrell de Reus, avui, i R. Vives Sabatè, ahir). Tots ells poden, i moltes vegades ho aconsegueixen, realitzar una obra artística, digna de guardar o col·leccionar.

Als goigs, hi veurem de forma destacada l'advocació i la localitat d'aquesta. En són les característiques principals: la imatge, els ornaments, l'orla

GOIGS A SANT FRANCESC D'ASSÍS

PATRO DELS ACAMPADOR

PROCLAMAT I ENTRONITZAT AL 26ª CAMPAMENT GENERAL DE CATALUNYA A SADERNES

En tant la seva espècie
les flames el envolten,
Sua l'enten, que entén,
molt de la vida el

Què s'afaita la granja
ja no m'hi veu, en pau
se'n va la pluja acampada
ja començava a ploure el camp

La vida m'entra com el dia
l'espargueix com el vent
de la vida com, veu
que a la tempesta hi és

Des del seu que sol solista
són les lletres, però del seu lloc
en l'espai que ell sap
són les lletres de la vida

Molt de la granja
de la vida el que m'entra
el vent el que m'entra
són les lletres de la vida

Assis, Galdos

Per a començar que fentem
el nostre que la granja
chequeu-quecheu-quecheu
que el nostre que fentem

Començem a veure de la granja
de la granja, del lloc
en el nostre de la granja
que el nostre que fentem

Solista de la granja
que el nostre que fentem
de la granja, del lloc
en el nostre de la granja

Què la vida que fentem
el nostre que fentem
de la granja, del lloc
en el nostre de la granja

Per a la vida que fentem
de la granja, del lloc
en el nostre de la granja
que el nostre que fentem

TORNADA

Què la vida que fentem
de la granja, del lloc
en el nostre de la granja
que el nostre que fentem

Què la vida que fentem
de la granja, del lloc
en el nostre de la granja
que el nostre que fentem

Què la vida que fentem
de la granja, del lloc
en el nostre de la granja
que el nostre que fentem

ncidència dels goigs a la nostra entitat.

La nostra entitat, des de la seva fundació al Turó de Montgat, sempre ha gaudit d'un bon planter de sociogogistes entusiastes del foment, la divulgació i la dignificació dels goigs, un costum molt arrelat entre els excursionistes enforvirits per al manteniment de les tradicions i els costums dels Països Catalans. Per això, en visitar una ermita, un santuari o una capella de muntanya, adquireixen els místics fulls, amb text sovint únic que, durant anys, ha servit també per al conreu i la conservació de la nostra llengua, i de refugi, on la persecució no ha pogut mai foragitar-la.

L'excursionista no solament té un record a les mans, quan torna a casa amb un plec de goigs, sinó que ha enriquit la seva cultura respecte a les devocions populars de la nostra terra, ja que en aquests fulls han intervingut moltes vegades cinc persones, convertint-los en una joia artística i devocional. Els milers de goigs existents des del segle XVI són un fons bibliogràfic prou important per fer palesa la perdurabilitat d'aquesta literatura popular.

La dèria del col·leccionisme de goigs va començar el segle passat, i els primers que en feren acopi foren Manuel Milà i Fontanals i Marià Aguiló. El segon va escriure, referint-se als goigs: *«Qui estima sa terra, no fullejarà sens profit aquest repertori de poesia que comensa en el bressol del catalanesch y abraça d'afrau en afrau y quasi d'any en any, la vida de nostre llenguatge; l'arqueologia, y'l gravat, l'història y la geografia, la música y la tradició, trobaran prou d'espiqualar-hi»*.

Els nostres fundadors, coneixedors del valor que tenien aquests fulls d'arrel medieval, procuraren ordenar-los. I aquestes aportacions inicials, en el

del segle XVII, a llaor de sant Jordi, presentada per l'«Agrupació de Mantenidors de Goigs», a càrrec del senyor Gallardo. Aquests mantenidors de goigs eren com una sub-secció, i procedien dels «Amics dels Goigs». Quan es van veure sense local per reunir-se, en decidir l'autoritat militar d'aquella època clausurar-los l'estatge a Schola Cantorum de Sant Just i Pastor, trobaren a la nostra entitat el sopluig i la manera de continuar-hi la tasca. Aquest grup exposà a l'entitat, en diferents ocasions, goigs dels segles XVII, XVIII i XIX, de la col·lecció de la casa i de socis gogistes.

Després de la guerra civil, els «Amics dels Goigs» es reorganitzaren gràcies al nostre consoci Pelegrí Casades i Gramatxes, qui els va proporcionar aixopluc a l'Acadèmia de les Bones Lletres: es dissolgué llavors el grup de Mantenidors del Centre.

En fer-se càrrec de la Presidència de la Secció de Ciències i Arts Joan F. Cabestany, l'any 1967, es donà un nou impuls al foment dels goigs. Hi hagué una exposició de goigs de l'entitat realitzats per impressors barcelonins del segle XVIII, i es confeccionà un catàleg de 12 pàgines, amb notes biogràfiques dels estampers barcelonins, a càrrec de Joan F. Cabestany. L'edició anà a cura de Torrell de Reus. L'any 1968, la mateixa Secció edità els *goigs de Sant Bernat*, el patró dels excursionistes.

L'any 1971, amb motiu d'una visita a la Mare de Déu del Coll, que es venera al Santuari de Vallcarca de la nostra ciutat, la Secció de Ciències i Arts edità 100 goigs amb paper fil i numerats, amb un assaig bibliogràfic. Per primera vegada, el gravat corresponia a la Verge que s'hi venera.

Pel març de 1972 es va portar a terme, a la Sala d'Actes, una vetllada poètica i, amb aquest motiu, es van editar uns goigs de la Verge del Carme, d'Olot. Aquests són els primers goigs existents que portin inclosos el programa i la invitació. Al mateix any, la revista MUNTANYA, presentà un article original meu, intitolat «El goig de col·leccionar goigs».

Amb motiu de l'any del cinquantenari de l'associació «Amics dels Goigs», la Secció de Ciències i Arts va promoure una exposició de goigs del Priorat, la primera de temàtica comarcal, i n'edità a la vegada un catàleg il·lustrat, força original, a cura de Torrell de Reus. Se'n féu la presentació a la nostra entitat, l'any 1973.

El mes d'abril de 1974, a la Sala d'actes hi hagué una vetllada poètica i musical en lloança de la Mare de Déu de Montserrat, una temàtica (com es pot comprovar) concreta, amb relació nominal d'autors de la lletra i de la música.

L'any 1975, la Secció de Ciències i Arts edità per segona vegada uns *Goigs*

GOIGS A LLAOR DE SANT BERNAT DE MENTHON

ARDIACA D'AOSTA

Per Nicolau que us obria
la vida de santedat:
Deu força a l'ànima pia
per volar a l'eternitat.
A Menthon, formosa vila,
obrirre els ulls al món:
allí la vida és tranquil·la
amb el llac d'Annecy enfront.
Vostre cor de Déu sentia
l'eternal immensitat:

Deu força...

Vostra joventut cercava
sols el regne del Senyor,
la fe que us il·luminava
us feia triomfador.
De Sant Nicolau la via
seguia el cor arbrantat.

Deu força...

En la vostra juvenesa
ja us volien maridar;
mes el liri de puresa
a Déu sols vol arribar.
De Jesús la companyia
seguia ple d'humilitat.

Deu força...

La vostra ànima emparada
amb el signe de la Creu,
del Castell ha pres volada
per seguir el camí de Déu.
Penyals i deserts seguia
vostre pas adelerat:

Deu força...

Per Déu vostra vida enduta
ja ha arribat a bon destí;
Aosta, primera ruta
del seu terrenal camí.
A la Seu us acollia
l'ardiaca de bon grat:

Declarat per
S. S. Pius XI
Patró dels
excursionistes

La seva festa:
el 15 de juny

Quan mor l'ardiaca Pere
ple de vellúria i virtut,
un nou signi us espera
i a l'ardiaca sou dut.
El vostre amor encenia
en els cors la caritat:

Deu força...

Aosta està consternada:
un fals déu és venerat,
que als Apenins té l'estada
i els omple de malvestat.
Amb serena coratgia
us prepareu pel combat:

De Déu la glòria és lloada
i a Mont-Joux heu erigit
dos refugis, llum preada
que cerca el cor defallit.
Vós sou protector i el guia
del vianant fatigat:

Deu força...

Mes s'atansa ja el viatge
darrer, que us ha de dur al cel;
ancu en pelegrinatge
devers Roma, vostre anhel.
A Novaris s'extingia
vostre vida amb santedat:

de Sant Bernat, il·lustrats per Antoni Gelabert.

L'any del centenari de la nostra entitat, el 1976, l'entitat edità una carpeta de nou goigs d'advocacions barcelonines intitolada *Els sants barcelonins*, amb il·lustracions de Maria de la Pau Garcia-Borrón. Torrell de Reus curà de la impressió. Aquell mateix any, a la Sala d'Exposicions s'hi pogué contemplar una exposició de goigs, tots ells il·lustrats per Antoni Gelabert, mestre xilògraf (qui morí l'any 1980).

En una vetllada en honor de Ventura Gassol, que va tenir lloc a la nostra entitat l'any 1978, s'hi féu la presentació d'un tríptic de goigs, originals del poeta del Montsant, il·lustrats per Antoni Gelabert i a cura de Torrell de Reus. També el mateix any, a la nostra entitat hi hagué una exposició de *Goigs de sant Roc*, amb motiu de les Festes de Sant Roc de la Plaça Nova: no cal dir que els goigs eren de la col·lecció de la nostra entitat. La Comissió de Festes va incloure aquesta col·laboració en el seu programa d'actes.

Finalment, el 29 de gener de 1987 es féu la presentació de dues carpetes de goigs, de més de cinquanta cada una, editades per la Fundació Roger de Belfort: *El llibre de Goigs i devocions de Vallbona de les Monges*, atribuït a l'abadessa Jerònima de Boixadors, amb pròleg i comentaris de J.J. Piquer i Jover,

i *Goigs de les viles i pobles del comtat de Prades i rodalia*, a cura de Torrell de Reus, amb pròleg del Dr. Josep Pont i Gol, arquebisbe emèrit de Tarragona.

Conclusions.

El primer llibre imprès en català l'any 1474 a València, inclou «Les Trobes en llaor de la Verge Maria», o sigui els primers goigs impressos. Els goigs han ajudat el poble a expressar-se en la seva llengua. El poble que canta els seus goigs és un poble amb sentiment devocional.

Els goigs són: un cant místic, literatura popular religiosa, manifestació de pietat, pregària, expressió de sentiment, oració comunitària, prec, súplica, expansió devocional, un contingut doctrinal, una elevació de la ment, una exaltació de fe, una lloança, una invocació, culte poètic, lloança, religiositat d'un poble, devoció de fidels, fulls històrics, documents culturals. Els goigs són l'alegria espiritual dels qui els canten. I també, gràcies als goigs, tenim coneixements de devocions extingides o d'ermites desaparegudes. I encara, de vegades, serveixen per a localitzar-les geogràficament.

Sigui aquest modest treball, una petita mostra de la importància que tostemps han tingut els goigs a la nostra entitat. I crec que seria bo que, algun soci, en fes un estudi exhaustiu.

Travessada insòlita

Muntanyes de Pratdip - La Torre de Fontaubella - Colldejou - Llaberia

Ramon Quadrada i Ornosa

Si: insòlita. Mai no s'havia efectuat una travessada per aquests paratges, tal i com els meus companys i jo l'hem portada a terme. Si s'ha fet així, ha estat amb el desig que hi tots els que hi prenguessin part poguessin descobrir els panorames i les bel·leses individualitzades que conté aquesta zona.

Els termes municipals de Pratdip, de La Torre de Fontaubella, de Colldejou i de Llaberia tenen molts indrets dels quals

l'excursionisme n'ha fet exclusió, ja sigui pel desconeixement d'altres antics vials, canaletes i graus (ara perduts en bona part), i per un comodisme fàcil que fa emprar els camins convencionals de sempre.

Nosaltres hem procurat relligar sendes antiquíssimes fins on ens ha estat possible; per exemple, hem recobrat: la canal del Corb (o Fosca) i un dels caminols que s'hi aproxima, a la banda de la Mola que mira a La Torre de Fontaubella; alguns trams de la canal del Mora per descendir del racó dels Caragols —també a la Mola— fins al coll del Guix; el directíssim corriol que des del susdit coll puja fins al peu del cingle de

la Miranda de Llaberia; el camí vell de Llaberia a Pratdip fins a la Dòvia; i, per sobre de tot, hem obert per primera vegada a l'excursionisme el camí (i els grauets) de Les Moles de ca l'Estudiant, que parteix del coll de la Bassa de les Fonts, ressegueix la carena de Les Moles i permet de davallar a Pratdip.

Es un camí amb graus acanalats que causen un fort impacte per la seva bel·lesa excursionística que, com hem dit, mai no han estat inventariats, i no són coneguts tampoc per gaire gent, com no sigui pels veïns, adults de Pratdip. Mesos de podall, destrall, xerracs, estisores de podar i aixada a les mans curulles de butllofes i de punxes, però que, com a contrapartida, ens han portat la satisfacció d'oferir als excursionistes la possibilitat d'efectuar nous itineraris. Ho donem tot per ben emprat si, amb la nostra tasca, permeten una millor coneixença d'aquesta part de casa nostra, ni prou coneguda ni prou apreciada com caldria i mereix. Estimem aquests paratges i els pobles que viuen al peu de les alteroses roqueres que, per dues jornades, han acollit una petjada massiva. Pobles de gent senzilla, noble i esforçada, que arrossegueu secularment el cansament d'una vida no gaire planera ni tampoc ben valorada ni compresa pels qui, des de les aures, no han pogut mai els dits per tractar de millorar-ne les condicions vitals. Pratdip, La Torre de Fontaubella, Colldejou, Llaberia: pobles acostumats al sacrifici del fred que linxa collites, de caldes rostitores, de sequera, de vent que tomba esperances...

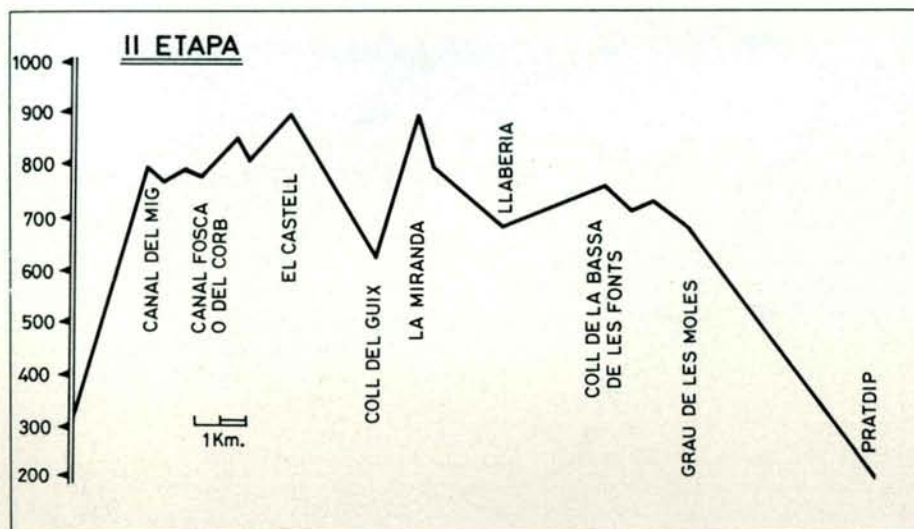
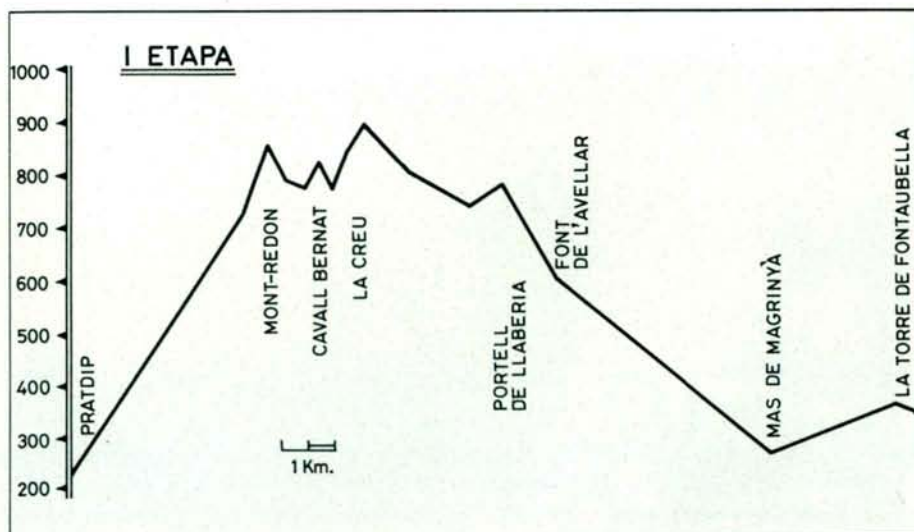
No! Tampoc no descriurem les particularitats d'aquests vilatges, un per un, tot i copiant quatre dades d'una geografia o bé d'una enciclopèdia. Fóra massa fàcil i inexacte. Preferim que els participants a la «Gran Travessada», els anteriors i els futurs, siguin ells mateixos qui procurin treure'n tot el suc, fent amistat amb els qui hi viuen, tot i demanant-los allò que els pugui interessar. Jo afirmo que els atendran amb el cor obert si s'hi presenten amb humilitat i bona fe. I, d'altra banda, no creiem que preocupi a ningú si, a la contrada, l'any 1910 per exemple, es colliren tantes tones d'ametlla, o bé el nombre de sacs de carbó d'alzina i els feixos de branca de pi que foren portats a ciutat per cobrir les necessitats d'uns forns de pastisseria o d'obra ara ja en desús...

Tampoc no decriurem l'itinerari fent-ne una crònica a base de minuts, de segons i de quilòmetres: la fredor d'aquesta classe de relats ens deixa gairebé insensibles del tot. Creiem que la idea concreta de cadascuna de les etapes del recorregut total se l'ha de fer cada marxador, subjectivament, com més li plagui. A més, la nota d'horaris —sempre orientatiu—, el plànol i el gràfic ara acompanyats són prou esclaridors per a

El Cavall Bernat de la serra de Llaberia.

(Foto: Ramon Quadrada)

la finalitat perseguida, com també ho seria l'ajut d'algué que ja hagués recorregut anteriorment l'itinerari.

Convé remarcar que aquesta travessada no és un passeig. El conjunt de la cursa és dur; però també és a l'abast de qualsevol caminador entrenat. Un parell de passos de II°, curts i de mínim risc, entre la primera i la segona hora del dia inicial, són les màximes dificultats a enfrontar-se. Hi queden, això sí, uns desnivells importants, però que, amb bona cama, poden ser superats malgrat que es camini sempre per un terreny més aviat asprívol. L'aigua no és abundosa a la contrada; però tant a la sortida com a les hores del dinar hi és segura. La font de l'Avellar, sota el coll de Guix, i la de l'Horta, a Llaberia, en faciliten. I també farem esment que, tant a la primera com a la segona jornada, als llocs triats per fer-hi els àpats del migdia són fàcils les comunicacions per mitjans mecànics, cosa que permetria fer sense complicacions alguna hipotètica retirada.

L'ITINERARI

Comencem a dibuixar-lo.

Fet en automòbil el darrer tomb de la

carretera que ve de Reus, Riudoms, Montbrió del Camp i Montroig, apareix Pratdip, redossat al basament d'un esvelt turonet que el sol comença a entebiar. Deixats el cotxes (o l'autocar) i amb les cames emperesides, s'entra al camí que porta al Montredon per la carena i als grauets de La Seda.

De moment, es passa entre conreus; després, pel mig d'un bosc feble, i se surt en un camp d'argelagues on ha calgut obrir un pas. Cal girar el cap. Pratdip, ja amb bona incidència solar, farà prémer els obturadors fotogràfics. És una vista magnificada per la serra de Güena i pel puig de Cabrafiga, que emmarquem el poble.

Collet de la Seda. Bon esguard cap a dos aires. La mar tarragonina, Salou, Cambrils i d'altres blaus marítims fan sentir el contrast imaginari d'aigua salada i d'aigua de muntanya. Al fons llevantí, el Montmell... Lluny, molt llunyanes, s'endevinen successions de muntanyes familiars, difoses a l'horitzó enterbolit de la matinada.

Es té al davant una cresta rocallosa, de la qual sembla impossible guanyar-ne el capdamunt. Però un capriciós corriolet es cargola per la cresteria i hi facilita el trànsit. Dues o tres vegades cal emprar

les mans per poder progressar cap amunt.

Es resca el morral conegut a Pratdip com La Seda, al qual es pot pujar sense dificultat. La visió cap a ponent, mirant a Les Moles, fa endevinar el darrer tram del recorregut de la segona jornada.

Es fa cap a un replanell pelat i de pedruscall esblanqueït; i, si es guaita cap a la fondària dretana, hom s'esplaia amb els imponents cingles del Panxot... Després, el planet de sota el Montredon, el Montredon al frec esquerrà, la petita font de l'Àliga i el Cavall Bernat, al final de la raconada nord-est, erguit. Es pot ascendir a totes les eminències que es vulgui. Els panorames cap al Baix Camp són admirables: closos per la mar, pel Montserrat i per una part de les muntanyes de Prades.

Tot descrivint onades amunt i avall, per un paisatge com si fos copiat de la lluna, i abocant l'esguard cap al costat de Colldejou, es passa pel portell de la Roca Mitjanera —camí a Colldejou pel Bullidor—, per trepitjar després boniques raconades que, finalment, condueixen al cim de la Creu de Llaberia. Bon esguard i bon vent, com és normal!

I ara, en continuat descens, es transita pel barranc de les Coves i un curt pendís ens mena al Portell de Llaberia, des d'on causa sorpresa l'aparició, a tall de decorat de fons, de la Mola de Colldejou, de la qual ens en és donat un tast (a distància) per a demà, quan se'n fa la travessada. Pels nombrosos i cargolats Revolts, i per dintre d'una vegetació obaga i plaent, hom es planta a la font de l'Avellar.

Ací es pot fer la dinada, alhora que un dilatat repós, ja que, a la tarda, només queda una hora de baixar per un bon sender que discorre per l'interior de la vall de Maçanes, plena de pins, grèvol, heura i sentors d'humitat. Al capdavant, i després de l'Estret, es divisa el vell mas de Magrinyà i, de seguida, la carretera de Marsà a La Torre de Fontaubella. No hi ha cap més remei sinó seguir-la per espai de 45 minuts, perquè el camí vell és malmès i desaparegut. A la Torre de Fontaubella acaba la primera etapa de la «Gran Travessada».

La Torre de Fontaubella! Bonic vilatge, ensorrat en un clot, entre la serra de l'Argentera i l'alterosa Mola de Colldejou, que també és de La Torre. Hora del sojorn. Xerrades entre escuma de cervesa fresca al cafè del poble, on també —encarregant-lo— s'hi pot sopar. Es pot dormir en una casa de l'Ajuntament, on, per un preu mòdic, la lloguen per passar-hi la nit.

De segur que algú somiarà amb les sorpreses de l'endemà.

Com aquell que tira una línia perpendicular a La Mola, així també s'abandona La Torre de Fontaubella que amb tanta cura acull el vianant.

Es puja per un estretit sender, però de

Des de la Mola de Colldejou,
el camp i el mar al fons.
(Foto: Josep Callizo.)

bon pis, tot tallant la carretera de Colldejou per dues vegades, i hom s'interna a dintre d'una maranya vegetal. Es continua ascendint sostingudament, encarats als cingles de La Mola, que semblen voler aturar la trajectòria. S'assoleix el basament de la tartera, on es recula una de cada dues passes que es fan endavant (tot i deixant anar alguna imprecació!). Apareix la canal del Mig, que és el pujador més conegut i popular per guanyar el pla de La Mola per aquest costat.

En arribar al peu del cingle major i més alt, es pren a mà esquerra un delitós camí de recingle, el qual, entre estimaballs i roca blanca, mena al peu de la canal del Corb (o Fosca), dreturera i formidablement oberta, com si algú hagués eixamplat una esquerra amb poderoses mans.

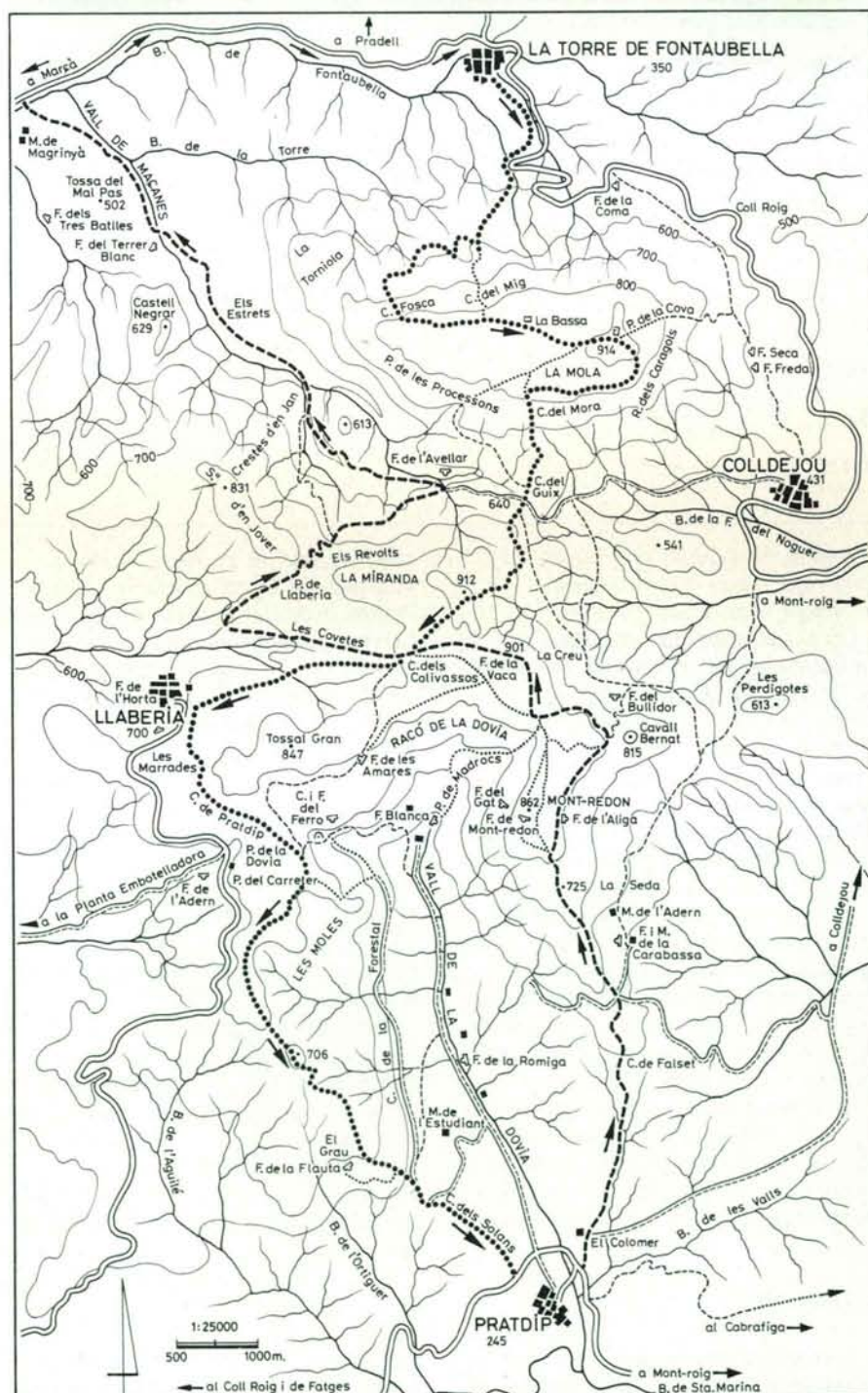
La Torre de Fontaubella apareix a vista d'ocell. I, a la llunyària, senyoreja el Montsant, vist des d'ací rectilini, aplanat i llarg. Deu minuts de pujar —tombeu el cap, si us plau— i aviat sereu a la planúria de La Mola, la Bassa, el Castell i el Racó dels Caragols: nova tanda de temes fotogràfics.

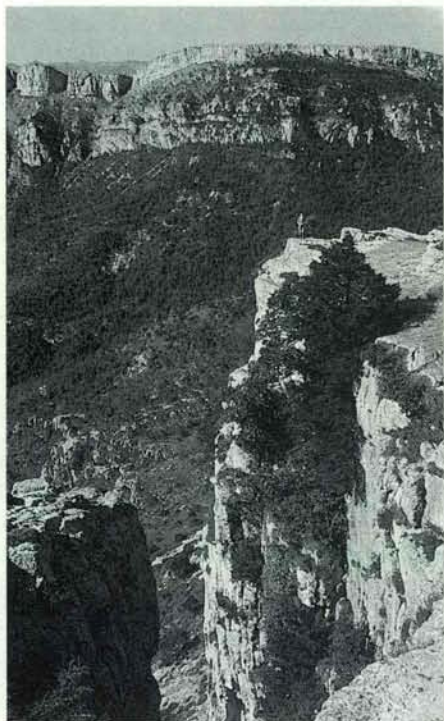
Descens al coll del Guix en diagonal i aprofitant trams del vell i perdut pas del Mora. Al davant, amb majestat, es retalla la serra de Llaberia.

Coll del Guix: vermellós, avinagrat. S'agafa una dretureríssima senda que puja entre bosc i mor sota mateix del

La Bassa, dalt de la Mola de Colldejou.
(Foto: Josep Callizo.)

El racó dels Caragols un dels més bells indrets de la Mola de Colldejou.
(Foto: Josep Callizo.)

cingle que sosté La Miranda, a 912 metres d'altitud. El paisatge porta a la memòria records pirenenics. A discreció, es poden triar dues o tres canaletes, ferralla cinglerenca, per assolir el cim de La Miranda. Bona perspectiva cap a tots els costats.

Baixada ràpida a Llaberia pel collet del Colivassos, aprofitant la nova ruta forestal.

Llaberia! Molt poc veinat, però escollit. Hi ha museu d'estris agrícoles i bona aigua per beure. Lloc apropiat per fer-hi l'àpat del migdia. La font del poble és la de l'Horta. Descans. Visita al Museu, que val la pena, si més no per comprovar la improba tasca que per muntar-lo i servir-lo porten a terme el fotògraf Boada, la seva esposa, i en Voltà de Capçanes, a part d'altres persones també idealistes.

Pel vell i pujadís camí de Pratdip s'enfila la darrera etapa del total de la travessada. Un breu coster per Les Marrades fins a un colletó i, tot planejant i raconejant tres o quatre vegades, hom es planta al coll de la Bassa de les Fonts, al damunt de la capçalera de la Dòvia, formada pels racons i les torrenteres que davallen del portell de Madroc, del Bosc Negre, de la moleta de l'Espinall, del portell de la Llenya i de la font del Ferro.

El Montredon, a l'altra banda de la vall, de veritat que sembla «redon».

Pel damunt dels darrers espetecs de Les Moles, allí on se solden al coll de la Bassa de les Fonts, el camí carener inicia una suau davallada que porta fins el grau superior de Les Moles, el qual permetrà

Canal del Corb o Fosca, a la Mola de Colldejou.
(Foto: Josep Callizo.)

baixar fins al peu dels primers cingles: a la dreta, els de La Grallera; i a l'esquerra, els de La Brancana.

Cruïlla amb el camí forestal —precios— a les envistes de la font de la Flauta, i inici de la davallada pels grauets de Les Moles de ca l'Estudiant, perduts des de fa anys i retrobats per nosaltres amb l'ajut del metge de Pratdip, l'amic i també

excursionista Pere Iglésias, del C.E. Tarragona, i amb la col·laboració d'una bona part del veïns de Pratdip, amb l'alcalde (senyor Josep Fortuny) al davant, i d'altres vilatans que prestaren una inestimable ajuda en netejar i obrir pas per l'argelagar que permet assolir La Seda (unes col·laboracions totalment desinteressades).

Fent el descens per l'esquenall de Les Moles, els ulls es delecten. Des d'Aragó, per la banda ponentina, fins la mar; i des de l'Hospitalet de l'Infant just passada Tarragona, per llevant, es fa evident tota una successió de plecs de muntanyes ampliades com a fotos de concurs.

Es fa cap als Solans, damunt dels Ordiguers, i potser les darreres llums de la jornada faran la postera fotografia de Pratdip. Un nou sender, obert sobre l'antiga drecera dels Solans, baixa resoltament i sense contemplacions, dreturer. I, en menys d'un quart, permet retrobar Pratdip, el punt final de la «Travessada insòlita» per aquests paratges.

El mapa amb el recorregut, i la nota dels horaris, així com altres detalls que creiem d'interès per a qui vulgui intentar l'excursió, són explícits per aclarir qualsevol dubte.

I prou. El nostre desitg és que la confiança amb nosaltres dels qui feren la «Travessada» no s'hagi vist emborrida, i que l'itinerari hagi plagut a tothom.

Com ho és el «Tomb als Motllats pels Cingles», realitzat l'any anterior, la totalitat de l'itinerari és senyalitzat amb pintades vermelles i blaves, com ja és costum del nostre C.E.A.M., el Club d'Estudis i d'Activitats Muntanyenques.

A continuació donem les dades d'ordre tècnic que creiem necessàries per completar aquest treball.

ITINERARI: 1.ª ETAPA

Pratdip ★ - el Colomer - camí de la Seda - els Grauets - Morral de la Seda - Montredon - font de l'Aliga - la Jaça de la Vaca - Cavall Bernat - la Creu de Llaberia - collet dels Colivassos - les Covetes - l'Arenal - Portell de Llaberia - els Revolts - font de l'Avellar ★ - Vall de Maçanes - Mas de Magrinyà - la Torre de Fontaubella ★.

Pratdip al Morral de la Seda	1,30 h.
Morral de la Seda al Portell de Llaberia	1,10 h.
Portell de Llaberia a la font de l'Avellar	0,20 h.
Font de l'Avellar al Mas de Magrinyà	1,15 h.
Mas de Magrinyà a la Torre de Fontaubella	0,45 h.

Hores de camí: 5. Desnivells: 600 m. Distància: 16 quilòmetres.

ITINERARI: 2.ª ETAPA

La Torre de Fontaubella ★ - camí de a canal del Mig - camí de Recingle - canal Fosca (o del Corb) - la Bassa ★ - el Pla de la Mola - Racó dels Caragols - canal del Mora - coll del Guix - la Miranda de Llaberia - collet dels Colivassos - Llaberia - font de l'Horta ★ - camí de Pratdip - coll de la Bassa de les Fonts - carena i grauets de les Moles de ca l'Estudiant - els Solans - Pratdip ★.

La Torre de Fontaubella al pla de la Mola	2,15 h.
Pla de la Mola al coll del Guix	0,30 h.
Coll del Guix a la Miranda	0,45 h.
La Miranda a Llaberia	0,30 h.
Llaberia a Pratdip	2,00 h.

Hores de camí: 6. Desnivells: 550 m. Distància: 15 quilòmetres.

Hores de camí: 11 h. Desnivells: 1.150 m. Distància: 21 quilòmetres.

★ Punts d'aigua.

Al cafè-bar de la Torre de Fontaubella hi ha servei de menjars.
Tel. (977) 82 80 11: Central Telefónica on es prendran els encàrrecs.

CHAMONIX'88: Sommet Européen dels alpinistes

Josep Abril

A mesura que la idea d'Europa es va consolidant i es va fent realitat (recordem la data de 1992, en la qual s'hauran d'haver assolit fites importants en aquesta unificació econòmico-político-administrativa europea), cal anar adaptant les lleis i els organismes actuals a la que serà aquesta Europa del futur. Els problemes passen de ser estatals o regionals a ser comunitaris, i això comportarà fonamentalment haver de tenir una visió àmplia, supraestatal, dels problemes i, per tant, cal treballar ja des d'ara mateix en aquest sentit.

Tota la problemàtica de la muntanya no queda aliena d'aquesta situació. Un massís important com els Alps, per exemple, que pertany a tants països diferents, necessita una visió, i per tant, una política d'acció comuna, unes lleis i serveis que siguin també comuns i vistos de comú acord. I dic els Alps, com podria dir altres zones de muntanya, de qualsevol país que quedi afectat per aquestes lleis comunitàries.

Cal mirar amb aquests nous ulls tot el món que envolta la muntanya; és a dir: la gent que hi viu i que s'hi ha de guanyar la vida, i els turistes i els esquiadors o muntanyencs que hi anem periòdicament, com també les estacions d'esquí, la infraestructura d'allotjaments, les comunicacions, els transports, la sanitat, etc. I, per l'alta muntanya, caldrà normalitzar les professions i organismes que hi treballen, con són guies, monitors,

acompanyants, tot creant unes estructures i lleis marc que siguin bàsicament vàlides per a tots.

A partir de 1992, les professions de guia o monitor hauran de ser vàlides a qualsevol país. Què cal fer? Les assegurances dels muntanyencs, el rescat i els serveis mèdics, les condicions dels refugis...: veiem com surt tota una munió de qüestions sobre les quals cal treballar.

El problema fonamental de la preservació del medi ha de ser vist també amb una visió comunitària. No podem tenir un parc natural en un costat de la frontera i, a l'altre, fer-hi qualsevol barbaritat.

Això comporta, com ja es pot suposar, problemes d'entesa, ja que hi ha múltiples interessos que no sempre coincideixen. Un exemple, podria ser la proposta de desmuntar el telefèric que uneix França amb Itàlia a través del massís del Mont Blanc, entre l'Aiguille du Midi i la Pointe Helbronner, una proposta que suscita posicions radicalment oposades. L'home de ciutat, quan arriba a la muntanya, no sempre en té la visió del qui hi viu. I quan aquestes diferents opcions es posen en comú, es veu la complexitat i la necessitat de treballar per arribar a una entesa necessària per a tots.

Aquí, puc dir que, per part nostra, els muntanyencs hem de reivindicar el dret a opinar sobre l'alta muntanya, ja que som els únics que, a partir d'una certa alçada, ens hi passem. Qui hi trobem, a les grans alçades, sinó muntanyencs? Crec que hem de ser nosaltres els qui hem de dir com ho volem, fins a quines alçades, per exemple, han d'arribar les instal·lacions mecàniques, o si volem o no helicòpters que portin pseudomuntanyencs als cims.

Entenent-ho així, el Club Alpi Francès i la Deutscher Alpenverein van organitzar el juliol de 1988 unes jornades, a Chamonix, per engegar una cimera europea de l'alpinisme, amb les ganes que aquestes reunions de treball poguessin celebrar-se cada any.

S'hi va aplegar gent d'una vintena de països, a través de clubs, federacions i entitats. I, del Centre Excursionista de Catalunya, vam participar-hi el president i el vicepresident (Josep M. Sala i jo mateix, respectivament).

La trobada va durar una setmana, en la qual hi hagué uns dies reservats a activitats alpines, espectacles i altres.

Els temes bàsics sobre els que es

Música i cants en la jornada de cloenda, a la plaça de l'església.
Foto: J.M. Sala.

treballà foren:

-Necessitat d'una estructura europea de l'apinisme:

a) Objectius.

b) Com ha de ser?

-Com millorar l'intercanvi d'experiències en la formació de quadres, a les associacions alpinistes?

-Intercanvis entre les associacions.

-La seguretat. Materials, equipament, homologacions.

-La salvaguarda de les zones de muntanya. Accions comunes per a la defensa del medi.

-Els problemes mèdics de l'altitud.

Nutrició i entrenament.

-Organització de ral·lies europeus d'esquí de muntanya.

-Expedicions europees.

-Estudi de l'harmonització de reglaments per a les escoles de formació de guies.

Com es pot veure, tot un programa que caldrà anar desenvolupant en successives reunions.

A més a més de les reunions de caire purament muntanyenc (en les que es tractaven aquests problemes específics), hi hagué la reunió d'un grup de parlamentaris europeus, membres de l'Intergrup de Muntanya del Parlament Europeu, que funciona des del mes d'abril de 1987, els quals desitgen també que aquestes reunions pugin organitzar-se anualment. Plantaren la bandera d'Europa dalt del cim del Montblanc, per subratllar la necessitat que la Comunitat Europea s'interessi més per les zones de muntanya, i n'elabori una legislació especial.

El treball d'aquest intergrup, compost per una cinquantena de parlamentaris provinents de tots els grups polítics, va dirigit a aconseguir tres objectius:

- 1r) Interessar la Comunitat perquè faci una política per a la muntanya, de manera que sigui possible una rigorosa tutela del medi ambient, amb el necessari desenvolupament de la gent que hi viu.
- 2n) Que s'interessin a col·laborar-hi tots els qui estan interessats en el problema de la muntanya: administracions locals, organitzacions ciutadanes, etc.
- 3r) Fer créixer la consciència de la dimensió europea d'aquests problemes i, per tant, de la necessitat de contribuir a la unificació política d'Europa

Amb l'objectiu de preparar una "Carta de la Muntanya" europea, aquest intergrup del Parlament Europeu, ha començat les reunions amb representants locals, regionals i estatals de la política de les zones de muntanya, com també amb organitzacions agrícoles, turístiques, esportives, associacions per al medi ambient i estudiosos d'aquests temes. La presència dels parlamentaris d'aquest grup, amb el seu president, el valdostà Grazziani, va ajudar a donar lleure a aquesta reunió de Chamonix.

Comento, a part, tot una sèrie d'actes i activitats que es desenvoluparen paral·lelament.

Cartells dels clubs assistents a la trobada, entre els quals hi veiem el del Centre. Foto: J.M. Sala.

Grups folklòrics procedents de diverses valls alpines ballant a la plaça de l'església. Foto: J.M. Sala.

NOTES

● Durant els dies que es van deixar lliures de reunions per poder fer ascensions, va fer un temps excel·lent, llevat del dia en què les cordades pujaven la bandera europea al Mont Blanc. Només un reduït nombre d'alpinistes va arribar-hi. Ja fou mala sort...

● En una sala del Majestic, on se celebraven les reunions, hi havia uns panells dels clubs assistents, que informaven de les característiques i activitats de cadascun. Veieu-ne una fotografia del Centre Excursionista de Catalunya.

Hi havia també, exposició de material de muntanya; sobretot, material

d'assegurança: cascs, cordes, ferros, etc.

També, de pintures i litografies, llibres, medicina, i és clar, informació sobre els Jocs d'Hivern del 92.

● Per als escaladors *frees*, es desenvolupà una competició oficial de la UIAA, amb exhibició final de la *vedette*, Catherine Destivelle...

...I una espècie de ballet-escalada (*Escaladanse*, se'n deia) amb música inclosa. Els temps canvien...

● Una *soirée* de cant coral i danses va aplegar diversos grups folklòrics dels Alps. Però l'èxit se'l va endur el Cor de l'Exèrcit Francès, un solidíssim grup masculí creat fa un parell d'anys pel Ministeri de Defensa, que és d'una qualitat extraordinària.

● El sopar oficial aplegà una gran quantitat d'invitats (potser 300). Entre d'altres, vam tenir l'oportunitat de saludar un nom mític, que tantes vocacions alpines ha despertat: Roger Frison Roche. L'home, ja molt gran, ens va dir que té 84 anys... Es conserva en plena lucidesa. Va dirigir la paraula a tots els assistents. El sopar fou excel·lent, i ben regat amb un "Apremont" de Savoie i Côtes du Rhône.

● Durant el sopar, actuaren diversos grups folklòrics. Ara bé, les anunciades "Pastoretes de Memmingen" (suïsses), foren les que esvalotaren el galliner, ja que eren una quinzena de mosses maquíssimes... que, de pastoretes, en tenien ben poc.

● El Club Alpí Italià ens oferí una recepció al Refugi Torino, a dalt de la Punta Hebronner. Al retorn, a Courmayeur, al pàrking del telefèric, ens trobarem casualment amb els nostres companys Lluís Serràima, Ernest Gutiérrez i Enric Garcia, que venien de Barcelona per pujar el dia següent a les Grandes Jorasses. Uns dies després, ens assabentàvem que, en un desgraciat accident de baixada, hi havia mort en Lluís i que l'Ernest estava greument ferit.

● L'últim dia se celebrà una missa per als alpinistes morts a muntanya, i també la cerimònia de clausura, a la plaça de l'església de Chamonix, amb parlaments dels representants del països assistents, i amb participació dels grups folklòrics.

● Agraïm al CAF la seva invitació, i la feinada que ha tingut per organitzar aquesta magna reunió. Esperem que doni fruits i que en sigui possible la continuació en les anys venidors.

Per les muntanyes de Prades

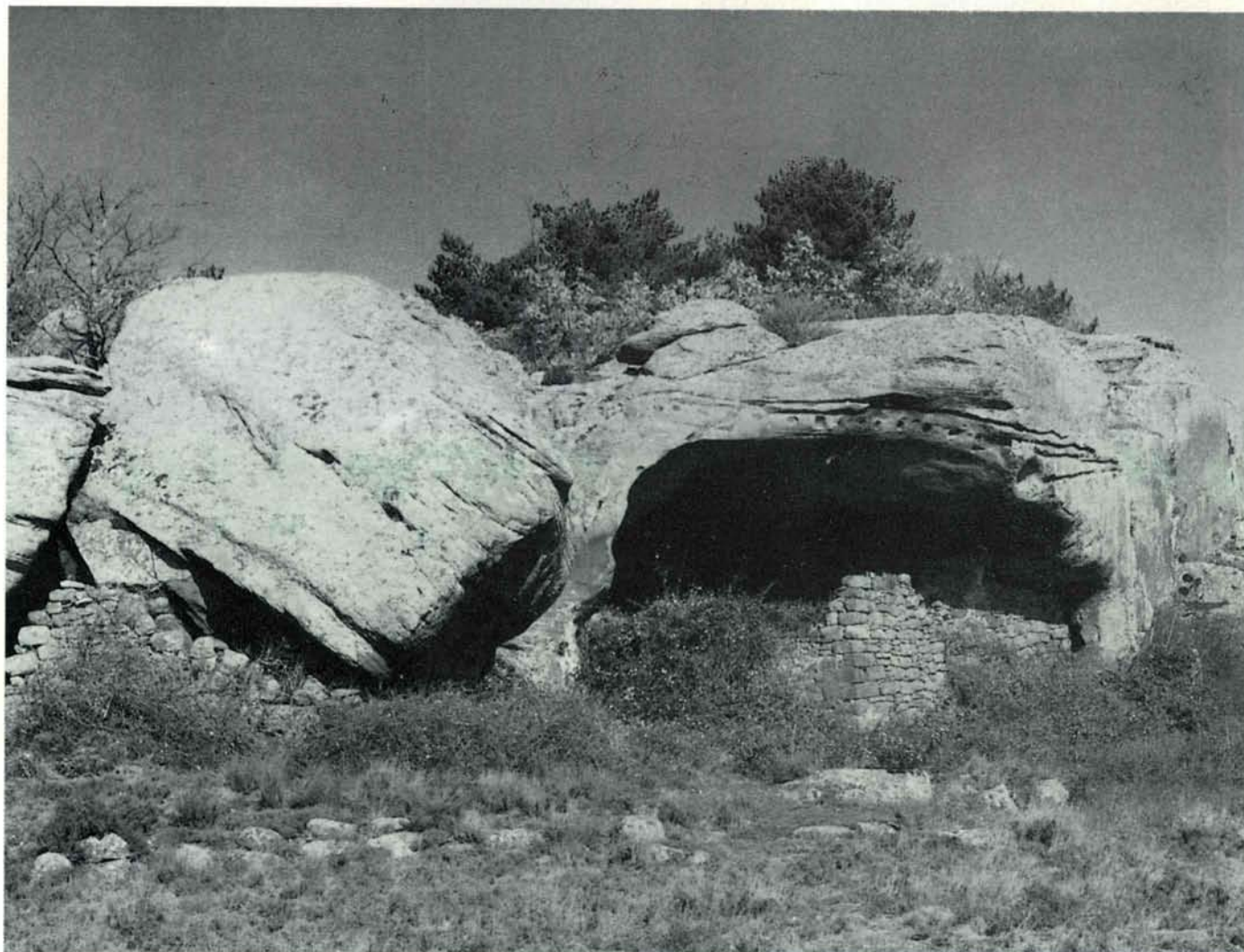
Antoni M. Casas i Ferrer

Les coves d'en Perotis, amb senyals inequívocs d'haver estat habitades.
(Foto: Antoni M. Casas.)

UN PARC NATURAL

La matinada és lluminosa, rutilant i fresca. Acabem d'arribar a la Zona Recreativa de Castellfolit, dins la demarcació del Bosc de Poblet. De bell antuvi, restem embadalits llucant un parell d'esquirols que saltironegen per la capçada dels pins. Són uns pins rectes, gegants, senyorívols. El sol del matí traça sobre el pèl dels roedors una ratlla de llum blanca. L'espès brancatge de la pineda, ferit de sol, sembla un cobricel brodat d'estrelles de plata.

Qualsevulla que tingui la sort de poder triscar per la vall ombrosa de Castellfolit, de pujar als serrats i de rondar per les carenes punxegudes, s'adonarà que es tracta d'una zona d'una categoria estètica comparable a les valls més famoses de Catalunya; amb l'avantatge que, aquí, les proporcions semblen fetes expressament a la mida de l'home. Altres paratges, posem per cas les valls pirinenques, diríeu que estan concebudes per a gent de raça gegantina. Des de la vall de Castellfolit, on s'arriba còmodament en cotxe, qualsevol excursionista pot plantar-se, amb una o dues hores, a

indrets tan encisadors como la Mola d'Estat, el coll de la Caldereta, els plans del Pagès o el tossal de la Baltasana, que, amb els seus 1.203 metres, constitueix el punt culminant de les Muntanyes de Prades.

Només la sola pineda ja justificaria a bastament l'existència del parc i les obres d'agencament que hi han dut a terme els homes d'Icona. Però si a la pineda hi afeigu el torrent fresc i joliu que baixa bona part de l'any, les fonts que hi brollen, les variades espècies vegetals, la gràcia dels esquiroles, els xerrics dels gaigs, el vol de la merla i dels tudons, el rellir del rossinyols que, a la primavera, assagen melodies dins l'espessor del torrent, compreu perquè la mateixa Generalitat de Catalunya ha pres cartes en l'assumpte, i apunti a convertir tota la zona en un dels parcs nacionals del Principat.

L'ENCÍS DE CASTELLFOLLIT

Un soroll de motor i un jeep que s'atura davant la Casa Forestal de Castellfollit. En baixa el conductor. La seva indumentària el revela com un home d'ICONA. En efecte, es tracta del senyor

Anton Grau, cap de serveis de la zona. És ell qui s'avança a encetar conversa amb els excursionistes. Es mostra, de seguida, atent i amable. Es un home molt enamorat del parc:

– *Observeu –diu– la bellesa i la magnitud d'aquests arbres. Són de l'espècie del pi negre, del «Pinus ahilarius», que pugen a alçàries de cinquanta i més metres.*

Fem notar al senyor Grau que molts d'aquests pins tenen el tronc tot voltat d'heura, cosa que no els pot afavorir gots.

– *Certament; però són tan precioses aquestes columnes d'heura, que no anem gens de pressa a extirpar-la. L'heura és un liana d'un valor decoratiu considerable.*

Ara deixem caure l'esguard sobre altres varietats vegetals que completen l'encís del parc. Hi advertim un parell de cireres, alguns til·lers, acàcies, oms, grèvols... i la omnipresent alzina. Tot, net i arranjat. L'esforç dels homes que en tenen cura es fa notori.

La Casa Forestal, espaiosa i elegant, ha estat pensada també com a refugi. Sempre és oberta. L'era del costat és el lloc de diversió de la mainada: engronxadors, tobogans, carro i somera de fusta. Davant de la casa, una llarga

tirada de fogons –n'hem comptat una vintena–, per rostir les costelles i, la tardor, coure-hi a la brasa els rovellons i les mucoses. El Bosc de Poblet és una delícia per als boletaires.

Interroguem el senyor Grau sobre la fauna del bosc.

– *Els animals que hi resten són de vida i costums nocturns. Per força. De dia, no hi podrien subsistir, perseguits pels caçadors. Després de l'extinció del llop, el porc senglar ha passat a ser el rei del Bosc de Poblet. En anys de secada, com el que vivim (1987), emigren a zones més abastades. Aquesta temporada no en trobaríeu, per tot el bosc, més de mitja dotzena. En anys de pluja, i de collita de glans, proliferen tant que ens veiem obligats a fer-ne batudes.*

– I altres animals?

– *Al cap tard es pot veure alguna que altra guineu: vénen a regirar les deixalles. També hi deambulen la geneta o gat mesquer; el teixó, la fagina, la mostela, i el gamarús, que els del país anomenen gall carboner.*

Ara parlem dels ocells.

– *La majoria són migratoris. A l'hivern se'n veuen pocs. De vegades, pels cingles de la Pena volategen una parella d'aligots. A l'estiu es veuen esparvers, picots, cucuts, tords, gaigs i altres voladors més comuns.*

EL PASSEIG DE LA PISTA

De la Zona Recreativa de Castellfollit arrenca una pista forestal que puja pel barranc en contínues ziga-zagues fins a sortir, el cap de dotze quilòmetres, a la carretera de Prades. Nosaltres, que avui ens dirigim a la part més alta de la serra, comencem fent caminada per la pista.

Els alterosos pins negres estenen llur vela verda per protegir els vianants de la xardor del sol. El bosc de Castellfollit és un temple de la natura, que té la seva litúrgia pròpia. La pista és barrada als turismes. Imagineu què en resultaria, si es donés llum verda als conductors?. Els muntanyecs, en canvi, tot grimpant xano-xano, tendeixen a abaixar el cap, en actitud reflexiva. Parlen poc. Diríeu que estan meditant i pregant. Si taral·legen un cançó, recorden més aviat el ressó de la salmòdia. Al bosc de Castellfollit, el muntanyenc se sent una mica monjo.

Haurem fet si fa no fa vint minuts de triscada, quan observem al bosc un fenomen curiós. Al *Pinus ahilarius*, el pi negre, li està sortint un rival: és el pi roig, o rojalet, caracteritzat per l'escorça rogenca, la fulla curta i blavosa, i les pinyes menudes i rodones com el puny d'un infant. El rojalet comença a competir amb el pi negre a partir dels cinc-cents metres d'altura, que és quan la climatologia li resulta favorable.

De sobte veureu, entre els pins negres,

un rojalet amb cara de mosca morta. (El pi roig és astut com la guineu). Més enllà, uns quants exemplars, apinyats, ja es mostren més atrevits. Es nota que volen brega. Estan preparant l'ofensiva. Comencen a tutejar el pi negre. No haureu avançat cent metres que el pi roig ja s'ha fet, pràcticament, amo de la situació. El negre *ahilarius* ha anat cedint a les investides del rival. El nou rei del bosc comença copiant, orgullós i engrèit, les formes elegants que ha vista en el pi negre.

La pista forestal va sinuejant coster amunt, cadenciosa, pulcra, colorista. El vianant deixa lliscar l'esguard sobre mil coses curioses del camí: aquell estol de pins que pugen, alts i esprimatxats com gànguils; el falgàs verd-clar, que tapissa una raconada; el turó rodó d'enfront, garbullat d'alzines i de grèvolts.

L'HOME DEL SAC

Ara, a l'esquerra de la pista, observem un trencant, fressat de roderes de motos. Ens interessa aquest sender per pujar a l'alta carena. Trobem una ària de rebollar. El reboll és una espècie de roure, de fulla ampla i ditosa, d'un verd potser més clar que el roure, que al temps de la tardor pren el color de la canyella. De sobte:

— *Guau guau!*

Un gos ros i pelut s'ha avançat a donar un ensurt als caminants. Darrera del gos avança un home, amb un sac al coll, gorra fosca i, penjat a la cintura, un ganivet llarg com un punyal. Aquest últim detall no fa massa peça als vianants. L'home xiula al gos i el calma. En ser davant dels excursionistes profereix unes paraules sedants:

— *Cap als Plans del Pagès, a estirar les cames?*

—Doncs, sí. Que potser hi ha algun animalot perillós per aquests verals?— mormolla un company mentre té la mirada fixa en el ganivet.

L'home del sac somriu:

—*Les tòfones, home, les tòfones. Les punyateres prou s'amaguen un pam, dos, sota terra. Però el gos les ensuma, i jo, aleshores, zas! amb el ganivet, escarbo la terra, i ja són meves. No és ara el temps millor per cercar-ne; però, amb una mica de sort se'n troba alguna.*

L'home deixa caure el sac del coll, l'obra, i mostra cofoi als excursionistes les que ha trobat. Déu n'hi do. Són uns tubercles turgents, negrosos, desiguals, com patates esboirades.

—Un bon negoci?

—*Més que res, una diversió. Quan se'n fan moltes, sí que se'n pot treure algun caleret, perquè les paguen bé.*

L'home del sac, i el gos pelut, ja s'han esmunyit sender avall. Per la vorada humida apareix l'herba **fetgera**, de fulles trebolades y floretes liles. Encatifant el terra es veu la **boixerola**, tan apreciada pels ronyons; més enllà, mates de **botja**, **timó** i el **pericó** (aquesta herba alta i espigada que, amb el casc groc de les seves flors, sembla un guarda urbà del sender ordenant el trànsit de les formigues).

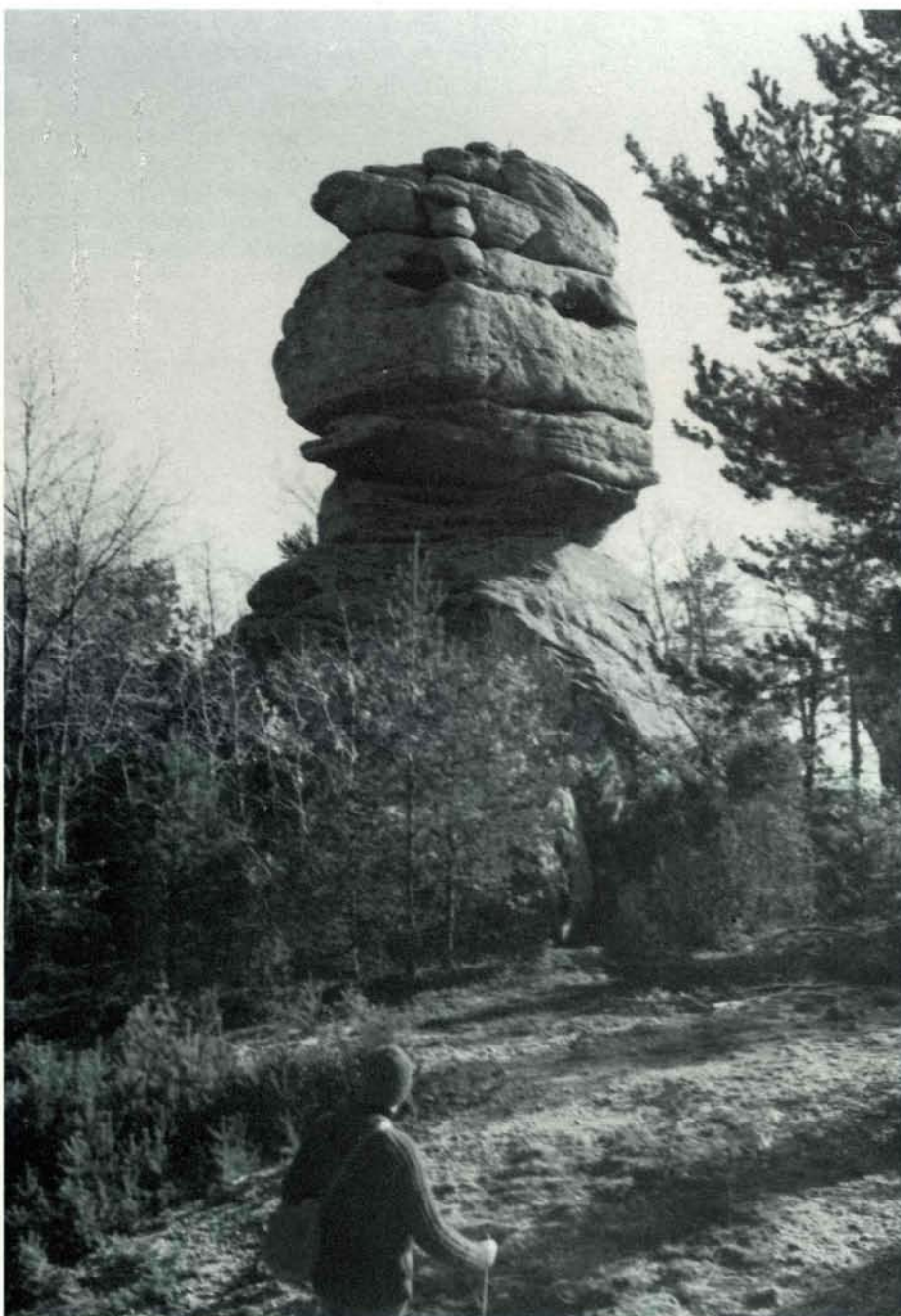
Els vianants han arribat, puja que pujaràs, a dalt de la carena. Un rètol canta: «Coll del Coster del Perroi». Com que per la carena passa un tallafocs, el Coster del Perroi recorda el coll desplumat d'un gall dindi.

Si els excursionistes continuessin per l'esquerra, carena avall, farien cap al Coll de la Caldereta i a la Mola d'Estat. Però ells han de torçar carena amunt, en direcció de Prades.

LA LLUM DELS PLANS

Comencen a dibuixar-se les primeres ondulacions dels Plans del Pagès. Un nou rètol crida moltes coses: «Els Plans», «Mas del Gravat», «Capafonts», «Prades».

Dalt dels Plans, s'ha obrat un canvi de llum i de sensibilitat. Hi ha una claredat d'atmosfera, neta i diàfana, com rentada amb aigua de neu. Plans avellutats de garrics i de matolls d'un color d'albergínia, tendre i sensual. Un paisatge amb el segell de la neu i del vent, que cada hivern s'hi deturen qui-sap-lo. La neu sol arribar a mitjan gener. El vent bufa pel març, i hi roman diversos dies, como si vingués a passar-hi les vacances. Els aclariats pins rojalets prenen formes

La Roca del Grinjol, un bloc solitari, com un encanteri de segles.
(Foto: Antoni M. Casas.)

baixes i arrodonides, per defensar-se millor dels temporals. Plans de cau llebreter i de vols d'aligons, de llunyanies blavoses, de flaires de bolets i de tòfones. Els vianants avancen pausadament, lentament, com ho farien els poetes romàntics, un Lord Byron, un Gustavo-Adolfo Bècquer, avars d'engolir tota l'embriaguesa estètica del paisatge.

Hi ha un cel amplíssim als Plans del Pagès: un cel blau, no fistonejat ni emmarcat de muntanyes. Un cel pregon que envia el seu misteri a la nineta de l'excursionista. Si mentre avançava pel bosc de Castellfolit se sentia monjo, ara es percep com un místic. La presència del fet sobrenatural s'endevina en la finitud d'aquesta volta blava.

Els excursionistes van avançant per la planúria oberta. Ara, l'oasi d'una roureda. Enmig dels roures, uns penyals calcaris com a surtidors de pedra. Hi sobresurt la Roca del Grinjol: és un bloc massís, solitari, que pren la forma d'una carota estranya. Hom no pot deixar de pensar en un encanteri: algú que, en càstig de la seva rebequeria, hagués quedat petrificat pels segles del segles.

Poc després del Grinjol apareixen les coves d'en Perotis: unes enormes balmes rocalloses, a flor de Plans, amb senyals inequívocs d'haver estat habitades. Ens imaginem, aquí, l'home primitiu al moment de sortir de la balma, amb el cos cenyit amb pell de mamut i, a la cintura, la destrat de pedra (com el ganivet de l'home del sac).

Els excursionistes perceben un renill procedent del fons de la balma. Un company, amb curiositat, s'apropa a la concavitat. I veu, al fons obscur, la silueta d'un cavall que es mou pausadament. Sembla un cavall neolític, com els pintats a Lascaux, a la Dordonya. El vianant gira cua i apressa el pas. No fos que se li aparegués, encara, l'home del Cro Magnon.

LA BALTASANA

Plans enllà, s'albira un promontori enrinxolat de rebolls i d'alzines. És el Tossal de la Baltasana. Al cim s'hi clissa una edificació emmerletada.

Del pinar, arriba un soroll com de motos «tot terreny». No són motos, sinó les serres de la tala dels pins. S'hi distingeix un camió mig carregat. Els vianants, raonablement, relacionen el cavall d'en Perotis amb la presència dels talladors.

La pujada al cim, després de les dues hores i escaig que portem trescant, resulta dura i feixuga. Finalment apareix, a un cop de pedra, el castell en miniatura. Hi viurà algú, en aquesta caseta?

La resposta no es fa esperar. La porta de la caseta s'obre, i hi apareix un individu que fa pensar en els vells habitants de can Perotis: una barba de

A l'extrem, guaitant a l'altiplà, una roca fantàsica, amb signes i records.
(Foto: Antoni M. Casas.)

qui sap quants dies; els pantalons curts i sargits; la camisa descolorida. Es nota que, dalt de la Baltasana, no regeixen els convencionalismes socials.

—Bon dia.

—Buenos días

Entrats en diàleg, ens explica que és el vigilant del bosc: hi roman, des del mes de juny fins al setembre. Cada hora puja al mirador, per si s'hi descobreix algun indici d'incendi. Els pins són la gran riquesa dels boscos de Prades. La fusta es destina a la fabricació del paper i a la indústria del moble.

L'erola del cim és menuda. Darrera de la caseta del guarda hi ha un piló

geodèsic, com una xemeneia blanca. A l'extrem, guaitant a l'altiplà de Prades, s'aixeca una roca fantàsica (que els muntanyencs han omplert de signes i de records).

La Baltasana és un trampolí per a l'esguard del vianant; des d'allí es llança i capbussa en el mar verd i blau de les prades i les llunyanies. Als excursionistes d'avui els falten ulls per atalaiar les panoràmiques multicolors, els cromos impressionistes d'un paisatge excepcional.

L'amabilitat del vigilant posa la nota humana a l'aventura:

—Entren, por favor, que beberán agua fresca.

Tuc de Balaguera (2.757 m), amb esquís

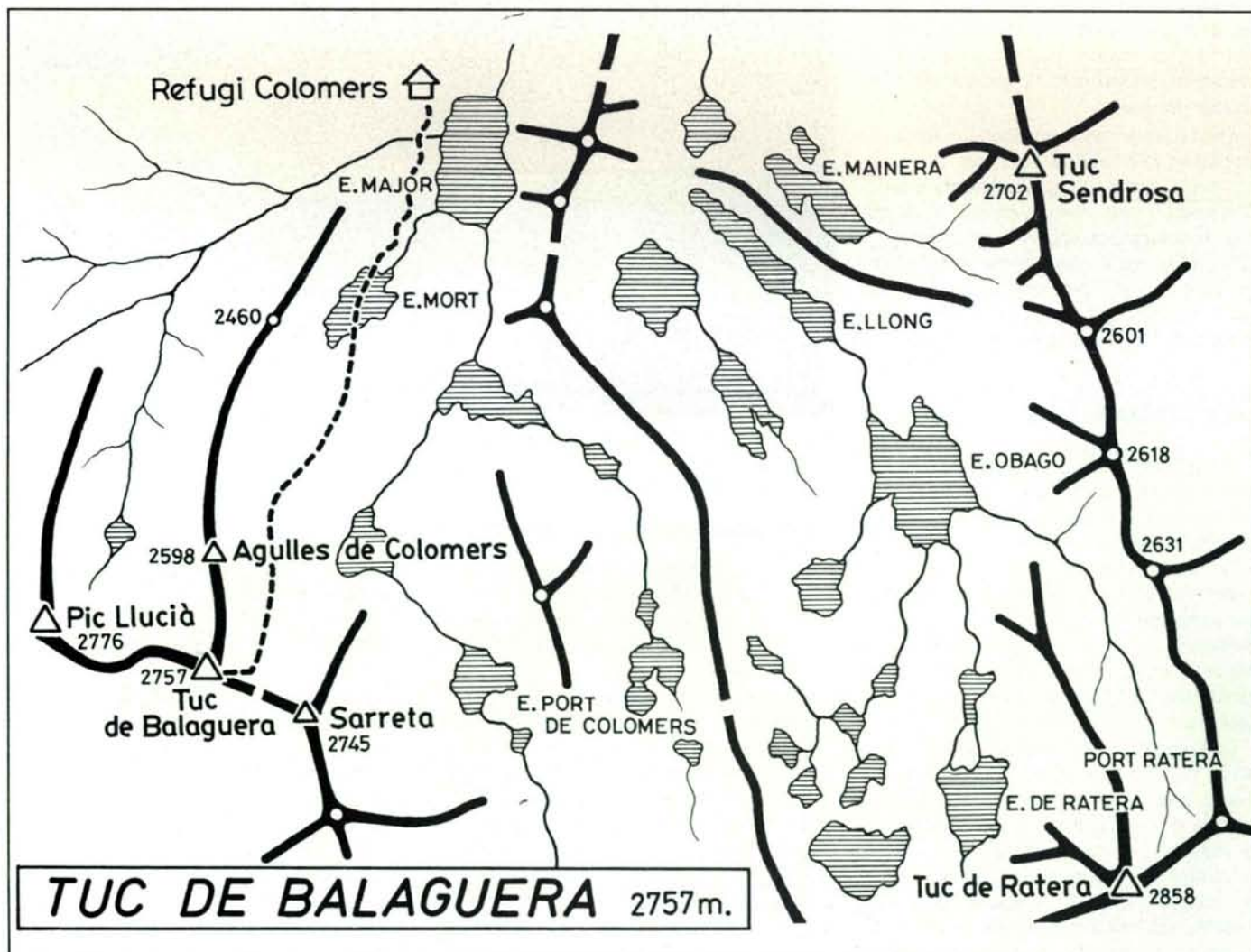
Josep Baqués i Soler

La passió de la nostra època per la neu i els esports d'hivern fa que, a poc a poc, es vagi incrementant el nombre de practicants de l'esquí de muntanya.

Els pendents herbosos que l'estiu cobreixen una bona part de les muntanyes pirinenques, en hivern es converteixen en grans espais oberts sota els nostres esquís, que ens delectaran

quan les condicions de neu i temps ens siguin favorables. Les ascensions es faran més llargues i dificultoses, però ens evitaran la tristesa d'un paisatge monòton i rocallós. El goig d'un magnífic descens ens portarà en un món de generoses i riques sensacions.

El Circ de Colomers (i, sense ànim de fer-me pesat, no em cansaré mai de dir-ho), és un marc ideal per aquest esport. L'aproximació al refugi no té complicacions ni perills; al contrari, és fàcil i recorre per una de les valls (Aiguamòix) més belles del Pirineu. Podem escollir entre ascensions de les denominades *bonnes courses* pels nostres veïns de l'altre cantó de la carena, com ho pot ser, el sobirà de la regió, el Gran Tuc de Colomers, el qual malgrat el seu 2.932 m i la seva bellesa, tot sovint queda oblidat pels col·leccionistes dels «3.000», o bé les pujades de mitjana dificultat, com el Ratera (2.858 m), el Pic Blanc (2.876 m), i finalment, cims que gairebé podríem anomenar d'escola, com són els Pic Llucià, Travesany, Ribereta, etc., curts de desnivell i de recorreguts amb descensos que compensen certament als poc o molt iniciats en aquesta faceta de la muntanya. En aquest darrer grup, voldria incloure el Tuc de Balaguera (2.757 m), un cim

gairebé desconegut, situat entre el Port de Caldes i el de Colomers, que separa la Ribagorça de l'Aran; ofereix una prova que, en poc temps, ha esdevingut una clàssica de l'esquí de muntanya, d'entre les moltes i excel·lents ascensions de què es pot fruit en el Circ de Colomers.

La panoràmica, des del cim estant, es extraordinària per tots els vessants sobre l'immens circ i muntanyes veïnes. La seva solitud i el magnífic descens cap el refugi de Colomers es mereixen ben segur una sortida.

I ja entrem de ple a l'itinerari d'ascensió. Sortirem del refugi de Colomers i pujarem pel marge dret de l'estany Major, en direcció SO. Més endavant, cal travessar l'estany Mort i continuar cap el sud, iniciant llavors la llarga pujada per pendents fàcils, tot deixant a la nostra dreta les altives parets de l'Agulla Gran de Colomers (cap als 2.400 m). Assolim una petita valleta que porta a un collet encaixonat entre la cresta de la Serreta i el Tuc de Balaguera. El pendent es redreça torça, als voltants del coll. Un cop assolit aquest punt, continuem remuntant els derrers metres fins al cim.

Descens: pel mateix itinerari de pujada.

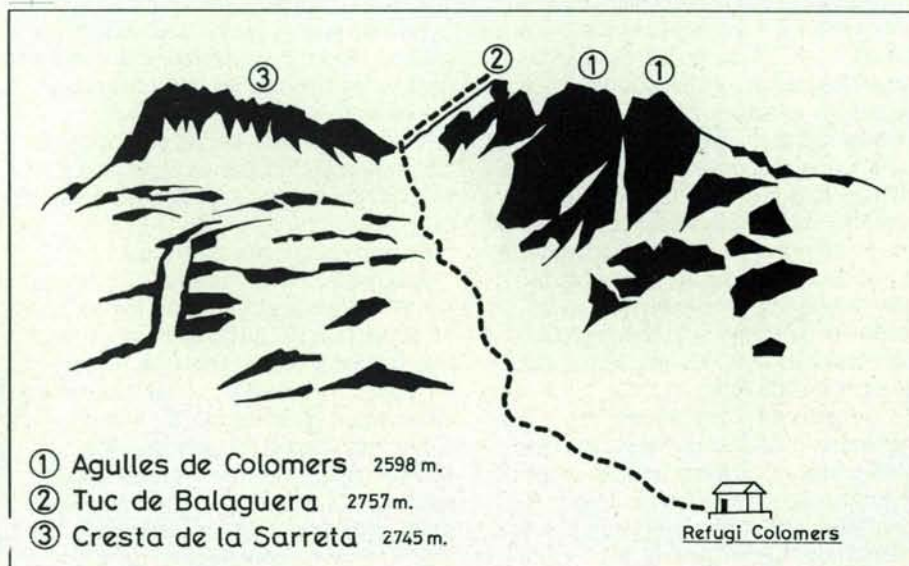
Tuc de Balaguera, un cim gairebé desconegut.

(Foto: Josep Baquès.)

Tuc de Balaguera.
(Foto: Josep Baquès.)

Ascensió al Balaguera.
(Foto: Josep Baquès.)

"In memoriam" Lluís Serraïma

Jaume Aguadé

De les innumbrables muntanyes de la Terra, totes, llevat de ben poques, ens estan, per sempre més, prohibides. No hem de pujar a tots els cims que el nostre delit ens fa somniar, ni podem abastar tots els vents de totes les carenes. Sols amb esforç i amb incessants amor i força ens és permès, mentre som moridors, de fer els camins que ens faran compartir, per breus moments, la gran serenor de les muntanyes. Però no les hem d'assolir mai totes, perquè el nostre temps és finit i breu, perquè la nostra força és escassa, perquè mai no reculem en el camí on ens espera la vella dama. Com n'és de curt el nostre temps i com en són d'altres i llunyanes les nostres metes! Ens caldrà tota la força del nostre esperit, tan ple de dubtes, tot el tremp del nostre cos petit, si volem fer el camí que ens pertoca, abans no arribem a la carena temuda, al cim desconegut.

Ara que en Lluís és més enllà del cansament i de l'angoixa, alliberat per sempre dels nostres estrets límits, em pregunto si podem trobar consol en les muntanyes, si tot el que hi hem après ens pot fer entendre (i acceptar) el cop brutal del dallador cec. Els muntanyencs, que coneixem i acceptem les nostres limitacions humanes, podem encarar-nos amb la més gran, la més temuda?

Hem après a acceptar el fred i la fatiga, hem après que ens cal la força i la humilitat, el desig i la serenitat. Hem après que tot és bo: el dia lluminós i la nit hostil, la diversitat de les neus i dels vents, fins i tot el mal temps. I tot és bo perquè tot respon al ritme ancestral de la natura: la successió dels dies i les nits, la roda dels vents, el pas de l'any.

Com estimem i comprenem, els muntanyencs, el pas de l'any! Les fines neus primeres, quan el camí del sol és breu; la revinguda de les fonts, quan les cotes altes són encara ben blanques; la plenitud de la llum, quan el delit ens du a la

gran muntanya; la irracional bellesa dels moments on la natura sembla morir una mica: la tardor, el capvespre...

Ah, si els nostres dies poguessin conformar-se als ritmes succesius de la natura! Si visquéssim d'acord amb els arbres i els torrents, amb els cicles de la vida! Potser llavors, sí; potser llavors podríem entendre que tot ha de ser bo i, que tot ens ha estat donat a fi de bé.

Mentre busco unes fugisseres paraules que ens duguin consol, recordo els moments que en Lluís i jo vam viure a l'àmbit de les muntanyes i miro de treure'n ensenyament i ajuda. Penso també en les ocasions en què la renúncia a l'objectiu cobejat i inabastable ens havia fet més forts. Penso en els moments de mal temps. Penso també en els moments on, malgrat tots els mals averanys, calia sortir endavant, amb força, ara mateix. Sempre era ell qui ens comunicava l'energia que ens posava en marxa, contra el vent, contra la nit, en l'esperança del bon temps.

Haviem pujat fins a la cabana Guggi, al peu del Mönch i la Jungfrau, sota una fina pluja. A les tres del matí feia mal temps; també en feia a les quatre. Volíem renunciar al cim i va ser ell, com tantes altres vegades, qui ens va esperonar a fer el camí que ens duria, en poques hores, al bon temps.

Recordeu la nostra ascensió a l'Aletschhorn, ara fa uns anys? Qui hauria gosat, malgrat la pluja i el mal temps, pujar en aquell refugi? Qui podia haver esperat que l'endemà el déu dels vents ens oferiria, a uns pocs que havíem arribat a la cabana Oberaletsch, el do del sol i la calma?

Aquesta energia tossuda, aquesta esperança que tots hem conegut, estaven modulades per un capteniment assenyat i prudent i, sobretot, per una altíssima estimació dels valors de la cordada i la

companyonia. Perquè ell tenia un esperit sempre amatent i obert a l'amistat. I tenia, en el grau més alt, les virtuts que fan del bon muntanyenc l'home més senzill i més noble de la terra.

No sóc capaç de fer un resum acurat de la carrera alpina d'en Lluís Serraïma; sols puc testimoniar les activitats dels últims vuit anys de la seva vida, quan tantes vegades ell, el veterà, havia fet cordada amb mi, l'inexpert.

Tots sabem que coneixia molt bé el Pirineu i els Alps, principalment els Alps suïssos, per als quals tenia una especial predilecció.

Practicava l'esquí de muntanya i l'escalada i també l'excursionisme en el seu aspecte més tradicional. Participava activament en les tasques de la Secció de

Muntanya del Centre, en els ral·lies, en les sortides col·lectives, en els campaments als Alps que es feien fa uns anys. El podíeu haver trobat a la paret de Terradets, o en una canal glaçada del Cadí, o fent la travessia amb esquís dels tres colls de Núria. També l'hauríeu trobat fent de control en un rally o pujant al Costa Pubilla des de la seva casa de Navà...

Però tots els qui el coneixíem sabem que allò que ell més s'estimava era l'alpinisme clàssic als grans cims dels Alps. Citant de memòria, puc recordar que havia pujat al Mönch i a la Jungfrau, al Grünhorn, al Finsteraarhorn i a l'Aletschhorn, al Berner Oberland... També havia assolit el Gran Paradiso, el Mont Blanc i els Écrins. havia fet la travessia del Grand Combin, entre les cabanes de Valsorey i Pannossière, i també el Pigne d'Arolla. Coneixia molt bé les muntanyes de la vall de Zermatt, havent realitzat l'ascensió de la Dent Blanche, i

dels Rothorn, Matterhorn, Breithorn, Dom, Pollux i Monte Rosa. Va pujar dues vegades el Weissmies. També havia pujat al Nadelhorn i al Lagginhorn, a la vall de Saas, a l'agulla Divona i al cim dels Bans, a l'Oisans; a la Pointe de Zinal i al Besso, a la vall de Zinal; a l'Ebneflush, al Misaun,...

Els cims més alts de la seva carrera, però, se situen als Andes de Bolívia, on va fer diverses ascensions.

Finalment, va assolir la punta Whympet, a les Grandes Jorasses, de la qual ja no va poder tornar. Era el primer dia d'agost de 1988. Quan descendia cap al refugi Boccalate, fent cordada amb l'Ernest Gutiérrez, es va produir, a uns 4.000 metres d'alçada, un accident les causes del qual no es coneixen. L'Ernest va sofrir greus lesions i en Lluís va resultar-ne mort a l'acte.

Ell ha tingut el més bell fossar que Déu ha creat a la terra. Descansi en pau!

**En Lluís Serraïma a la
Dent d'Hérens.
(Foto: J. Agudé.)**

Mariola, una serra per descobrir

Josep Sanchis i Carbonell (*)

*Adéu, serra Mariola,
me'n torne al poble, me'n vaig.
Menge pena, cante pena,
amb els dos ulls arrapats.⁽¹⁾*

Quan vols escriure sobre coses que t'estimes de debò, sempre estàs en el perill de deixar-te endur per un flux continuat que regala del teu propi sentiment. Quan hi ha quelcom que s'estima de veritat, és ben fàcil no ser objectiu. *Mea culpa*, doncs.

Tanmateix no puc estar-me de dir que hi ha coses que servem sempre a la memòria, perquè les considerem una part ben important de nosaltres. Una d'aquestes coses és precisament la serra de Mariola, la de les mil i una plantes.

El topònim «Mariola», segons llegim a l'accepció **b** de l'entrada n.º 2 del DCVB —un homònim del qual és l'estany de Mariola, situat a la Vall de Cardós (Alt Pallars)—, fa referència a una «serra de muntanyes que separa les comarques d'Ontinyent i Vall d'Albaida de les de Biar, Alcoi i Comtat de Cocentaina»⁽²⁾. Però hi ha més topònims que reben també el nom de Mariola. Concretament, el «pic de Mariola» (2.663 m alt), que acull l'«estany de Mariola», situat al vessant sud-est d'aquest pic, «a la línia de crestes que separa el País de Foix del

Pallars, que s'alça entre el coll de Cerbi i el "port de Mariola"»⁽³⁾.

El nostre excel·lent inventari —lexicogràfic assaja, a més, l'etimologia d'aquest topònim o nom de lloc: «*Incerta, potser pre-romana, potser derivada del nom personal llatí Marius*». Per a Coromines, en canvi, tant el nom de la serra de Mariola i dels estanys pallaresos de Mariola (Cardós) i «Mariolo» (Cabdella), «... tot descartant l'origen antroponímic i admetent la vaga

possibilitat pre-romana, és més probable que vinguin de *MERIDIOLA-OLUM, diminutius de MERIDIES en el sentit d'"amorriador";»⁽⁴⁾. És a dir, que l'eminent filòleg Coromines associa el nom de «Mariola» al sentit que té el terme «amorriador»: «indret on solen amorriar», ço és, on sol «... *ajupir-se i ajuntar-se el bestiar a l'hora de la calor fent-se ombra uns caps als altres*» (Coromines, DECLC, Vol. I, pàg. 288).

Ens endinsem doncs en el primer enigma: però, malgrat que jo em declare impotent davant el dubte que planteja l'etimologia del nom de la nostra benllogada Mariola, els enigmes són per revelar-los. I ja ho crec que té coses bones a descobrir la nostra serra de Mariola. Malauradament, però, també en té d'adverses, com els incendis forestals arrabassadors, els aterassaments, les urbanitzacions desmesurades i, en fi, els constants i impenitents atacs al medi natural que s'hi produeixen.

Però, aquest seguit de problemes que afecten l'entorn natural de la Mariola no ha passat per alt. Per això, les persones i entitats cíviues més sensibilitzades dels pobles que envolten la Mariola van fer públic, la primavera passada, un manifest on es denunciava «la greu degradació ecològica del paratge» i on s'exigia que aquest fos declarat Parc Natural. Aquestes entitats, «sensibles a la progressiva desfeta paisatgística i ecològica de la Serra Mariola, sotmesa a una pressió humana sense precedents en la seua història», expressaven la seua inquietud davant el futur incert d'aquest ric ecosistema que és —o ha

(*) Soci del Centre Excursionista Fontinient, d'Ontinyent.

La Foia Ampla un mas important de la serra de Mariola.
(Foto: David Mira.)

La torre del castell de Mariola.
(Foto: Francesc Olivé.)

L'Alberri, muntanya situada a migjorn del Montcabrer. (Foto: Antoni Conca.)

estat, o havia de ser— la Mariola, tot censurant la manera com s'estan repoblant les seues vessants (aterrassaments mitjançant maquinària pesant, que afecta la capa fèrtil del terreny), tot oposant-se «als arguments produccionistes d'una política forestal fonamentada en el monocultiu del pi, i, amb més motius encara, si tenim present que la repoblació s'està efectuant en una zona on, juntament amb el pi, hi conviuen l'auró, la carrasca i el teix». Les entitats referides acaben el seu manifest «... exigint —perquè creiem que hi ha motius de molta entitat— la declaració de parc natural per a la Serra de Mariola o, almenys, que se la dote d'un estatut especial, a fi de garantir-ne la supervivència»⁽⁵⁾.

Nosaltres (què hi farem!) intentarem d'aplegar-nos, malgrat tot, al punt més enlairat de tota aquesta serralada, al cim del Montcabrer (1.389 m), topònim aquest que, com indica el seu nom, delata l'existència en aquests indrets de cabres en un temps potser no massa llunyà. Ben segur que aconseguirem el cim. Anem a pams, però.

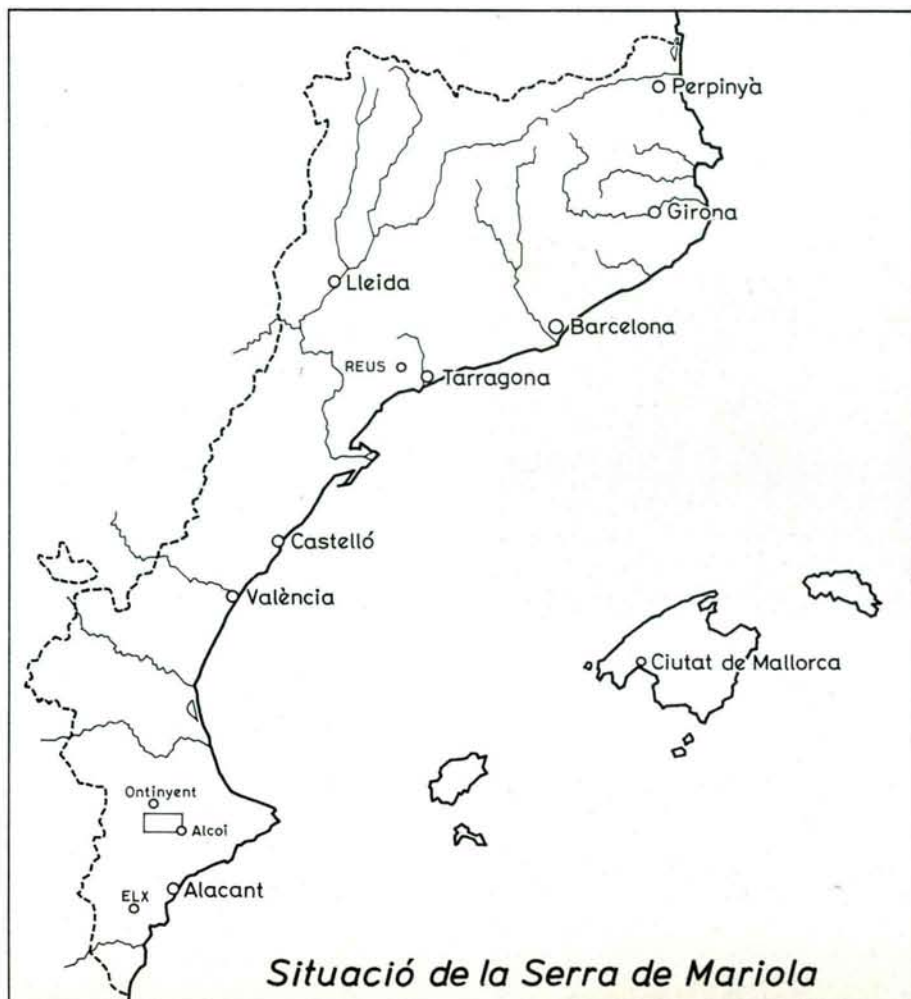
La serra de Mariola, si fa no fa de 30 Km d'extensió i d'una amplària de 5 Km⁽⁶⁾, penetra en l'ànima de les gents que viuen als pobles escampats a les seues fal·des. Car la Mariola sempre hi és present: unes vegades, per les seues neus i fonts, o pels seus cremats; d'altres, pels seus indrets naturals de valletes i barrancs, o pels seus nombrosos masos i eremitoris. O per un no-sé-què d'encís.

A propòsit de l'extensió de la serra de Mariola, cal llegir les sempre puntuals paraules del botànic i geògraf Cavanilles: «... otra comunicación se descubre en el puerto de Albayda o collado que media entre Benicadell y la sierra de Agullént. Esta empieza por humildes lomas en la inmediación de la Font de la Figuera, y aumentando de altura tiene casi la mayor en el sitio llamado Cova alta, donde interrumpida por el citado puerto de Albayda sigue al sur, y se une con los montes de Agres y el de **Mariola, montaña enorme, cuyas faldas se extienden muchas leguas** (el tipus negreta és meu), y se conocen con varios nombres»⁽⁷⁾.

Com tot indret fabulós, el nom de Mariola va lligat a una llegenda que, segons contenen, és bimil·lenària «... puix esdevingué a l'any 38 de l'era de Crist»⁽⁸⁾. L'escriptor alcoià Jordi Valor i Serra en *La nostra serra de Mariola i la seua llegenda bimil·lenària*⁽⁹⁾ recull la llegenda la qual, i en paraules d'Antoni Calero, «... el patrici Sexto Marius posseïa en aquesta serra una finca o espècie de xalet i vivia allí temporalment amb la seua filla, la donzella Mariola; tenien mines d'or i plata en un lloc d'aquesta mateixa serra. Mariola gaudia de l'ambient campestre i passejava sovint amb una fidel pantera, que son pare li va portar d'Àfrica. Un dia, Sexto Marius és cridat a Roma, però era una trampa del Cèsar Tiberi per a matar-lo; fou estimbat des d'una penya. I ja Mariola, al conèixer la mort de son pare, no hi podia ser feliç i optà recluir-se (sic) per a sempre a la serra, on moriria prompte, ella i la seua pantera»⁽¹⁰⁾. Història bellíssima, sens dubte. Tan bella que ens agradaria que fos certa. Hom ha parlat també d'una suposada ciutat de Mariola, però només hi roman una torreta en terme de Bocairent⁽¹¹⁾.

La serra de Mariola ha estat objecte d'estudi i d'atenció per part dels nostres estudiosos, escriptors i poetes. La nostra literatura rondallística, els llibres de viatges i sobre excursionisme, la cultura popular, el folklore, les dites i cançons de tradició oral, així com la ciència (veg. Cavanilles, p. ex.), han volgut dedicar unes bones pàgines a la nostra «donzella» Mariola.

El botànic Cavanilles, tal vegada sorprès per l'abundància i la varietat d'espècies vegetals que observà a la serra de Mariola, digué d'aquesta, i potser no li sobrava raó, que és «... uno de los principales montes del reino, si atendemos a su altura y vegetales»⁽¹²⁾. Encara avui, malgrat el lamentable estat en què es troba el seu medi natural (conseqüència directa, com ja hem apuntat, dels incendis i de la mà arrabassadora i impenitent de l'home), la Mariola ens ofereix generosament una

àmplia gamma de plantes i flors aromàtiques i medicinals: sàlvia, poliol blanc, santònica, camamirla, fel de la terra, pebre, etc., així com pinades, carrascars i, al terme d'Agres, alguns exemplars dels teixos més meridionals d'Europa.

Segons Antoni Conca, qui pràcticament coneix fil per randa la vegetació d'aquesta serra, «... parlar de la flora de la serra de Mariola és parlar de les plantes remeieres i aromàtiques que allí es troben, i que la gent dels pobles dels voltants va a buscar-hi. Entre la gran quantitat d'espècies destacarem les següents:

- La sàlvia (*Salvia lavandulifolia*), que s'empra per combatre els trastorns digestius.
- El timó (*Thymus vulgaris*), i la camamirla (*Santonila Chamaecyparissus*) usades com a tòniques i digestives, preses en infusió després de les menjades.
- La nona (*Ononis aragonensis*), que es troba exclusivament a les cingleres properes del Montcabrer, és bona per combatre les pedres del ronyó.
- El tè de roca (*Jasonia glutinosa*), mal anomenada àrnica i emprada per curar cops i ferides, com la vera àrnica, que sols es troba als Pirineus».⁽¹³⁾

L'abundor d'herbes i plantes aromàtiques i/o medicinals que brollen del si de la Mariola ha passat a la memòria col·lectiva del poble en forma d'una conegudíssima cançó popular:

*Serra de Mariola,
Serra de Mariola,
Tota a floretes, sí,
Tota a floretes, no.
On van les oronetes
a fer botgetes, sí,
a fer botgetes, no.*

Remarquem, de nou, que alguns autors i erudits de la nostra literatura popular (però, no per això menys culta), així com poetes, fan servir sovint tòpics o noms de lloc en els seus escrits. La Mariola no podia quedar-ne exclosa.

D'entre les rondalles d'Enric Valor, podem destriar una bona munió de topònims referits sobretot a la zona meridional del País Valencià, entre els quals topònims trobem en diverses ocasions el de Mariola.

E. Valor⁽¹⁴⁾, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 1987, ben coneixedor de les contrades de Mariola, cita sovint aquesta serra al llarg de les pàgines que configuren les seues meravelloses i singulars **Rondalles**: «... la neu ja se n'havia anat dels baixos, però se'n veia molta en les pròximes ombries de la Mariola, que s'alçava fronterera a la

tribuna reial del camp». (**Rond.** Vol. II, pàg. 78). «I això després d'un festeig deliciós en festes, saraus, excursions i forades a la bella Mariola» (**Rond.** Vol. II, pàg. 95). «I feia per imaginar-se, d'allí enmig de les pinades misterioses de la Mariola» (**Rond.** Vol. II, pàg. 99). «En aquella noble població del peu de la Mariola» (**Rond.** Vol. II, pàg. 155). «Jo m'he criat en un mas de la serra de Mariola» (**Rond.** Vol. II, pàg. 160).

E. López Chavarrí⁽¹⁵⁾, amb unes proses que fan de molt bon llegir, de senzilles i clares com són escrites, i fent gala d'una exquisida sensibilitat, ens convida a visitar Mariola: «Si us plau anem, lectors amics, a la Serra de Mariola, aquella serra que no sabré mai dir-vos quina meravella és de plantes perfumades. Joves van a collir-hi floretes d'amor; i a malalts duen la vida; i savis van a estudiar-la, i allí de savis se tornen poetes. Car a la seua falda, en les seues valls i poblets hi viu la cançó de l'horta frondosament melangiosa».

(**Pros. Viat.**, pàg. 36). «Prompte es veu la Serra de Mariola. Sultana és, per les seues delicadeses, per sos perfums infinits i les colors exquisides» (**Pros. Viat.** pàg. 52).

Els poetes V.A. Estellés i David Mira senten la terra en les seues carns. L'un i l'altre ens ofereixen la Mariola en els seus versos, car són poetes que porten la geografia del nostre país en la seua sang:

*Vingueu, se'n pujarem
als cims de la Mariola
i veureu les antenes
otàniques d'Aitana.*⁽¹⁶⁾

*Més enllà de Mariola,
i del Benicadell, i la serra d'Aitana,
naix el foc i la llum.*⁽¹⁷⁾

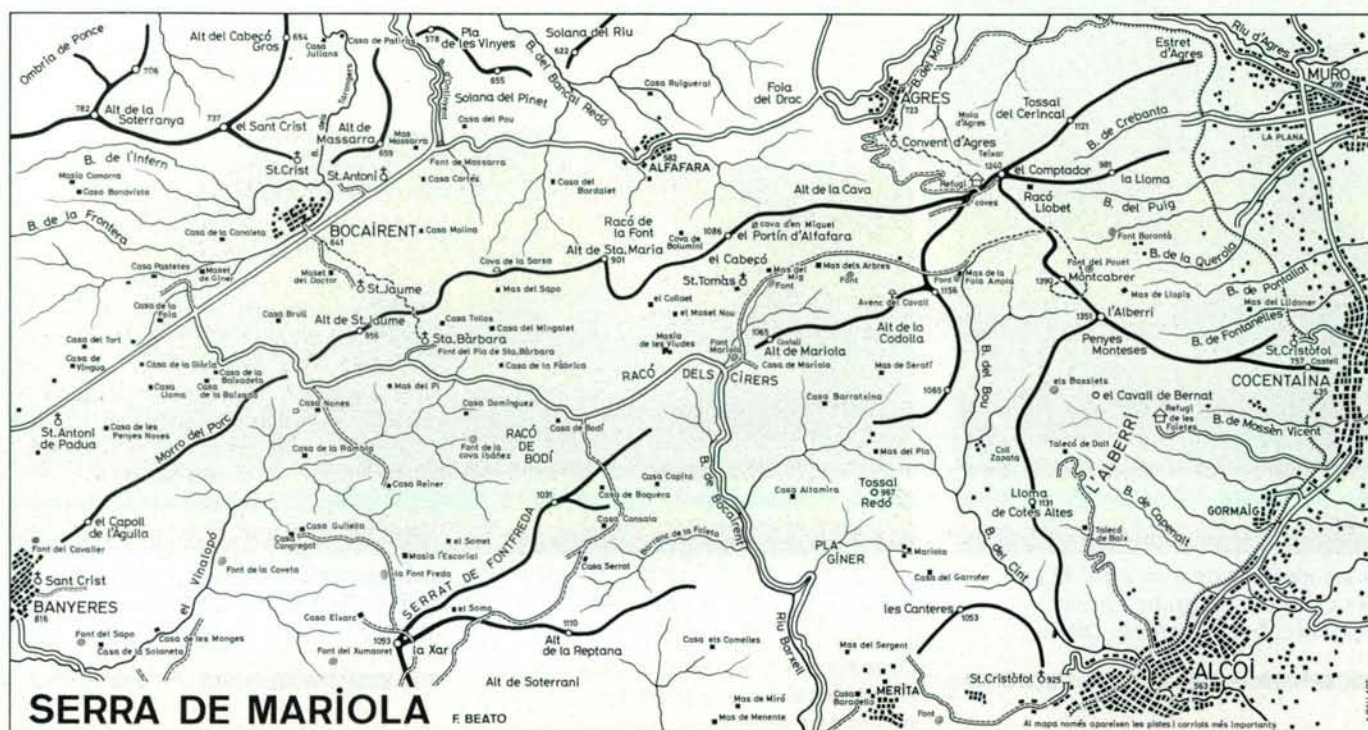
*Mires la serra de la Mariola
des de l'hotel, mentre la processó
duia, a la boca dels trabucs,
clavells,
en el matí de tan senzilla gràcia.*⁽¹⁸⁾

*Recordaré, mentre la son em venç,
un spectral barranc de la Batalla,
les fonts, alegres, de la Mariola,
matins alígers.*⁽¹⁹⁾

L'insigne professor Manuel Sanchis Guarner⁽²⁰⁾ va realitzar un recull de locucions tòpiques amb base geogràfica referides a la serra Mariola. Es tracta d'unes cançonetes conegudíssimes pel comú de la gent d'aquestes terres meridionals:

*Serra de Mariola,
tota a floretes,
a on van les socarrades*
a les fontetes.*

(*) Socarrats: són els nadius de Cocentaina, poble de la Mariola.

*Serra de Mariola,
tota a floretes,
on van les socarrades
a fer botgetes.*

Però aquesta altra estrofa de versos heptasil·labs potser ja no és tan coneguda com les dues anteriors:

*Allà dalt en Mariola
tot són roses i clavells,
per a enramar la capella
del Santíssim Sacrament.*

Seguint el mateix Sanchis Guarner, heus ací un parell de refranys meteorològics, els protagonistes dels quals són la Mariola i la seua veïna serra de Benicadell:

*Si Mariola fa cassola,
pica espart i fes sola.*

*Quan Mariola fa cassola
i Benicadell capell,
pica espart i fes cordell.*

Una vegada més podem comprovar com el comú de la gent s'identifica amb el seu àmbit natural més immediat i fa parlar de les seues muntanyes a través de les cançonetes i els refranys.

En aquesta breu incursió pel món literari, caldrà que ens referim també al llibre les **Rutes Valencianes**⁽²¹⁾, de Soler Carnicer, el qual autor, en el seu recorregut pel país, ens dona notícia de

la Mariola i les seues contrades: «*Però abans ens escaparem cap a les altures de la Mariola, «a on té la flor del romer, son aroma més fragant», segons paraules del poeta alcoià Joan Valls.*»

Deixem, però, la ruta literària per la Mariola i acostem-nos-hi ara amb ulls d'excursionista. Arribats en aquest punt, se'ns imposa parlar de la «realitat física» d'aquesta serralada.

La serra de Mariola (que limita al Nord amb la Vall d'Albaida; a l'Est amb Cocentaina i Muro; al SE amb Alcoi; al Sud amb Banyeres de Mariola, la Vall de Beneixama i penya de la Blasca, i a l'Oest amb la Vall de Bocairent), la Mariola, que és mare d'aquestes viles i dels llogarets d'Agres i Alfafara, té la seua màxima alçada, tal com ja havíem avançat anteriorment, en el cim del Montcabrer. Aquesta serra compta tanmateix amb diversos cims o alts com el mateix Alt de Mariola (1.158 m), el Somet, l'Alberri (muntanya situada prop d'Alcoi; i al costat del Montcabrer, té una altura una mica inferior a aquesta darrera), el Contador (1.232 m), la Xar (1.093 m), el portell d'Alfafara (1.081 m), la Cadolla (1.148 m), les penyes Montes, la penya de la Blasca (1.119 m), l'Alt de Sant Jaume (956 m), el Capoll o Tossal de l'Àguila (959 m), la Foia Ampla, entre altres.

L'orografia de Mariola es representa sovint en forma de barrancs: el del Bou, del Cint*, la Cabrantà, el Carrascalet, etc. Son nombroses les fonts que hi ha per calmar la set de l'excursionista,

com: la de Mariola, que es troba a l'Alt del mateix nom, en un paratge de noueres; la de Sanxo (baixant del Montcabrer a Cocentaina); la de la Boronà, la font de les vuit piletes; la del racó Llobet (Cocentaina); la fonteta que hi ha al costat de la Cava Gran o Arquejada; la font del Pouet (tot just davall la paret del Montcabrer); o la font del Pla a «l'horta» de Mariola (ermita de Santa Bàrbara). Segurament, Cavanilles beuria en les fonts del «*Sirer, dels Paràdets y del Abre*», i gaudiria de la vista del paisatge en passar per la «*fuentecilla Pouet de Larbasana*» (**Observaciones...**)

La Mariola origina rius com el que s'inicia al SO; ço és el Vinalopó, que naix prop de Banyeres de Mariola, en les ombries del Buixcarró, en una petita vall rodejada pel somet, l'Alt de Mariola i altres pics menors. També hi trobem el riu d'Alcoi (el Serpis) i, al NE, el riu d'Agres, aquesta bellíssima vila que es desplega en la falda de Mariola, a 722 metres d'altitud.

Vegem el testimoni que deixà Cavanilles en la seua monumental obra respecte a les fonts i rius que brollaven —que encara brollen, amb els naturals canvis i retocs— de les terres de la Mariola. Al llarg del seu viatge per aquesta serra escriu el geògraf:

(*) He optat per la forma «cint», que segons el DCVB, vol dir «cenyit», estret. Aquesta significació s'adiu a la morfologia d'aquest encisador barranc.

Pel sender per on avancem hi ha a un costat la magnífica paret del Montcabrer. (Foto: F. Olivé.)

La impressionant cava fortificada de Sant Miquel o d'en Miquel. (Foto: F. Olivé.)

«Pues llegamos ya à las raíces orientales de Mariola, convendrá describir el monte ántes de recorrer los pueblos de sus faldas. Es Mariola uno de los principales montes del reyno, si solo atendemos à su altura y sus vegetales; pero el primero y sin igual si consideramos las riquezas que proporciona à los pueblos **arrojando hácia todas partes rios ó copiosas fuentes** (el subratllat en negreta és meu). A muchas dan origen los demás montes, pero casi siempre en las partes septentrionales; solo Mariola las da por todas y con profusión como por especial privilegio de la naturaleza»⁽²²⁾

A la Mariola no podien faltar restes d'ocupació humana. Hom hi ha trobat romanalles arqueològiques al Cabeçó de la Cova Blanca, la Cova de Bolomini, la de la Sarsa (important jaciment neolític).

La Cova de la Sarsa es localitza al terme de Bocairent, a les rodalies de l'ermita de Santa Bàrbara, «al sector Oest de Mariola i a una altitud de 850 metres, mirant la vall de l'esmentat poble, prop del mas del Sapo, en una vessant aspra per la vegetació de garrigues, argelagues i altres»⁽²³⁾.

A la serra de Mariola encara es conserven unes importants i peculiars construccions. Ens referim a les neveres o caves on s'emmagatzemava la neu caiguda a l'hivern. La grandària d'aquestes caves, denominació pròpia de les contrades de la Mariola, sol ser considerable. S'ubiquen aquestes construccions en zones de muntanya, naturalment, tot conferint una fisonomia pròpia al paisatge. En la GERV⁽²⁴⁾ podem llegir que la

construcció d'aquestes caves –d'algunes d'elles, suposem nosaltres– data dels segles XV i posteriors.

El consum de la neu i del glaç naturals és conegut ja en l'antiguitat clàssica. A partir del segle XVI, aquest consum assolirà una gran popularitat al País Valencià. Però fou arran dels segles XVII, XVIII i XIX quan es desenvolupà l'abastiment de la neu de manera comercial, malgrat els problemes que ocasionava el seu transport des de les muntanyes a les viles. En el trànsit del segle XIX al XX, hom deixa d'utilitzar el glaç natural perquè hi havia un altre glaç que li feia la competència: l'artificial que creava el progrés i la força de les màquines.

La neu que s'havia emmagatzemat a la cava durant l'hivern era emprada per a cobrir les més diverses necessitats. Així, la població la feia servir en usos medicinals; tant, que l'«...abasto de la nieve llegó a ser considerado de primera necesidad y su falta era considerada un grave descalabro para la salud pública»⁽²⁵⁾.

Durant els mesos d'estiu, la neu era baixada de nit fins a les poblacions, on s'utilitzava per a fabricar refrescos i begudes refrescants⁽²⁶⁾.

Enumerarem tot seguit les caves que podem trobar a la serra de Mariola. A Agres: la Cava Gran o Arquejada, al costat de la qual hi ha una fonteta. A Albaida aquesta cava era coneguda com el «Buc» de Mariola, denominació actualment en desús⁽²⁷⁾. Tenim també la Cava de l'Habitació, prop de la casa del mateix nom (actualment Refugi). La Caveta del Buitre, a les envistes de la Cava

Gran. Al terme de Bocairent-Alfafara s'ubiquen les Cavetes de Xàtiva i la Cava de Sant Miquel o d'en Miquel, impressionant cava fortificada que, segons Calero Picó⁽²⁸⁾, es va construir sobre els anys 1560 i 1570.

L'excursionista podrà refugiar-se al refugi de muntanya «Reig del Moral» propietat del Centre Excursionista d'Alcoi, que es troba junt a les caves d'Agres. A la vessant sud de la serra hi ha el refugi de les Foietes, propietat del Centre Excursionista Comtestà.

La serra de Mariola ens ofereix abundants mostres d'hàbitat rural. L'excursionista encara hi pot trobar bellíssims masos, com el dels Arbres (< Àlbers), del Pi, de la Mina, de la Foia Ampla, el mas del Pla, de Serafi, del Corb, Nones, del Pou, Guillella, el Mingalet, la Boquera, Casa Altamira, el maset Nou, el Collaet, etc.

El culte religiós es veu reflectit en els nombrosos eremitoris que hi ha esparsos a la Mariola: el Santuari de la Verge del Castell o Mare de Déu d'Agres, conegut popularment pel «Convent»; l'eremitori de Sant Cristòfol (del Montcabrer a Cocentaina); Sant Antoni de Muro; l'ermita de Santa Bàrbara, a l'«horta» de Mariola; i Sant Blai, a les rodalies de la Cova de la Sarsa.

En fi, quantes vegades ens ve a la memòria la serra de Mariola! Unes vegades, pel fatal incendi d'aquell estiu que va calcinar el bosc; d'altres, per la primera excursió que hi férem d'infants, o per les seues flors tan celebrades,

La serra de Mariola forma un extens altiplà on se situen importants masos. (Foto: Anna Borbonet.)

per les seues neus a l'hivern, o per qui sap què. El cas és que per als «habitadors» de les contrades de la Mariola aquesta és «més que una serra». És el punt de referència, l'estendard que ens assenyala que som a casa nostra.

Mariola té un nom de donzella; per això volem estimar-la!

DES DE LA FONT DE MARIOLA AL CIM DEL MONTCABRER

La font de Mariola (900 m) es troba com qui diu als peus mateix del castell de l'Alt de Mariola (1.158 m). Aquest paratge, cor i centre radial d'excursions, és realment encantador i, per això, és molt freqüentat. És un indret de pinedes i d'aigua fresca, amb unes immenses i

ombroses nogueres a la vora mateix de la font.

Iniciarem la marxa des del camí de la part de dalt de la font. Aviat arribarem en una altra font que, tot i ser fàcil de localitzar, no veurem, ja que es troba reclosa en una raconada, a mà dreta del camí, segons anem. A mitja hora de marxa aproximadament, arribem al mas dels Arbres, a la part baixa del qual hi ha una font i una bassa, i un enorme om solitari que destaca del paisatge que, ací, sens dubte podem qualificar d'idil·lic.

Però la marxa continua pel camí que passa davall del mas dels Arbres, a mà esquerra d'aquest cèlebre mas. La pista forestal anirà empinant-se formant un pas com si fos un portet. Una vegada a dalt, s'eixampla el paisatge fins a arribar en una bifurcació de camins. Agafarem

el de la dreta, en direcció cap al mas de la Foia Ampla (1.080 m), situat en una clotadeta. Allí podrem beure en la font. Per darrere del mar, o siga per on hi ha la bassa i la font, continua la pista, cada vegada més estreta, fins al Montcabrer.

Anem guanyant altura entre un esplèndid i alhora desolador paisatge, ja que els incendis i les malvestats que s'han produït en aquest paratge no poden passar desapercebuts a un excursionista o a una persona mínimament sensible. Mentre anem ascendint, notem com ens «cau damunt» la imponent mola del Montcabrer. Cada vegada som més petits als seus peus.

Arribem ara en una bifurcació, on tot just enfront veurem la serra del

Benicadell. Si prosseguim pel camí de l'esquerra, aquest ens menarà al refugi «Reig del Moral» del Centre Excursionista d'Alcoi i a la Cava Arquejada. A nosaltres, però, allò que ens interessa és anar guanyant altura; per això, continuarem en direcció al Montcabrer, ja a les nostres envistes.

El camí aviat es convertirà en corriol. El paisatge cada vegada és més impressionant, car pel senderó per on avancem hi ha, en un costat, la magnífica paret del Montcabrer i, a l'altre, un profund barranc. Ara estem en un replanell on creix herba fresca, i podem descansar una estona davall mateix del roquís del Montcabrer. Doncs bé, a unes poques passes a l'esquerra del corriol, baixant el barranc, trobarem la «tímida» fonteta del Pouet.

Per fi, amb una mica més d'esforç a què ens oposarà l'últim tram de pujada, i després d'haver fruit de dues hores de marxa, si fa no fa, assolirem el Montcabrer.

Des del cim estant (1.389 m), podrem gaudir de la vista. Hi albirem: les planes de Muro i Cocentaina; les serres com la Serrella, l'Aitana, la Safor; el Benicadell, turons i tossals, i el castell de Mariola, el Carrascal, el Maigmo, la serra dels Plans, el veí l'Alberri (1.351 m). Ah!, i Eivissa, si el dia és clar.

La serra de Benicadell, des de Mariola. (Foto: Anna Borbonet.)

Català-Valencià-Balear, Palma de Mallorca, 10 vols.

3. *Gran Enciclopèdia Catalana*, Vol. 9, pàg. 618, Enciclopèdia Catalana, S.A., Barcelona, 1976.

4. COROMINES, Joan. (1980-1987): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*; DECLC Curial, Barcelona, 7 vols. (en curs de publicació).

5. «Salvem la Mariola», programa de l'XI Aplec Excursionista dels Països Catalans, editat pel Centre Excursionista «Fontinient» d'Ontinyent; notes basades en el manifest que sota el mateix nom aparegué publicat a la Revista *El Temps*. Octubre de 1987.

6. *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*, València, 1973, 12 vols.

7. CAVANILLES, A.J., *Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del reyno de Valencia*, Tom II, pàg. 15, Madrid, 1797; Albatros Ediciones, reproducció en facsimil, València, 1979. 2 vols.

8. CALERO PICÓ, A., *Guia Excursionista de la Serra Mariola*, col·lecció «El Teix», sèrie valenciana, Alcoi, 1980.

9. VALOR i SERRA, J., *La nostra serra de Mariola i la seua llegenda bimil·lenària*, Alcoi, 1970 (esgotat).

10. CALERO PICÓ, A., *Ibidem*.

11. *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*, *Ibidem*.

12. CAVANILLES, A.J., *Ibidem*.

13. CONCA FERRÚS, A. «Vegetació de la Serra de Mariola», programa de l'XI

Aplec Excursionista del Països Catalans, Centre Excursionista «Fontinient» d'Ontinyent, octubre de 1987.

14. VALOR, E., *Obra literària completa (Rondalles)*, Ed. Gorg, València, 1975, vols. I i II.

15. LÓPEZ CHAVARRI, E., *Proses de Viatge*, Biblioteca d'autors valencians, 7, València, 1983.

16. MIRA, D., «Els camins retrobats», programa de l'XI Aplec Exc.

17. MIRA, D., *Balanç de la trentena*, inèdit.

18. ESTELLÉS, V.A., de «El gran foc dels garbons», dins *Recomane tenebres*, obra completa-1, pàg. 208, Ed. 314, València, 1982.

19. ESTELLÉS, V.A., de «Apartament de novembre», dins *Balanç de Mar*, obra completa-4, pàg. 114, Ed. 3 i 4, València, 1978.

20. SANCHIS GUARNER, M., *Els pobles Valencians parlen els uns dels altres*, obres completes, vols. 3 i 5, Ed. 3 i 4, València, 1982 i 1983.

21. SOLER CARNICER, J., *Rutes Valencianes*, Papers bàsics 3 i 4, València, 3 vols.

22. CAVANILLES, A.J., *Ibidem*, Tom II, pàg. 161.

23. CALERO PICÓ, A., *Ibidem*, pàg. 53.

24. *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*, vol. 3, pàg. 131.

25. CRUZ OROZCO, J., «Huellas del comercio de la nieve en la toponímia de las provincias de Castellón y Valencia», dins el *X Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica*, 1er.

d'Onomàstica Valenciana, Universitat de València, 1985. pàg. 102.

26. *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*, vol. 3, pàg. 131.

27. CRUZ OROZCO, J., *Ibidem*, pàg. 107.

28. CALERO PICÓ, A., *Ibidem*, pàg. 41.

BIBLIOGRAFIA I NOTES:

1. ESTELLÉS, V.A., «Cançó del Pastoret», de «Taula parada», dins *Balanç de Mar*, obra completa-4, pàg. 157, Ed. 314, València, 1978.

2. DCVB. Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll (1930-1962): *Diccionari*

ESCOLA CADE: un treball fet

Xavier Rodriguez

Fulanet! –Surt la bola i li correspon tal premi. És l'últim de la llista dels participants; la competició ha acabat.

Tots els qui hem treballat en aquest projecte de l'escola d'escalada –competició sospirem d'alegria i també de descans.

D'alegria, per la bona impressió que ha causat l'escola, per la gran participació d'amics i consocis, i pel bon desenvolupament de la prova. I de descans, per haver finalitzat amb èxit un treball que, al final, s'havia tornat bastant costós.

No vull relatar la marxa de la competició

perquè penso que això és feina d'algú aliè a l'organització. Només vull comentar que, l'única aspiració de totes les persones que hi han col·laborat, era la d'oferir de tots els membres del CEC un cap de setmana divertit i la possibilitat de conèixer altres companys en una faceta no gaire usual entre els practicants de l'escalada.

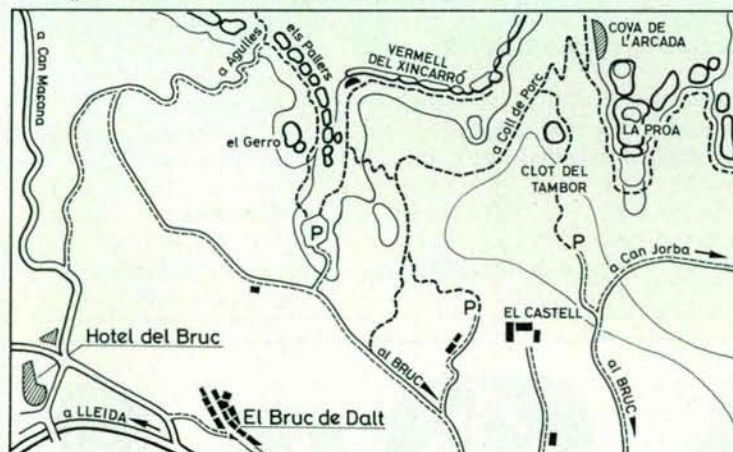
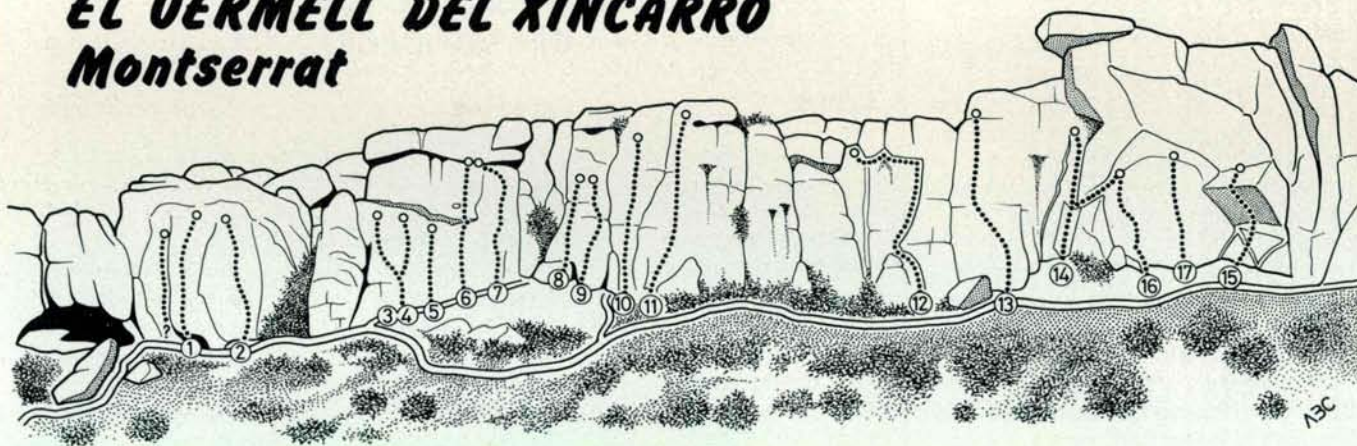
La competició, per a tots els qui hem treballat en l'equipament de l'escola, ha estat un bon final, però no la cosa més important.

El projecte de crear una escola d'escalada pròpia per a realitzar els cursos va néixer l'any 1987, quan es va fer una sortida del curs d'iniciació a l'escalada de roca a l'escola que l'ECAM té equipada a Montserrat, i en vam apreciar la gran utilitat pràctica.

També significa poder canviar, en bona part, la filosofia de l'ensenyament de l'escalada als nostres cursos.

Fins ara, a part d'una classe pràctica sobre material i nusos, es feia pujar (de vegades, arrossegar) els cursetistes per parets que podem considerar llargues, sense tirar de primer de cordada per seguretat, per la seva inexperiència i de vegades pel mal equipament de les vies.

EL VERMELL DEL XINCARRÓ Montserrat

• Vies d'escola CADE~CEC

1 "Esquitx de desig"	6a
2 "I see cows"	6b _c
3 "Aresta rucs"	IV ^o
4 -sense nom-	IV ^o
5 -sense nom-	IV ^o
6 "Hi ha marro"	6a _b
7 "M'abstínc"	V ^o
8 -sense nom-	IV ^o , V ^o
9 "Anda-le"	IV ^o , V ^o
10 "La rampa"	V ⁺
11 -sense nom-	V ^o
12 "Arlequí"	IV ^o , V ^o
13 "D'oca a oca"	6c
14 "Tal i qual Paskual"	III ^o , IV ^o
15 "Sessió digital"	7a
16 "Tripl-jocs"	V ⁺
17 "Guti-gutaem-gutum"	V, 6a

equipat
maig 88

Així, el resultat d'aquests cursets era que els cursetistes es veien forçats a continuar amb les sortides a tots nivells que organitza el CADE, per continuar escalant, i a passar una llarga fase d'aprenentatge que la major part de les vegades es feia a vies de poca dificultat, però de gran exposició i risc per la manca d'assegurances.

De manera que, amb la nostra escola, col·laborem a oferir una iniciació a l'escalada d'una forma segura i progressiva, tirant de primer des del principi, fins a obtenir el nivell suficient per a dedicar-se a l'escalada esportiva de més dificultat o per anar a les grans parets.

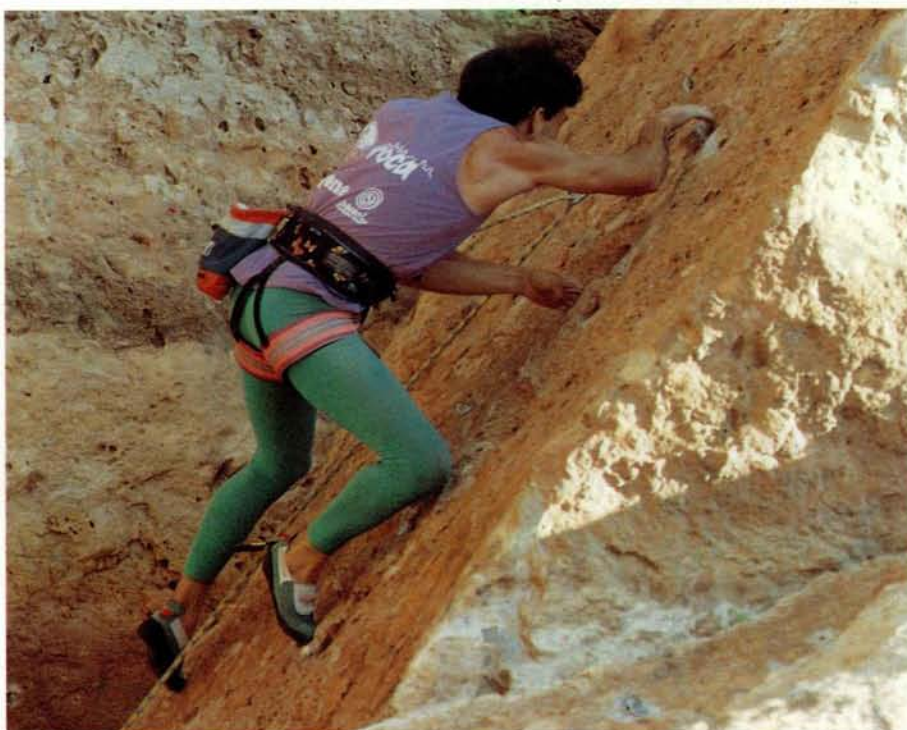
Com que els nostres cursos són uns dels que tenen més participació, el CADE va considerar necessari l'equipament d'una escola d'escalada pròpia, per diversos motius: l'escola de l'ECAM, a Montserrat, és utilitzada per un gran nombre de clubs de muntanya i, per tant, les vies equipades queden insuficients, essent molt disseminades i sense haver-hi gaires possibilitats d'obrir-ne més. Així, el CADE va decidir de presentar el projecte d'equipament d'una escola d'escalada CADE a la Junta de la Secció de Muntanya i, un cop aprovat el pressupost, s'hi començà a treballar.

La zona escollida va ser el "Vermell del Xincarró", per les grans possibilitats d'obrir molts i diferents itineraris fàcils, i per la poca aflluència d'escaladors.

Aquesta tasca durà prop de sis mesos: neteja de les parets, arreglar els camins, obrir-ne un altre de nou, equipar les vies,...

Quan l'escola ja va estar gairebé acabada, vam donar pas a un altre projecte que havíem deixat per al final: la realització d'una competició d'escalada amistosa i desinteressada per inaugurar l'escola i, així, posar un bon punt final al dur treball acomplert.

La Junta de la Secció de Muntanya ens va recolzar i, amb l'ajut d'algunes marques comercials, vam poder realitzar-la de manera que tots els participants obtinguessin algun premi. Per això, donem sincerament gràcies a Distribuidora Vertical, Alpina, Faders, Boreal i una menió especial a Vessant i a Esports Lluch.

**Josep Lluís Moreno a la superfinal,
«Sessió digital» 7c.
(Foto: Fèlix Amat i Parcerisa.)**

COMPETICIÓ D'ESCALADA CLASSIFICACIÓ

ACTIUS:

- 1r) Ferran Latorre.
- 2n) Josep Lluís Moreno.
- 3r) Toni Arbonès.
- 4t) Àlex Ramon.
- 5è) Xavi Rodríguez.
- 6è) Daniel Ferrer.
- 7è) Juan Jorro.
- 8è) Ernest Martí.
- 9è) Ernest Bladé.
- 10è) Adrià Zàmel.
- 11è) Xavi Manyà.
- 12è) Montserrat Puig.
- 13è) Albert Castellet.
- 14è) Fèlix Amat.
- 15è) Víctor Domènech.
- 16è) Roger Besora.
- 17è) Joan Campanyà.
- 18è) Josep Castellet.
- 19è) Roger Soler.
- 20è) Bernat Ferrús.
- 21è) Pau Bladé.

Femenines:

- 1a) Montserrat Puig.

VETERANS:

- 1r) Andreu Rafa.
- 2n) Lluís González.
- 3r) Meli Queralt.
- 4t) Conrad Blanch.
- 5è) Joan Portés.
- 6è) Ernest Gutiérrez.
- 7è) Josep Abril.
- 8è) Joan Bladé.
- 9è) Albert Mans.

DEBUTANTS:

- 1r) Ramon Cots.
- 2n) Rafel Cardona.
- 3r) Gil Abel.
- 4t) Maria Pujol.
- 5è) Josep Zapater.
- 6è) Anna Manyà.
- 7è) Joan Duran.
- 8è) Rafael Cardona.

També hi han participat:

Elisenda Besora.
Pedro Martínez.
Núria Pons.
Jordi Conet.
David Polo.
Esther Ramon.
Sònia Ramon.
Josep M. Vaquero.
Xvaier Farraons.
Joan Minguella.
Miguel Badà.
Àngela Rivera.
Imma Tort.
Jordi Mateu.
Xavier Vidal.
Glòria Mans.
Xavier Luna.

Femenines:

- 1a) Maria Pujol.
- 2a) Anna Manyà.

HI HAN COL.LABORAT:

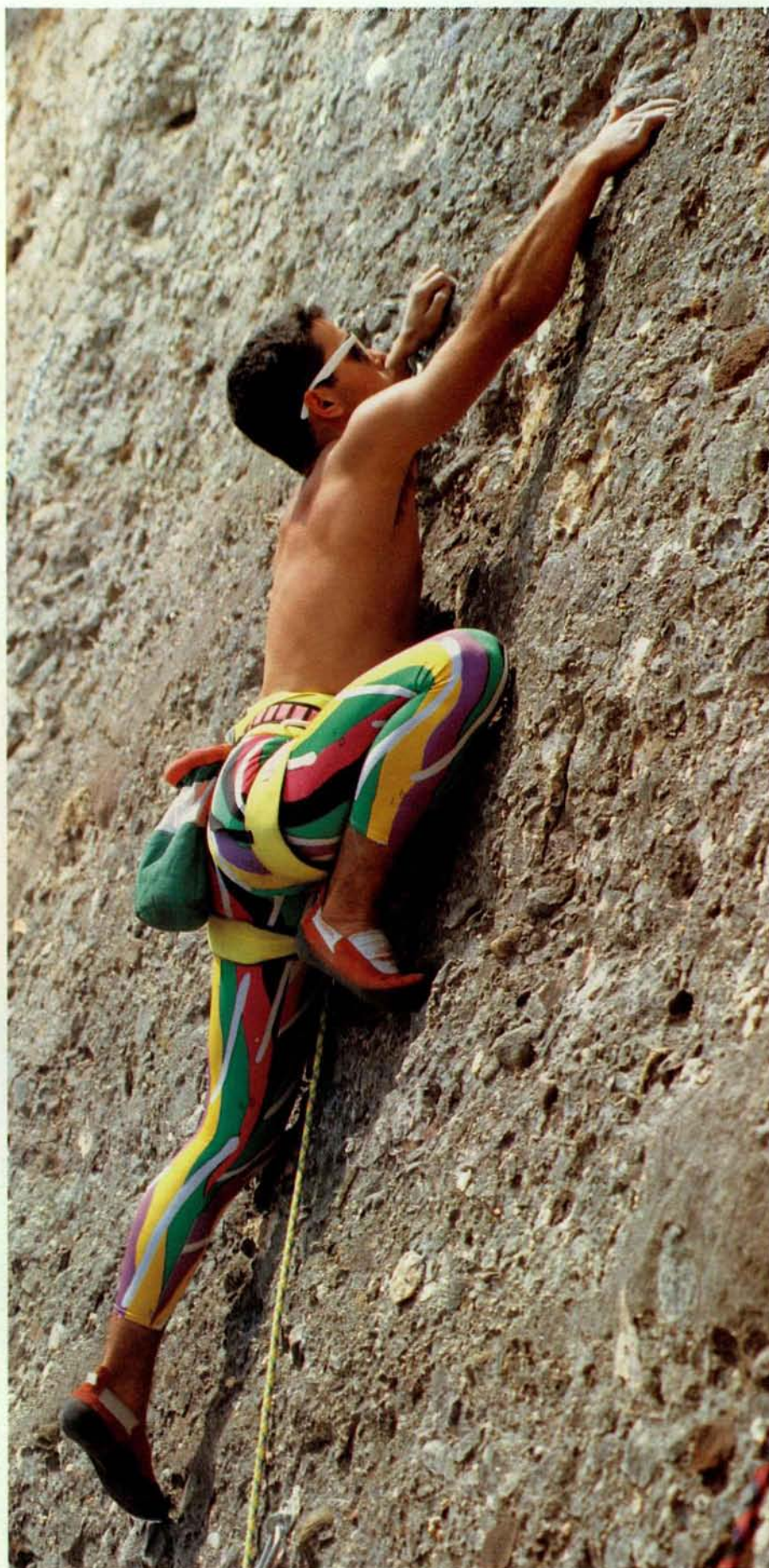
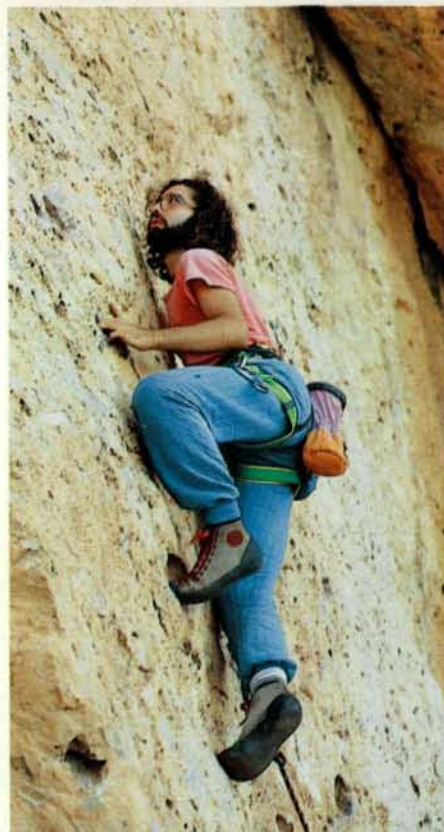
ESPORTS

Ernest Gutiérrez a la final per a veterans, «Tripi-jocs» 5c.
(Foto: Fèlix Amat i Parcerisa.)

Fèlix Amat a la semifinal.
(Foto: Fèlix Amat i Parcerisa.)

Josep Zapater a la final per a debutants, «Guti-gutaem-gutum» 5/6a.
(Foto: Fèlix Amat i Parcerisa.)

Els meus tresmils

Jordi Iranzo i López

Va ser tornant de la Vall d'Ordesa. Era l'estiu de 1970. En Joan Badia i jo anàvem caminant per la carretera en direcció a Torla quan sense demanar-ho, se'ns va aturar al costat un cotxe conduït per un home francès d'uns seixanta o setanta anys, qui s'oferí a portar-nos. Xerrant, xerrant ens va dir que ell havia participat en diverses "primeres" del Pirineu als voltants dels anys trenta i que tenia fets tots els tresmils del Pirineu. L'home venia de recollir flors de neu per a les cambres de l'Hotel on s'hostatjava a Torla. Encuriós pels personatges, li van demanar algunes

vegades quin era el seu nom, però ell va evitar la resposta. Arribats a Torla, ens vam acomiadar. Amb aquest personatge vaig tenir la primera referència de TOTS els tresmils del Pirineu. Llavors, jo en "portava" cinc de tresmils.

L'any 1979 vaig comprar el petit opuscle *Pirineos: los 115 tres miles de la cordillera*, d'en Josep M. Feliu. Vaig fer una primera correcció d'aquesta relació (me'n varen sortit uns 135) i la vaig trametre a l'autor del llibret, el qual molt amablement em va contestar.

Posteriorment vaig conèixer en Feliu Izard, i aquest m'ha fet arribar els seus dos opuscles publicats sobre el tema (anys 1985 i 1987). El segon llibret és important com a base de treball, ja que no es limita a relacionar els cims per massissos, sinó que incorpora uns mapes de carena i, així, independentment dels diferents noms que pot rebre un cim o una alçada atribuïda, sabem a quin punt geogràfic ens estem

referint. A Feliu li he fet arribar, principalment amb referència a aquest segon llibret, les observacions oportunes.

Ara, a la revista MUNTANYA número 748, s'ha publicat l'article "Els tresmils del Pirineu", d'en Joan Buyse, en el qual, però, encara trobo a faltar algunes puntes amb nom propi.

D'altra part, durant tot aquest temps, els companys també m'han facilitat unes fotocopies de relacions de tresmils aparegudes a diferents revistes; entre elles cal destacar (per extensa) la d'en Josep Silva, publicada a la revista "Vèrtex". Aquesta darrera relació em fa pensar en els criteris que havien de fomentar una relació que pogués ser coneguda i reconeguda pels interessats en el tema.

El criteri fonamental que he utilitzat ha estat el de considerar com a tresmils tots aquells cims, pics, agulles o puntes amb nom propi o un adjectiu incorporat (no cotes d'alçada, simplement) que apareixen a les guies del C.E.C. i de la F.F.M., i en els mapes de l'editorial Alpina i de l'I.G.N. francès. Una qüestió complementària, per parlar amb propietat del tema, ha estat el fet d'haver fet tots els tresmils (a hores d'ara, només em falten els cims que en Feliu ha batejat a la cresta de Cregüenya). I això m'ha permès d'assenyalar, per exemple, alguns errors en els mapes de carena de l'últim treball d'en Feliu (per ex., en el massís de Pocets: la zona de "Los Gemelos" i la de "La Forqueta"), ja que els referits mapes de carena estan agafats d'una base cartogràfica errònia. Una vegada més, ens hem de preguntar si ens mereixem els mapes que tenim, ja que contenen errors de tota mena. Fins i tot, hi ha falta de precisió i detall a les noves

Pic Lona, Dent d'Estivère-Male i pic de Bugarnet (vist des de la Pala de Carbounouse).

(Foto: Jordi Iranzo.)

Punta Jean Arlaud el plaer d'una grimpada senzilla.
(Foto: J. Iranzo.)

edicions oficials.

En definitiva, i per no cansar-vos massa, a la relació publicada en el numero 748 d'aquesta revista, caldria tenir en compte:

f) Zona Culfreda:

- Hi falta el "Culfreda Central" (Guia C.E.C. pàg. 105).

g) Zona Pocets:

- Clarificar quin és "El veterà". Es refereix a l'altra punta de "Els Bessons"?
- "Els Bessons" són dos cims individualitzats, encara que no tenen la mateixa alçada. (Guia C.E.C. pàg. 269).
- "Pocets" fa dues puntes: la N, y la S, (Guia C.E.C. pàg. 256).
- "Espadas" fa dues puntes: la N, y la S, (Guia C.E.C. pàg. 249).
- "La Forqueta" fa dos cims bessons d'una alçada semblant. (Guia C.E.C. pàg. 230).

h) Zona Clarabide:

- "Quaïrat" fa dues puntes. (Guia F.F.M. pàg. 196).
- "Perdiguero Oest o Occ.". (Guia F.F.M. pàg. 179).
- "Hito del perdiguero". (Mapa Ed. Alpina).
- "Pta. Mamy". (Guia F.F.M. pàg. 241).
- "Pta. Lacq". (Guia F.F.M. pàg. 250).

Amb aquest complement pretenc donar el màxim d'informació (que jo conegui) sobre els tresmils amb nom propi. I, a partir d'aquí, que cadascú es faci la seva composició de lloc, i n'extregui (si ho vol) el seu propi nombre de cims. D'altra part, pensem que cims o puntes que fins ara només tenen una referència d'una cota d'alçada n'hi ha bastants; i que si ens dediquéssim a "batejar-los", no acabaríem mai.

No cal dir que el dia que tinguem una única cartografia oficial fiable, potser uns cims que hem considerat com a tresmils no ho seran; i és possible que ens n'aparegui algun nou. Quan això s'esdevingui, podrem fixar l'alçada correcta de: La Forqueta, el Pic de Piedras, l'Albas, la Frondella Occ., etc.

Estic a la vostra disposició per qualsevol aclariment o intercanvi de punts de vista sobre el tema.

Per acabar, i des d'aquestes pàgines, vull agrair la col·laboració dels diferents companys que, al llarg dels anys, i sobretot en aquests darrers temps, m'heu acompanyat en les diverses ascensions. A tots vosaltres, gràcies!

Bibliografia:

Guia C.E.C. Posets-Maladeta. Ed. 1968.
Guia F.F.M. Pyrenees Centrales III. Ed. 1976.

Mapa Ed. Alpina. Posets. Ed. 1968.

Nota: Article lliurat el 20-II-87.

Ascens al Seil de la Baquo.
(Foto: J. Iranzo.)

Massís de Pocets i cresta de Bachimala (des del Pic Abeille). (Foto: J. Iranzo.)

Fent cresta cap al cim de Pocets. A la dreta, el Coll d'Eriste i el cim bessó de la Forqueta. (Foto: J. Iranzo.)

Contrafort S.E. de la Maladeta, Coll Malaït, Pic Malaït i Cresta de Cregüenya, des del Pic d'Aragüells. (Foto: J. Iranzo.)

BOLETS (9): *BOLETUS EDULIS*

Francesc Xavier Gregori

Del llatí *boletus* = bolet (d'aquesta mena), i *edulis* = comestible (per les excel·lents qualitats organolèptiques).

Noms populars:

cat. Sureny, ciureny, cep, aubarell, bolet de bou.
cs. Boleto comestible, calabaza, hongo.
ba. Ontozuri, ondo ondua, onto surya.
fr. Cepè de Brodeau, potiron, grospied.
it. Porcino, brisa.
al. Steinpilz, Herrenpilz.

CARACTERÍSTIQUES GENERALS

És el típic representant de la seva espècie. Es pot diferenciar de les altres formes i subespècies pel color del capell, inicialment blanquinós, que amb el temps pren una coloració més fosca, quasi marró-negre. La família dels *Boletus* té la peculiaritat que tots els membres no tenen làmines, com la majoria dels bolets; sinó que les espores neixen en una massa esponjosa, de tubs molt fins que provenen del barret. Els caracteritza, a més, el finíssim reticulat blanc, de malles bastant regulars, que es caracteritza sobretot a la part alta de l'estípit.

Barret. Regular al principi, carnós i sòlid, de 5 a 25 cm. Superfície humida, viscosa i un xic arrugada. Els exemplars joves presenten un to blanquinós que s'enfosqueix, amb l'edat, fins a un to marró-fosc.

Làmines. Ja hem dit que aquesta espècie no en té; són substituïdes pels tubs llargs, simples, quasi lliures i fàcilment separables del barret; són blancs, després són d'un groc intens i finalment, amb l'edat, olivacis.

Peu. 5-12 x 3-6 cm. Gruixut, massís, al principi esprimatxat a la part superior i engruixit a la base, fins a tornar-se progressivament cilíndric. Clar i, després, bru. Adornat amb una fina

retícula de petites venes. La part inferior, generalment no és reticulada.

Carn. Blanca, immutable (un xic embrunida sota la cutícula), tendra i sòlida. Té un sabor ben definit i un olor típic de bolet.

Hàbitat. El trobarem l'estiu, i pel començament de la tardor, en boscos de terres silici-argiloses poblats d'alzinars, rouredes i suredes.

Característiques organolèptiques. Comestible d'excel·lent qualitat. El seu cognom llatí (*edulis* = comestible) ja ens ho diu quasi tot. Més estimat encara que el *Boletus edulis* és el **Sureny fosc** (*Boletus edulis* var. *aereus*). Aquest és similar al primer, però té el barret més fosc i els seus porus es mantenen blancs molt temps.

Observacions. Aquest bolets són sovint molt visitats pels insectes. Per això, han de tallar-se pel mig en preparar-los per al consum, per tal d'assegurar-se així que no estiguin envaïts per larves. Si els collim quan

són joves (capell blanquinós), és possible que hi hàgim arribat abans que els insectes.

El **Sureny** té la particularitat que pot ser atacat per un altre fong, que recobreix tot el bolet d'un fi embolcall, de primer blanc i, després, groc. Els exemplars envaïts han de ser rebutjats i no són aptes per menjar.

Gastronomia. Un cop collits i feta la tria final a casa, cal retirar-ne tota la massa esponjosa de sota el barret. Aquesta feina es presenta més senzilla en els exemplars on els tubs ja han començat a esgrogueir-se. No és indispensable treure la cutícula marró del exemplars adults. Els podem rentar a raig d'aixeta; a continuació, s'escorren i es deixen assecar a l'aire, tot movent-los de tant en tant.

És un dels bolets més propicis per a ser tallat en fines làmines deixades assecar damunt d'un garbell, en un indret airejat, on el sol escalfi l'ambient. D'aquesta manera, l'aire serà temperat. Si no és així, el bolet se'ns florirà. També en podem fer conserva, amb oli o vinagre. Amb sopa, dona un resultat excel·lent.

Guisats, tenen mil i una possibilitat. Ara us en dono una petita mostra:

Surenys amb bacallà. En una paella es fregeix el bacallà, amb oli. Quan ja és fregit s'hi afegeixen un parell de cebes ratllades. En una cassola a part, poseu-hi els bolets i doneu-los un bull, amb un polsim de sal. A continuació, afegiu-los al bacallà que ja té la ceba, i poseu-ho en una cassola de terra, que deixareu amb foc baix durant un quart. Remeneu-ho de tant en tant, i ja ho podeu servir.

Bon profit!

BOLETS (10): POLYPORUS (Polyporellus) SQUAMOSUS

Francesc Xavier Gregori

POLYPORUS (Polyporellus) SQUAMOSUS

Del grec poly's = nombrós i póros = porus, i del llatí squamosus = que té esquames.

Noms populars:

cat. Bolet de noger.
cs. Políporo escamoso.
fr. Polypore écailléux.
it. Poliporo squamoso.
al. Schuppiger Porling.

CARACTERÍSTIQUES GENERALS

Els bolets de la família dels «polyporus» es caracteritzen per estar proveïts d'un peu simple ben individualitzat, central o marginal, i per tenir la carn coriàcea. És una espècie molt fàcil de trobar: sobresurt quasi sempre del tronc on s'allotja. En podem trobar un sol exemplar, o alguns, amb els barrets superposats.

Barret.— 10-40 cm de diàmetre, en forma de ventall, d'un to grogós, proveït d'esquames concèntriques brunes. Excepcionalment, se n'han localitzat exemplars de, fins i tot, 60 cm de diàmetre en un sol barret.

Tubs.— Decurrents sobre el peu. Blanquinosos i, després, de color d'avellana.

Porus.— Molt petits, als bolets joves, però grossos i angulosos en fer-se vells.

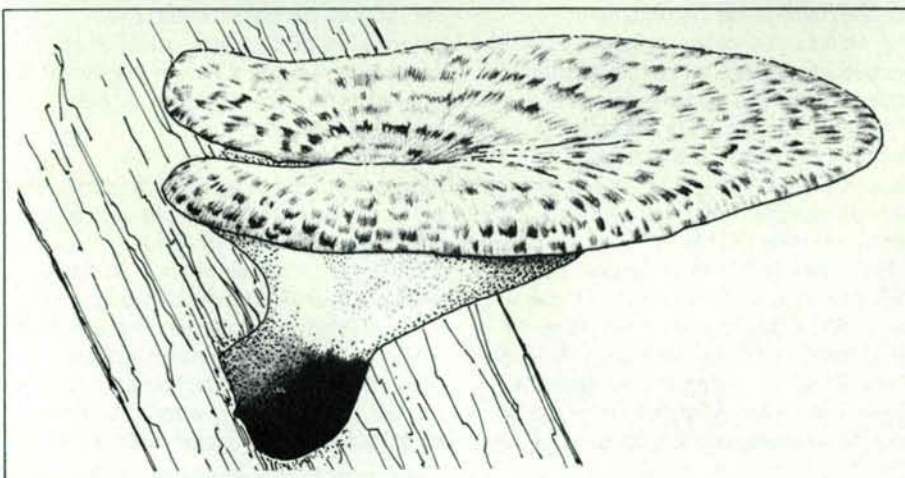
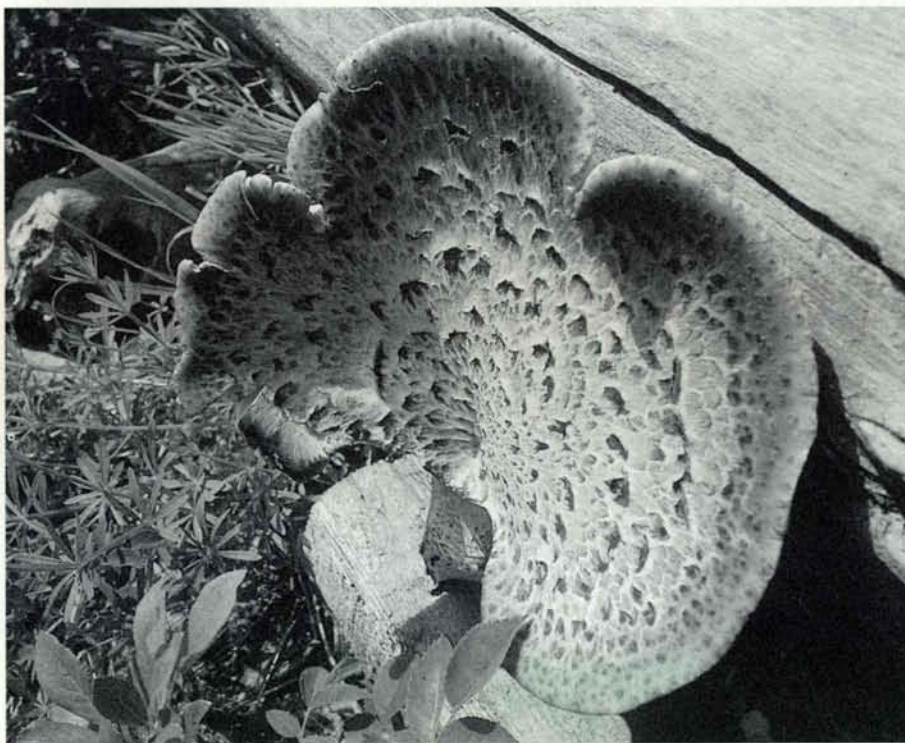
Peu.— De vegades centrat, de jove; després, es presenta lateral, inserit a la fusta, gruixut, curt, blanquínos i amb la part inferior d'un color negre vellutat.

Carn.— Blanca i elàstica, als exemplars joves; però aviat pren una consistència coriàcia, llenyosa, als bolets més vells. Fa olor de farina rànica, i té un gust dolç, que recorda al de les nous.

Hàbitat.— És troba ja per l'abril, paràsit sobre arbres vius, soques i, fins i tot, troncs tallats d'arbres caducifolis. El seu cicle s'allarga fins l'estiu. Rarament en trobarem exemplars vius la tardor.

Característiques organolèptiques.— Comestible, però cal imposar algunes limitacions. Han de consumir-se els exemplars molt joves, i cal limitar-los a pocs exemplars, acompanyats d'altres espècies.

Nota: Aquests treballs han estat realitzats mitjançant consultes fetes a documentació especialitzada i amb observacions personals de l'autor.

Parlant dels "hórreos"

Josep Maria Gallardo

Quan anem de viatge per aquests mons de Déu, i la guia ens indica que pels voltants hi ha algun monument interessant, si hi tenim interès ben aviat ens afanyem a localitzar-lo per tal de poder-lo visitar, i admirar-lo així amb millor o pitjor fortuna. Això dependrà de les presses que tinguem, de la nostra disposició mental del moment i de la receptivitat que siguem capaços de presentar. D'aquesta manera anem visitant catedrals, ponts gòtics, claustres romànics, muralles romanes, ruïnes gloriuses, castells més o menys desballestats, monestirs que foren o que continuen essent, dòlmens neolítics, edificis nobiliaris, i un llarg etcètera de coses.

Tot això és bona cosa si es fa seriosament; no hi tenim res en contra. Però poques són les persones que, enlluernades per aquesta monumental façana que presenta allò que es visita, arriben a llucar a través d'ella per tal de copsar l'existència de petites construccions, dels humils monuments, aquells que no tenen cabuda en les guies per ser corrents o vulgars, o per l'aparent manca d'interès. Així, tots ells resten desapercebuts per qui "va de turista", o bé passen ràpidament enllà dels vidres del cotxe (que es va empassant quilòmetres) sense ni tan sols aconseguir despertar una espurna d'interès en els qui hi van dintre.

Volem parlar ara d'unes d'aquestes rústiques i senzilles construccions, de finalitats eminentment utilitàries, que es troben localitzades en el nord-est peninsular. Ens referim als *hórreos*.

Però no enfocarem la qüestió sota el punt de vista que s'acostuma, o sigui presentant-los com a símbol distintiu d'una determinada regió (com si fos una figura del seu escut d'armes), ni tampoc

per la utilitat que poden tenir, sinó pel valor que presenten com a exponent del treball de la pedra. Per això, descartarem des del primer moment l'"hórreo" asturià; no per cap ànim discriminatori, sinó pel simple fet de ser construït de fusta. De la mateixa manera eliminarem els *hórreos* gallecs fets també d'aquest material; i, per descomptat, tots els altres construïts de ciment o maó. L'objectiu que perseguim en aquests comentaris es parlar del treball a la pedra que cal per a la seva construcció, com a resultat de la tradició secular de la regió gallega en aquest aspecte.

L'objectiu funcional de l'*hórreo* consisteix a obtenir l'eixugament de les panotxes de blat de moro, perquè puguin ser desgranades fàcilment. A les regions mediterrànies aquest procés no representa cap problema, ja que el sol s'encarrega de fer-ho. Així, podíem veure fins no fa gaire aquelles espectaculars penjarolles de panotxes a les façanes de les cases de pagès, que actualment han estat substituïdes per vulgars caixes de tela metàl·lica on, en forma massiva, l'aire sec i rescalfat pel sol s'encarrega de l'eixugament.

A Galícia, les coses no van així, perquè es relment dificultós d'obtenir aquests resultats amb l'aire sempre humit de l'Atlàntic, que afavoreix la formació de boires i de pluges ploraneres. La humitat hi és present gairebé sempre i penetra per les esclotxes més petites.

Però, per altra banda, aquest es el règim climàtic preferit pel blat de moro. Allí, a les regions costaneres de les províncies de La Corunya i de Pontevedra, és justament on aquesta planta creix i es desenvolupa amb una enorme exuberància. És comprensiu que s'hi aprofiti aquesta avinentesa, i que

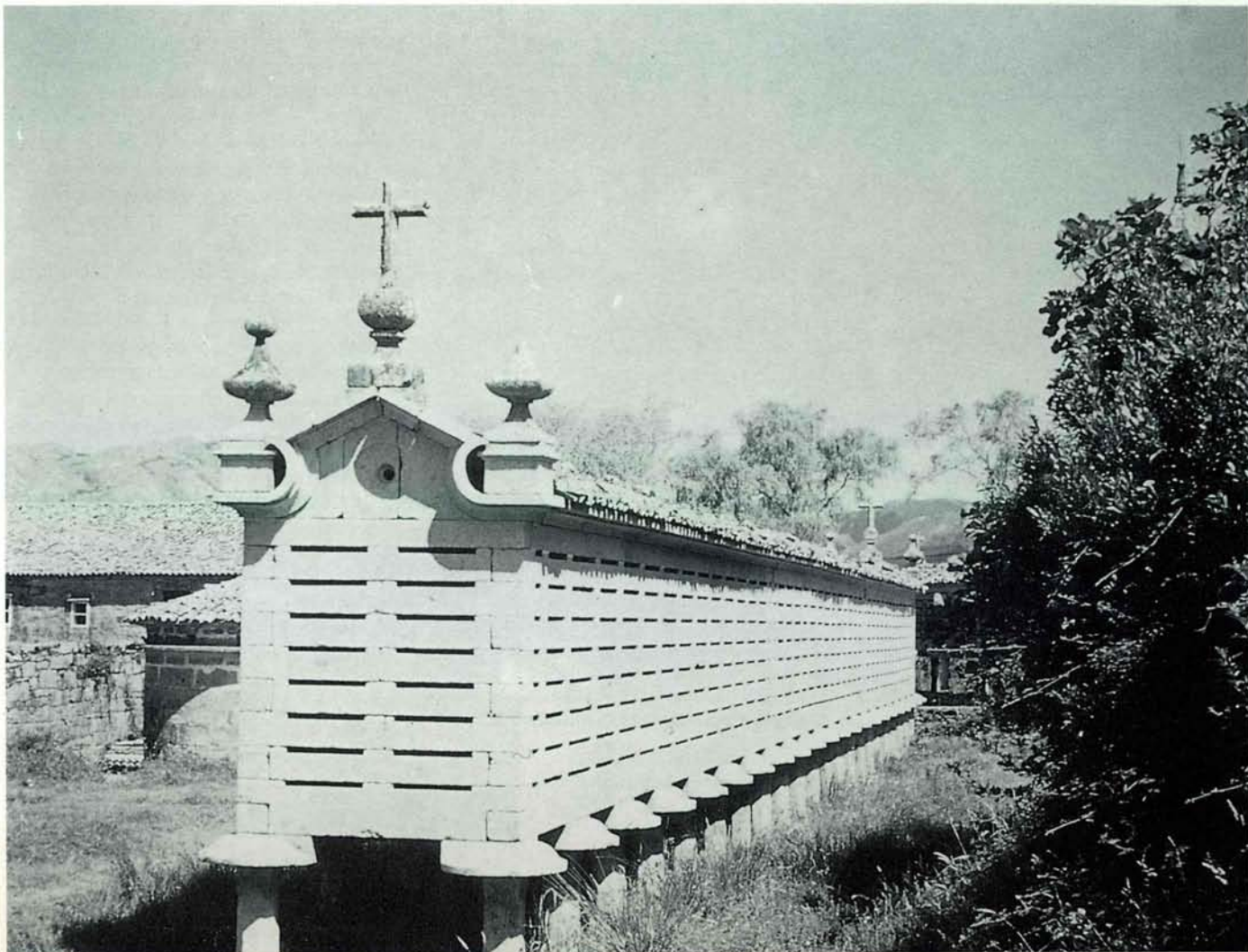
els cultius d'aquesta gramínea s'estenguin quilòmetres i quilòmetres al llarg de la costa.

Sí: la humitat afavoreix la ufana de la planta, però en dificulta l'assecatge. Doncs bé: l'aparent miracle de fer compatibles ambdues coses correspon a l'*hórreo*, gràcies a la seva característica i especial construcció.

Tres són els factors que ha de reunir un bon *hórreo*: deixar passar l'aire, allunyar-ne tota l'aigua que hi pugui entrar, i... evitar-hi l'entrada dels ratolins. I si es vol que la construcció duri, eliminar la fusta com a material de construcció, perquè l'aigua aviat la fa malbé. Tan sols, i per necessitat, serà utilitzada a les portes, ja que no les farem pas de pedra...! I la terra cuita, en forma de teules, serà reservada per a la teulada. Un *hórreo* ben fet és de pedra; d'aquella dura pedra granítica que tan abundosa és arreu de Galícia (no oblidem que, allí, és on la serralada cantàbrica s'enfonsa al mar).

Però no per l'abundància d'aquest material a la regió hem de donar per heretada l'ancestral habilitat dels picapedrers gallecs, descendents d'aquells germans de confraries medievals, que aprengueren amb esforç i paciència les tècniques del treball de la pedra a tot el llarg de l'iniciàtic camí de Santiago. I precisem el qualificatiu d'"iniciàtic", per diferenciar-lo d'aquell altre, místic i penitencial que els poders estatals eclesiàstics ens han fet veure amb exclusivitat; el qual, en efecte, mogué gegantines quantitats de pelegrins de tot Europa a recórrer els 680 quilòmetres de camí previst i preparat per a tal fi. Els uns anaven d'església a església, de santuari a santuari, de missa a missa i de penitència a penitència, per tal de purificar l'esperit i poder presentar-se dignament nets de cor i d'ànima en arribar al davant de la imatge de l'Apòstol. Altres, al contrari, servint-se de la tapadora dels primers, anaven de convent a convent i aprenien en forma itinerant els oficis que allí s'ensenyaven als escollits: les arts manuals, en tot el seu ventall de possibilitats, i els ensenyaments de tipus intel·lectual, coneixements que s'havien conservat en aquells llocs, provinents de la més remota antiguitat.

Allí, allí era on els qui volien dedicar-se a treballar la pedra adquirien els coneixements necessaris per a ser nomenats «mestres» en arribar a Santiago, i tornar als països d'origen amb el prestigi d'haver aconseguit el grau de mestratge merescut en el millor i més antic centre d'ensenyament d'Europa. I així, aquells homes foren, de fet, els hereus continuadors d'aquells constructors de dòlmens neolítics, que, seguint en el seu temps el mateix camí,

anaren aprenent pas a pas les tècniques lítiques que necessitava la seva època.

Galícia, doncs, es convertí en el receptor final de generacions d'artesans que allí donaven per ben acabat l'aprenentatge, tot deixant sempre quelcom d'ells mateixos sobre el terreny que confirmés els sabers apresos.

Quan, després del descobriment oficial d'Amèrica, Colom portà a Europa llevors de blat de moro, i el cultiu de la planta s'estengué per les regions més avinents, Galícia hagué de resoldre els tres problemes exposats abans. I els resolgué amb habilitat, gràcies als coneixements dels seus mestres picapedrers.

Evidentment, les panotxes havien d'assecar-se a cobert. Però la construcció havia de ser feta de manera que permetés a l'aire d'eixugar de la mateixa manera les que es trobaven al costat de les parets que les que eren més endins. No es podia fer, doncs gaire ampla. Ni tampoc alta en excés, perquè llavors hi intervindria un altre factor: el de l'estètica de les proporcions.

A l'hórreo, el pas de l'aire queda garantit per unes ranures existents a les parets, que no tan sols són inclinades

cap amunt, sinó que, a més a més, presenten un angle a la meitat de la seva llargària, per tal de fer encara més difícil el pas de l'aigua que pugui arrosegar el vent. En realitat, les parets estan formades per barres de major o menor amplada, ficades en unes ranures verticals que porten les columnes quadrades que en formen l'esquelet. La separació que es deixa entre les barres forma les esclotxes horitzontals per on entra l'aire.

Tot el conjunt es munta al damunt d'uns peus piramidals de secció quadrada, coronats per uns discs, plans per sota i arrodonits per sobre. Cap ratolí no és capaç de superar un obstacle com aquest.

L'hórreo és format, doncs, per pedres independents, que es munten entre si talment com si fos un joc de construcció, mitjançant diferents tipus d'encaixos. En aquesta construcció no hi entra cap tipus de ciment, i el conjunt queda tan fort i travat com si se n'hagués utilitzat. D'aquesta manera i amb una gran facilitat, cada hórreo pot ser desmuntat, traslladat o, senzillament, ampliat.

Els hórreos normals solen tenir de 4 a 8 potes, segons la llargària. Això els

L'hórreo més gran de Galícia, a Carnota, vora l'Atlàntic.
(Foto: autor.)

dóna la cabuda suficient. Però, viatjant pel tros de costa que va de la Ria de Muros fins a Finisterre (i especialment en el tram mitjà, una regió on els camps de blat de moro es toquen materialment els uns amb els altres), ens sorprengué de trobar-hi hórreos de 10, 12 i fins 14 potes, tots ells d'una perfecta factura, la millor que hem trobat arreu de Galícia, i semblants els uns als altres, com si haguéssin estat fabricats en sèrie, i sens dubte sortits de la mateixa mà; si més no, de les activitats d'una mateixa escola de picapedrers.

Es famós, en aquesta regió, l'hórreo existent al poblet de Carnota, que arriba a tenir 22 parells de potes. L'accés s'hi fa per tres portes, i fou construït en tres etapes, segons ho indiquen clarament les inscripcions gravades al seu damunt. A la primera s'hi pot llegir: *HIZOLO D D GREGORIO QVINTILLA*; a la segona: *EN EL AÑO 1768*; i a la tercera: *AÑADIDO PR EL MISMOR AÑO 1786*.

Part superior de la porta
citada en el text.
(Foto: autor.)

Marques d'ofici a la paret.
Quin missatge trameten?
(Foto: autor.)

La factura d'aquest formós *hórreo*, considerat com el més gran del món, és igual a la dels altres que hi ha en aquella zona; una prova que, per aquella època, ja treballava en aquella regió la lògica confraria de picapedrers a què abans ens hem referit. I, probablement, dividida en quadrilles,

cadascuna d'elles sota el comandament d'un mestre.

Al mateix Carnota, ens cridà l'atenció una casa, feta amb grans carreus de granit, com totes les altres de la regió (allí, la bona pedra només cal anar-la a cercar a la pedrera), que presentava curioses marques per tota la façana.

Això ens féu néixer la sospita que potser es tractaria de la casa d'algun mestre picapedrer, cosa que en efecte resultà certa. Construïda per ell mateix, al llindar de la porta d'entrada hi ha gravades les seves inicials (el rebesavi de l'actual propietari) així com la seva marca personal, que recorda bastant l'anomenada «creu ansada» egípcia. O, si més no, el signe jeroglífic que els arqueòlegs han atribuït al só «nh». Els altres signes que es veuen a les adjuntes fotografies es troben també a la façana de la casa. Sota l'aparença de motius decoratius, allò més probable és que en realitat siguin signes específics de l'ofici, de significat intel·ligible per tot aquell que no estigui legalment introduït dins l'ancestral món de la pedra.

De segur que la major part dels qui llegeixin això, en les seves visites a esglésies i altres monuments antics, hauran quedat intrigats davant de certes marques estranyes gravades en alguns carreus. La incògnita queda explicada si sabem que els artesans que les feien cobraven per peça feta. Cadascun d'ells, doncs, i per tal de justificar el cobrament del seu treball, hi gravava un signe particular que l'identifiqués com al seu autor. Això és possiblement veritat, i no tenim res a dir en sentit contrari. Però algunes d'aquestes marques són tan complicades, i per tant cal tant de temps per fer-les, que dubtem que el gravat els arribés a resultar rendible. Molts autors sospiten que, en ells, l'artesà havia volgut transmetre un missatge als seus companys d'ofici, mitjançant l'ús d'uns símbols jeroglífics de naturalesa hermètica, el significat dels quals no podem interpretar.

Tornant a la casa que el mestre J.L. bastí per a ell, és possible que amb els signes gravats a la façana volgués afirmar que aquella casa era seva i, en tots els conceptes, domini propi. O, potser, quelcom més! (A propòsit: aquella casa és en venda. Qui la vulgui comprar, ja ho sap).

Investigant pel poble de Carnota, els veïns ens feren conèixer al darrer dels mestres picapedrers de la regió: mestre Eliseu, de 77 anys, que vivia al poble del costat, en una massissa casa construïda també per ell mateix. Jubilat ja, encara es veu capaç de dirigir, ja que no de construir, un *hórreo*.

La conversa amb aquell home, fou antològica. Reservat de primer, però obrint-se'n a poc a poc, segons anàvem aprofundint en els detalls de l'ofici que portava a la sang, fou per a nosaltres una inoblidable experiència. Amb un guix de color groc a la mà, ens anà dibuixant sobre les lloses de pedra del pati (i, naturalment, a la seva manera) els diferents tipus d'encaixos

que unien les pedres, llurs seccions, la manera d'orientar-les a la pedrera per tal de poder-les treballar bé sense trencar-les, així com molts altres detalls de no menor interès. I, tot això, anava acompanyat per l'oportú moviment de braços i mans, que imitaven gràficament les lloses, els suports i les columnes, donant-hi les corresponents posicions i moviments.

Dels seus llavis i de les interpretacions del seu guix anaven sorgint coneixements ancestrals, encara que ell no se n'adonés, aplicats en aquell cas a l'humil *hórreo*, però que eren vàlids també per ser utilitzats en la construcció d'una catedral, posem per exemple.

Ens parlà de la pedra viva i de la pedra morta, posant ben bé en evidència que la que es troba en la pedrera es la que és viva: per això es pot treballar bé, per dura que sigui. I de la diferent duresa dels granits, així com de les seves diferents aplicacions. I de com tallar aquelles columnes de pedra, tan abundoses per tot Galícia, les quals amb els seus dos i més metres de llarg, i amb unes seccions de 20 i fins 15 cm de costat, més aviat semblen troncs d'arbre, amb què sostenen els emparrats de les vinyes o els filferros de les tanques. Ens parlà de la manera d'esculpir aquells pinacles de secció quadrada que acaben en fina punta, amb què volen rematar els testers dels *hórreos*. I ens submergí sota un reguitzell de noms tècnics amb què s'anomena cadascuna de les pedres treballades que componen aquelles construccions. Uns noms que ni tan sols en poguérem recordar un, en no donar-nos temps de memoritzar-los ni, molt menys, d'escriure'ls.

Segons que sembla, d'acord amb l'ocasió prenen les seves dimensions en polzades o bé en metres i centímetres. La coexistència dels dos sistemes de mesura ens féu veure la pervivència del més antic, heretat d'èpoques pretèrites, i ofegat als seus acaballs pel mètric decimal, més pràctic sens dubte per a les nostres racionals mentalitats, però menys representatiu, segons que ens semblà, d'aquelles èpoques i cultures ja llunyanes en el temps.

Un mestre picapedrer havia de saber fer totes menes de feines, des de la d'escollir el tipus de pedra més avinent i extreure-la de la pedrera, treballar-la i traslladar-la, fins a conèixer la tècnica de dreçar-la i muntar-la en el seu lloc. Feines, cadascuna d'elles, que avui són realitzades per separat pels respectius especialistes. «*Yo soy un maestro cantero!*» ens deia amb legítim orgull el bon Eliseu.

Tot això ens va fer comprendre com els ensenyaments que antany s'aprenien al llarg del Camí de Santiago eren

complets: comprenien tots els diferents aspectes del treball de la pedra. Aprenent una faceta ací, una altra més enllà, el neòfit arribava al final del Camí amb uns coneixements totals sobre l'ofici escollit, cosa que el feia mereixedor, al final del viatge, del mestratge que ell hi havia anat a cercar. No és per res que el mestre anomenat «Domingo» (per les conveniències de les autoritats eclesiàstiques anomenat «Santo Domingo de la Calzada») allà cap al segle XII, fos capaç de construir tant camins com esglésies, ponts, hostalatges o... fins i tot, *hórreos* si hagués viscut a Galícia i hi hagués hagut blat de moro al seu temps.

Fa ja molts anys que el Camí no ensenya res a ningú; el sistema ja no val per a les mentalitats de després de la Revolució Francesa. De llavors ençà,

El sistema d'assecatge mediterrani, ja gairebé desaparegut.
(Foto: autor.)

els oficis s'aprenen al mateix lloc de residència o a llocs veïns (i per mestres que de vegades no són del tot de fiar) o bé a les Escoles d'Arts i Oficis, seguint unes planificacions oficials. S'hi ha guanyat o perdut, amb el canvi?

Ens acomiadarem amb recança del bon Eliseu, qui ens digué que, si alguna vegada necessitàvem un *hórreo*, allí es trobava ell, a la nostra disposició, per dirigir-ne els treballs. Si haguéssim acceptat l'ofertament, no sé qui hauria fruit més: ell, dirigint la quadrilla i recordant els seus bons temps, o nosaltres, aprenent en veure'l treballar.

Eduard Toda i el seu centenari a l'Alguer

Rafael Caria*

A mics, senyores i senyors, bona nit. Canviem una mica de registre fonètic...: intentaré d'utilitzar un català una mica més ortodox que l'alguerès parlat avui; el meu "alguerès" parlat i escrit és el resultat d'una ben llarga i intensa activitat cultural que em relaciona, de fa vint anys, amb totes les terres de parla catalana. Dintre d'aquesta història, per cert, va tenir un paper fonamental la figura i l'obra del destacat personatge per qui som aquí: Eduard Toda i Güell.

Abans de donar-vos allò que ha estat la nueva impressió formada al llarg d'uns quants viatges d'estudi en els llocs trepitjats per Toda, em plau dir que la biblioteca que el senyor Font i Solsona ha mencionat encara existeix a l'Alguer. És tota una biblioteca que, per cert, no té cap tarja que n'indiqui el donatiu d'aquell il·lustre personatge, el senyor Flos i Calcat, sinó que en Toda va recollir el donatiu i va unificar-lo dins la Biblioteca Municipal de l'Alguer. Aquest fons català, com deia abans, encara existeix avui, i tot són obres i treballs d'època renaixentista; i per això tenen una gran importància, pel significat que aquests llibres representen en ells mateixos. Tots sabem que, en l'economia d'aquell moviment, en Toda fou un dels representants més dignes, junt amb l'al·ludit a qui abans esmentava.

I parlem ja d'en Toda. Vaig quedar de debò sorprès en llegir la biografia d'aquest personatge que, jove de trenta-dos anys,

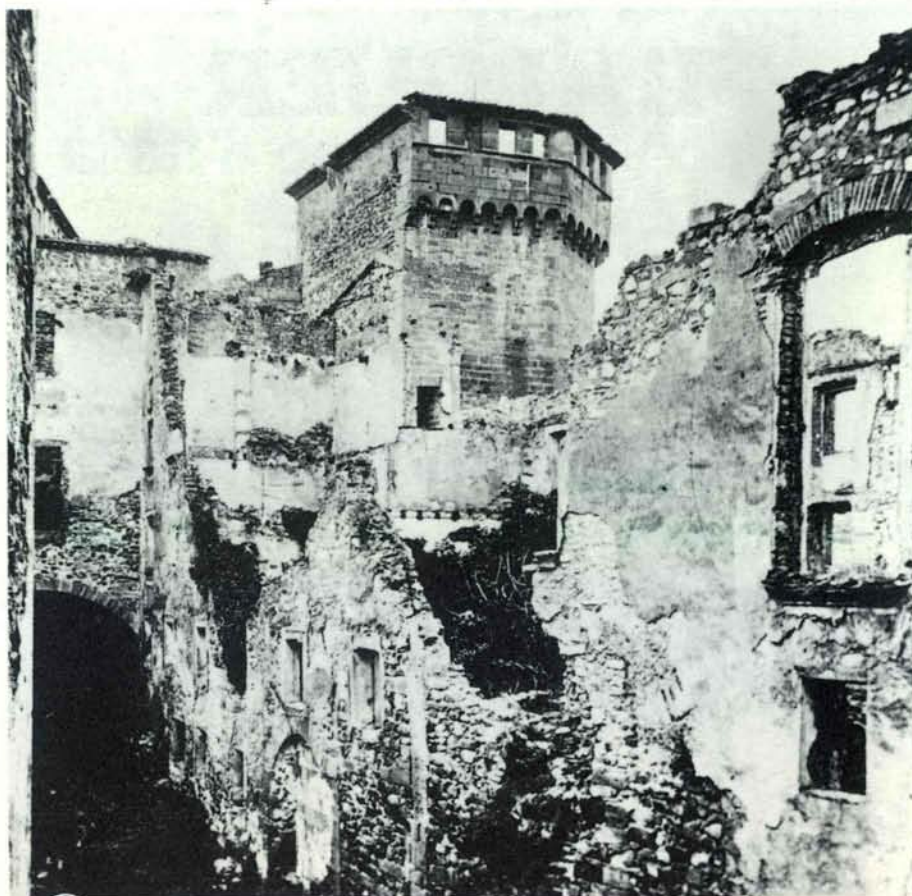
venia a l'Alguer, ara fa un segle, amb un patrimoni d'erudició de viatges, d'experiències i d'humanitat: virtuts no gaire

frequents en uns homes tan joves. La labor que ell va fer a l'Alguer i a Sardenya, on va venir com a diplomàtic a la capital de l'illa, és encara avui de capital importància per al coneixement de la història catalana a Sardenya. De fet, a part de *L'Alguer, un poble català d'Itàlia* (1888), va escriure dues obres més de difusió, com *Poesia catalana de Sardenya* (1887) i *Records catalans de Sardenya* (1903); i, per últim, *Bibliografia española de Cerdeña* (1890), que ha esdevingut al llarg d'aquest segle el punt de referència per a tota mena d'investigadors que vulguin tenir un coneixement gairebé exhaustiu sobre què s'ha publicat sobre Sardenya, en català i en castellà, fins a l'època del "Nostre".

Eixes quatre obres ens diuen que llur autor va treballar molt per a biblioteques i arxius privats i públics de tota l'illa en un temps bastant curt. Per això, la meua primera impressió ha estat la d'un home de gran voluntat i, per cert, de profunda

Eduard Toda, amb el seu vestit de diplomàtic, a l'època de la seva primera visita a l'Alguer. (Gravat publicat a l'edició bilingüe de «*L'Alguer, un popolo catalano d'Italia*». Sàsser, 1981).

erudició. Pensem que, només a tretze anys, ja publicava un opuscle sobre el monestir de Poblet, amb la venda del qual pensava començar-ne la restauració. Tanmateix, això que pot semblar una il·lusió juvenil va esdevenir el projecte de tota la seva vida; un projecte que veurà substancialment realitzat abans de morir. I, a la mort, va ser enterrat en un punt, diríem, de "transició": ni entre els grans reis de la història nacional, ni entre els monjos, sinó al passadís que duu a llur cementiri, a la dreta. Vaig visitar la tomba de l'il·lustre reusenc, quan jo estava a punt d'acabar la recerca sobre l'home, per publicar la segona edició, en versió bilingüe i en forma crítica, de *L'Alguer, un poble català d'Itàlia* (1981). Els passos em van dur a Reus i a Poblet per conèixer algun detall que anés més enllà del tòpic. Vaig intentar de parlar amb els monjos ancians de Poblet; però de seguit comprenia que el record d'en Toda no era tan agraït. Al contrari, vaig trobar disponible un dels joves qui, amb objectivitat i monàstica discreció, em perfilava el personatge. En fi, quan a Reus vaig poder xerrar amb el seu ancià secretari, qui havia passat els darrers anys de la seva vida amb el "Nostre", el dibuix es va perfeccionar.

Ara bé, no som aquí per condemnar, ni per absoldre; ni tampoc per fer cap panegíric d'ofici sobre en Toda (qui, per cert, haurà tingut un caràcter prou punxegut), sinó per donar una opinió sobre allò que ell ha fet per al seu país: per a la seva cultura i la seva història nacional.

Si la seva personalitat fou contravertida,

La reconstrucció de les ruïnes del monestir de Poblet va esdevenir un projecte de tota la vida de Toda, que ell veurà substancialment realitzat abans de morir.

(Foto: Arxiu Fotogràfic del CEC.)

la seva obra, al contrari, ha estat apassionada, continuativa i duta a terme amb una competència extraordinària.

De fet, si la restauració de Poblet fou la idea bàsica de la seva singular existència, la seva producció intel·lectual ens deixa senzillament bocabadats. Escriptor i assagista, va publicar més de trenta llibres de diferents temàtiques; i historiador i arqueòleg, fou també, a cavall del segle, bibliòfil de fama mundial.

Ara no vull entrar en el mèrit de com va reeixir, al llarg de la seva existència, a recollir un aital fons bibliogràfic i documental (per cert, no li han faltat els recursos econòmics ni l'ascendent que li venia per ser diplomàtic de l'Estat espanyol), sinó en el mèrit de l'ús que, de viu, va fer d'aquest immens capital llibresc. Els seus gairebé cent seixanta mil volums, els va distribuir, de viu, a les biblioteques més importants del país: vuit mil volums van anar a la biblioteca de ca l'Ardiaca, de l'Institut Municipal d'Història; nou mil, a la biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona; mil, al Centre de Lectura de Reus; catorze mil, a la Biblioteca de Catalunya; nou mil, al monestir de Montserrat. Però també va deixar un recull

de publicacions orientals a les Missions Agustines de Ghausi, una altra quantitat considerable a la Biblioteca-Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú, i per a ell es va deixar seixanta mil volums al seu castell d'Escornalbou, restaurat pel mateix "Nostre".

Aquesta anecdotica sobre en Toda vol posar de relleu el seu tipus de sensibilitat intel·lectual i el seu amor per a la cultura en general i per a la pròpia del seu país.

L'altra impressió la tenc com a historiador que va estudiar les seves recerques. En Toda, com ja sabeu, va escriure exclusivament un llibre sobre l'Alguer: un llibre de cent setanta-cinc pàgines que, com totes les publicacions que es respectin, no és fet sense intencions. I *L'Alguer, un poble català d'Itàlia* no deixa d'enviar dos tipus de missatges; tots dos, al món català.

La primera intenció fou de donar el màxim de difusió en terres catalanes de l'existència de l'Alguer; la segona, mal dissimulava un sentiment patriòtic utilitzant la fidelitat a la llengua i a les tradicions catalanes dels algueresos, com exemple a emular. A l'Alguer, al contrari, del llibre en van arribar només unes poques còpies per a la Biblioteca Municipal i per als personatges algueresos que havien col·laborat a la realització de l'obra.

Com es nota, l'actitud d'en Toda de cara a l'Alguer i a la seva extraordinària història fou noble, sense cap retòrica, en la seva més senzilla i humana expressió. No hi ha dubte que tota la passió dels seus joves trenta-dos anys traspua de cada pàgina i es manifesta en tots els temes: la llengua, la literatura, les tradicions populars, la història civil i judicial, l'economia, etc.

Tot quant ha escrit en els diferents àmbits és rigorosament documentat amb un criteri científic modern.

Quan ja havia mort, a l'Alguer va ser injustament acusat de dues coses: la primera, d'haver-se endut a Barcelona els documents esmentats en els seus llibres (que puc demostrar que es troben encara a l'Arxiu Històric del nostre municipi); la segona, d'haver fomentat en les seves estades a l'Alguer un "moviment separatista". Aquesta segona acusació es senzillament ridícula: fou expressada, no sense oportunisme i mala intenció, per part d'un personatge d'equívoca fe política que tampoc no cal ni esmentar en aquest moment.

Imagineu, amics, si una personalitat de nivell del "Nostre", amb un càrrec delicat i prestigiós alhora, com el de cònsol de l'Estat espanyol, es podia permetre d'anar pel món a fomentar separatismes contra un altre Estat. És d'altra banda suficient aturar-se una mica al títol del llibre *L'Alguer, un poble català d'Itàlia*, per comprendre la postura formal i correcta d'en Toda i la imbecilitat intel·lectual de qui li va moure aquesta acusació.

Com us ha explicat justament l'amic Pere Català, en Toda era home de la

Eduard Toda i Güell

L'ALGUER

Un popolo catalano d'Italia

Traduzione, introduzione e note
a cura di Rafael Caria

"Renaixença"; per cert, amb una postura moderada a causa, naturalment, del seu càrrec diplomàtic.

Ell, de debó, no ha estat mai "separatista" ni dintre ni fora de la seva pàtria catalana, la qual de veres ell tenia, com tots els catalans d'aleshores, al cor. La veritat és que va venir a l'Alguer amb molta curiositat intel·lectual i amb caliu humà que no deixà de manifestar de cara a un arc gòtic civil català, o aturant-se a xerrar amb la gent del poble.

De totes maneres, la seva visita no va ser només turística, sinó d'estudis i de relacions humanes. A partir de Pere III el Cerimoniós, va passar ressenya de tota la documentació diplomàtica, els codis, els registres dels consells generals, la documentació menuda, sense deixar d'escorcollar els arxius de la Cúria i del Capítol alguerès. En Toda anava delineant la vida catalana a l'Alguer, estudiant-ne les institucions jurídiques, econòmiques, religioses, etc.: en una paraula, el dret local del municipi català. I és justament en aquest dret consuetudinari, reunit en els Privilegis i Ordinacions, on es troba la clau explicativa, entre les altres coses, del sobreviure "miraculós" de la nostra comuna llengua nacional. Avui, el "miracle", si no arriba la tan suspirada llei de tutela de l'Estat italià, està per esgotar-se. L'alguerès, a més de les alteracions fonètiques, morfològiques i sintàctiques, és utilitzat només oralment i col·loquialment i està patint un procés de substitució lingüística prou perillós. Si avui encara s'aguant, és gràcies a un moviment emancipatiu en acció, a una renovada voluntat política municipal i a les relacions establertes amb la Catalunya post-franquista. Els algueresos estan descobrint una nova utilitat de l'ús de la llengua, a través d'aquestes relacions culturals i humanes amb gent de tots els països de parla catalana, i també això està contribuint a traslladar més enllà del temps una mena de genocidi cultural i lingüístic ja anunciat, que passa a través de la filosofia centralista de l'Estat, mitjançada per l'escola, els *mass-media*, els tribunals, etc.

Que la vostra estada, amics del Centre Excursionista de Catalunya, sigui ben profitosa de relacions humanes i culturals amb els algueresos d'aquest final de segle; que la vostra expedició sigui testimoniatge de renovada fidelitat a la nostra identitat popular i a la nostra mil·lenària història nacional. Volem ser en aquesta, i per a aquesta, nova Europa, sempre més algueresos i sempre més catalans. I, sobretot, volem que, abans que les barreres duaneres, es trenquin les lingüístiques, perquè veritablement aquesta Europa sigui la dels pobles i de les nacionalitats.

Cent anys endarrera, en Toda va escriure a la seva "Advertència" del seu *L'Alguer*: "Al trepitjar lo terme del Alguer, me semblà entrar en Catalunya; al sortir-ne, me pareixia que altra volta crehuava las fronteras del extranjer". Que aquesta no

Edizioni Gallizzi

sigui més la sensació que puguin trobar els vostres i nostres fills.

Abans d'acomiar-me, voldria expressar el meu agraïment al president d'aquesta històrica entitat, de la qual fou soci Eduard Toda; a tots vosaltres, senyores i senyors que hi heu intervingut; i als amics que van proposar-me aquesta trobada, perquè sigui la primera de moltes altres. Gràcies per l'atenció, amb un cordialíssim "a nos veure" a l'Alguer.

(*) Rafael Caria és un expert estudiós i entusiasta de l'obra d'Eduard Toda. L'any 1979, a la seva ciutat natal de l'Alguer, va fundar amb un grup d'intel·lectuals, el CENTRE DE RECERCA I DOCUMENTACIÓ EDUARD TODA. El 1981 publicà l'edició bilingüe de l'obra de Toda, *L'Alguer, un poble català d'Itàlia*, amb un extens comentari crític i biogràfic, obra per la qual va obtenir, el 1982, el premi literari "Sant Jordi", de la Generalitat de Catalunya.

Rafael Caria ha portat a terme una gran activitat en defensa de la cultura catalana de l'Alguer i és autor de nombrosos assaigs i estudis

sobre aquest tema. Recentment ha estat publicada la seva comunicació al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, amb el títol de *L'Alguer, llengua i societat*, que és un documentat assaig sobre la cultura algueresa i la seva problemàtica.

Ha visitat sovint Barcelona per documentar-se per als seus treballs i ha donat nombroses conferències arreu dels països catalans. I la Fundació Jaume I li va concedir, el 1985, el Premi d'Actuació Cívica Catalana.

Rafael Caria treballa de fa temps en la investigació i recollida de la toponímia del l'Alguer. Per això, ha recorregut cada racó del seu país. Esperem amb il·lusió la publicació del seu treball que ens farà conèixer la rica toponímia catalana de l'Alguer.

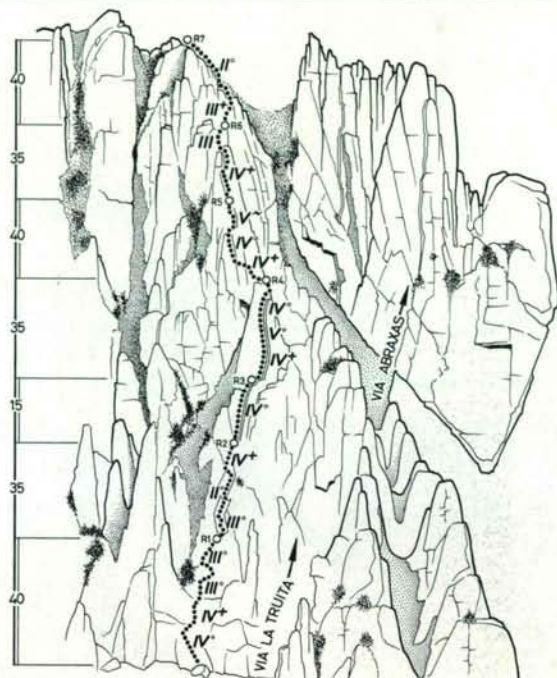
Però la seva activitat literària no es limita a la prosa i al treball científic, sinó que també cultiva la poesia. L'any 1986 va publicar el llibre *Só tornat a Sant Julià*, que és un recull dels seus exquisits poemes, a molts dels quals ha posat música Matilde Salvador, la insigne compositora de Castelló de la Plana.

(Francesc Olivé)

VIES D'ESCALADA

TERUEL

(Órganos de Montoro)

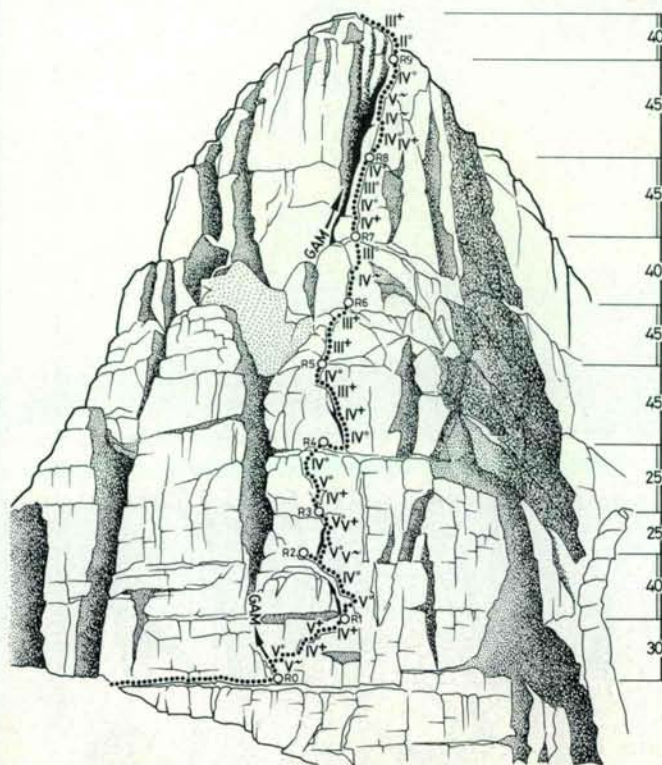

Via «Colombiomania»
240 m. MD inf.

1ª asc.: 25 juny 1988
per: Josep E. Paul,
Jordi Lalueza
i Joan Badia

CADÍ

(Roca del Migdia)

Via «del Quart Home»
380 m. MD sup.

1ª asc.: 10 juliol 1988
per: Carles Lalueza,
Jordi Lalueza
i Jordi Portell

VILANOVA DE MEIÀ

(Pas Nou)

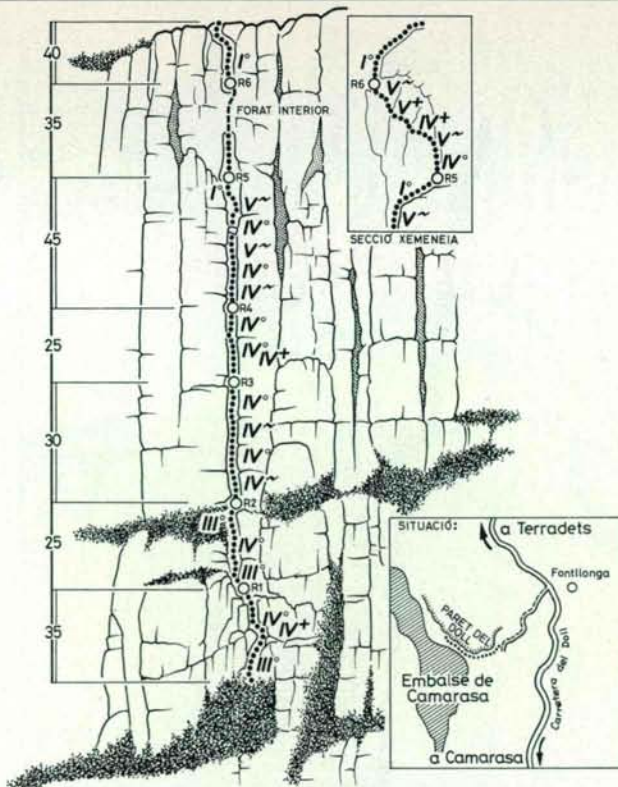

Via «Kafarnaü»
180 m. MD sup. A3

1ª asc.: 20 novembre 1988
per: Xavier Sarrate
i Armand Ballart

SERRA DE MONTCLÚS

(Fontllonga)

Xemeneia
«Picazo-Cullell»
235 m. MD inf.

1ª asc.: 21 agost 1988
per: Xavi Cullell
i Antonio G. Picazo

(Cavall Bernat)

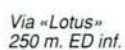
1ª asc.: 10 settembre 1988
per: Xavier Martin
i Miki Capella

(Cavall Bernat)

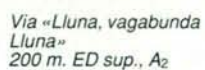
1a. asc.: 12 octubre 1988
per: Koki Gassiot
i Xavi Culler

(Paret de l'Aeri)

1a asc.: 3 juliol 1988
per: David Brascó, Luis Alfonso,
Francesc Panyella i Armand Ballart

(Ag. Lluís Estasen)

1ª asc.: 9 octubre 1988
per: Carles Albesa
i Pere Forts

ELS EX-VOTS DEL SANTUARI DE SANT RAMON (LA SEGARRA)

En una exposició sobre art dels bisbats de Catalunya, s'hi pogueren admirar bel·leses de l'art religiós molt desconegut per a molts, però no s'hi observà ni un petit tast d'aquesta manifestació pietosa i devocional dels ex-vots pintats, el significat dels quals representa una devoció popular, sentida (diguem, com un *thesaurus*) com la manifestació senzilla però grandiloqüent dels menesterosos i afligits i com un testimoni humil d'una època. Sortosament, sempre hi ha hagut ànimes a les quals no se'ls escapa el sentit de l'espiritualitat religiosa, la de recórrer a la devoció més sincera, de confiar al sant predilecte el seu pesar i l'angoixa, i de cercar el guariment de la dolença pròpia. I si bé, malauradament, amb la guerra civil, la majoria d'aquests ex-vots desaparegueren dels santuaris i de les ermites, els pocs que hi quedaren acabaren de despul·lar-les en els desapareiximents recercadors de peces úniques.

Avui, aquest tresor de l'església tan digne de veneració quasi s'ha perdut del tot. Com a record personal, puc dir que els ex-vots que omplien els parets de l'ermita de la Mare de Déu de l'Abellera, de Prades (Baix Camp), van desaparèixer. Solament en restava un i suggerírem al senyor rector que el retirés i el guardés, com a testimoni d'aquell pretèrit devocional, abans que no en quedés ni rastre.

Ara bé, com a una cosa admirable de bon gust podem esmentar un cas remarcable: els ex-vots del Santuari de Sant Ramon (La Manresana), a la comarca de La Segarra. Sortosament, aquest santuari n'ha pogut conservar 227 exemplars, els quals gràcies al treball realitzat pel P. Florentino

Luis, prior del citat santuari, han estat recentment inventariats, catalogats i, fins i tot, fidelment reproduïts fotogràficament, com els que il·lustren aquesta notícia. Les fotografies, recollides i classificades en tres àlbums, es poden contemplar al santuari descrit, i a la capella de Sant Ramon, del Castell de Cardona, on morí el sant el 1240. En aquesta capella es pot admirar també una important col·lecció de goigs i gravats, un extens fitxer bibliogràfic i un recull de llibres, tot referit a Sant Ramon Nonat i a l'orde de la Mercè. D'aquests ex-vots, n'hi ha un ventall que va del 1987 al 1974, o sigui als nostres dies. Altres, no estan datats, però la devoció a Sant Ramon sortosament roman, a desgrat d'un temps en minva d'aquestes ofrenes d'agraïment per guariments de dolences de tota mena, accidents o flagells, naufragis o salvaments.

Aquest manifest públic de devoció popular que avui podem

admirar, amb aquests ex-vots, petites taules de fusta pintada amb humil expressió i ingenuïtat artística, és quelcom que no hauríem de perdre, perquè ens dóna, a més, un sentit geogràfic, comarcal, d'estudi i un significat dins de la pròpia història del nostre país.

Aquest santuari i capella del castell de Cardona, tenen una monjoia exemplar. Desitgem la conservació, i no cal dir la salvació, d'aquesta romanalla del "bon temps", on encara n'hi hagi. Com hem pogut veure, encara la pietat edificant avui mústia invoca i sap agrair el testimoni de reconeixença per mitjà d'aquests ex-vots que, de fet, són més eloqüents que les nostres paraules.

En les nostres contrarietats, quan manca la salut i se sofreixen infortunis, aquests signes mostren que no som oblidadissos, religiosament parlant, en les coses sobrenaturals.

Recomanem una visita al

Santuari de Sant Ramon i als seus ex-vots.

S. Torrell

INAUGURACIÓ DEL REFUGI BIVAC DEL BROATE

El propassat 25 de setembre va ser inaugurat un nou refugi bivac a la Pleta de Broate, a l'alta Vall del Cardós.

Es tracta d'un refugi amb unes millores, respecte als existents, que el fan més acollidor. Dues cèl·lules fotovoltaïques alimenten unes bateries que, independentment, donen llum elèctrica i fan anar una emissora de ràdio.

A més, les dimensions més amples de la zona d'estar el fan molt còmode.

Amb capacitat per a divuit persones, equipat amb flassades i perfectament aïllat, serà ben segur un nou punt d'aixopluc per a excursions a l'hivern.

Aquest refugi ha estat construït i instal·lat per la FEEC.

A l'acte inaugural, el president de la Federació, senyor Garrigós, amb un breu parlament, ho agrai a tots els qui d'una manera o altra contribuïren a fer possible la nova instal·lació. Cedi la paraula a l'alcalde de Tasvacan, senyor Lluís Colomer, qui va voler distingir amb una placa a la FEEC, a la Federació i al senyor Jordi Pons per la seva activitat muntanyenca per sobre de 8.000 metres. Igualment, el senyor Fernando Muñoz, president de la Federació Española, agrai a tots els assistents la presència en aquest acte inaugural. I, tot seguit, per celebrar-ho, es va servir un breu refrigeri.

(Foto: J. de Tera)

En aquest acte, el CEC va ser-hi representant pel nostre President, amb un nodrit grup de socis.

Felicitem la FEEC per aquest nou refugi.

J.M.S.A.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE "L'EXCURSIONISME A TÀRREGA DINS DE L'EXCURSIONISME CATALÀ"

El 8 de setembre es va presentar, a la Sala d'Actes de l'Ajuntament de Tàrrega, el llibre: *L'excursionisme a Tàrrega dins de l'excursionisme català*, original de Francesc Beato i editat per l'Agrupació Excursionista de l'Urgell. L'acte fou presidit pel batlle de Tàrrega, senyor Delfi Robinat.

El president de l'Agrupació, Ramon Franquesa inicià l'acte amb un breu parlament i cedí la paraula a Agustí Jolis, qui féu la presentació de l'obra i del seu autor, de qui va dir: "És un entusiasta i actiu muntanyenc, sempre disposat a col·laborar en la difusió de l'excursionisme", i enumerà les activitats que al llarg dels anys ha organitzat, sempre amb el delit de fer conèixer la muntanya. Del llibre, posà de relleu el seu caràcter monogràfic i l'extensa documentació que l'autor ha hagut de consultar, i en llegí alguns paràgrafs significatius.

Després prengué la paraula el batlle de Tàrrega, qui felicità tant l'Agrupació Excursionista de l'Urgell com l'autor del llibre, per aquesta nova contribució a la història de la ciutat.

Per acabar, Francesc Beato agraí al presentador les paraules dites, a l'Ajuntament el i a l'Agrupació i a tots els qui l'han ajudat, com també als assistents a l'acte de presentació. Francesc Puiggener, antic soci del Grup excursionista "O Ara o Mai", entitat que actuà a Tàrrega els anys trenta, digué que el fet de ser a la Casa de la Ciutat i que el batlle presidís l'acte, honorava tots els excursionistes targarins, i oferí a l'Agrupació Excursionista de l'Urgell un àlbum de fotografies de les activitats realitzades pels antics excursionistes.

Entre el públic assistent a l'acte, que omplia la sala, hi eren presents el regidor de Cultura de Tàrrega, Jaume Ramon i Solé, i el president del Consell Comarcal de l'Urgell, Jaume

Algué.

Des d'aquestes pàgines, hem de felicitar l'Agrupació Excursionista de l'Urgell per la iniciativa de publicar aquest estudi sobre l'excursionisme targarí, i el nostre consoci Francesc Beato per aquesta aportació a la història de l'excursionisme català.

A.C.

DIADA DE L'11 DE SETEMBRE

Aquest any, la diada de l'11 de setembre ha tingut una notorietat, l'any del Mil·lenari, al qual la nostra entitat es va subscriure el seu dia.

Com en altres anys, el nostre President, Josep M. Sala i Albareda, acompanyat per membres de la Junta Directiva, ex-directius i un grup de socis, va fer l'ofrena floral al Monument de Rafael Casanova, immediatament després de la del President i el govern de la Generalitat de Catalunya.

Una vegada efectuada l'ofrena i de tenir una amical conversa entre els assistents i el nostre President, aquest, amb els seus companys, va traslladar-se al Fossar de les Moreres a rendir homenatge als màrtirs caiguts en defensa de les nostres institucions nacionals, bandejades el 1714.

Diada lluminosa (no recordem, des de fa anys, una jornada plujosa) i una nova ocasió per demostrar l'estima inalterable que té la nostra entitat per a tots aquells actes que tenen, com aquests, un arrelament patriòtic, digne de reflexió, els quals motiven de forma assenyada la nostra manera de pensar i actuar.

M.M.

REUNIÓ DE LA COMISSIÓ DE SEGURETAT DE LA U.I.A.A.

Del 28 al 30 d'abril proposat, es reuní a Barcelona la Comissió de Seguretat de la Unió Internacional d'Associacions Apines (UIAA). Pels membres catalans que formen part de la comissió, senyors Jordi Pons, soci del Centre, i Xavier Torra, ens fou demanat de celebrar les reunions de treball als locals del Centre, cosa que amb plena satisfacció fou concedida.

Les reunions, molt intenses i profitoses, tingueren lloc a la Sala d'Actes. El dia de la

inauguració, els representants dels diversos països assistents a la reunió foren obsequiats amb un aperitiu a la nostra sala de juntes. El president de la Comissió, senyor Martin Schori, obsequià al Centre amb un llibre i tingué paraules d'agraïment per la nostra hospitalitat. Aquestes paraules foren respostes pel nostre president, senyor Sala, qui els digué que era el Centre el que els havia de donar gràcies, per haver volgut honorar-nos amb llur presència.

PRIMERA PUJADA AL PORT DE SALOU

El passat 14 d'agost tingué lloc, al port de Salou, aquesta trobada entre catalans (especialment de la Vall d'Àneu) i occitans, organitzada pels CAOC (Centre d'Agermanament Catalano-Occità) de Barcelona i Foix, amb el suport del Consell Comarcal del Pallars Sobirà i dels Ajuntaments i del Consell Cultural de les valls d'Àneu.

Ultra afermar els llaços d'amistat entre catalans i occitans, la trobada tenia la finalitat de revifar el projecte de túnel entre el Pallars i l'Arieja, que tant afavoriria les relacions entre les dues vessants del Pirineu, avui separades per l'alta carenada.

QUI HO FA MÉS DE PRESSA?

Les despulles de De Saussure i Ruskin deuen haver-se remogut, una vegada més, dins les respectives tombes. El Mont Blanc, immensa pista d'atletisme! Durant el passat estiu, el Mont Blanc ha estat pujat i baixat en un temps rècord. El 26 de juliol, Laurent Suraghe feia el recorregut Chamonix-Mont Blanc-Chamonix en 6 hores 15 minuts; però, pocs dies després, Jacques Berlie, l'establia en 5 hores 37 minuts. Sense comentaris!

J.M.S.A.

2n GRAN PREMI INTERNACIONAL D'ESCALADA ESPORTIVA

Montblanc-La Riba
(8-11 setembre 1988)

Classificació:
GENER FINAL (HOMES).

Dificultat

1. Jim Karn (EUA).

2. Jason Stern (EUA).
3. Ron Kauk (EUA).
4. (3 exa.) Robert Cortijo (França).
5. Marc Le Menestrel (França).
6. Carles Brasco (Espanya).
7. (6 exa.) Ben Masterson (Gran Bretanya).
8. Eric Demay (França).
9. (8 exa.) Pascal Faudou (França).
10. (8 exa.) Txavo Vales (Espanya).
11. Salvador González (Esp.).
12. Txema Gómez (Espanya).
13. Fco. J. Orive Cubas (Espanya).
14. Krystof Kucharzyk (Polònia).
15. David Tarragó (Espanya).

GENERAL FINAL (DONES).

Dificultat

1. (exa.) Montserrat Pascual (Espanya).
2. (exa.) Natalie Richer (Espanya).
3. Nanette Raybaud (França).
4. Anna Ibáñez (Espanya).
5. Veronick Planchin (França).
6. Pascale Noël (Luxemburg).
7. Catherine Gloesner (Bèlgica).
8. Françoise Lepron (França).
9. Salomé Von Greyzer (Suïssa).
10. Jolanta Siwicz (Polònia).
11. Jwona Gronkiewicz-Marcisz (Polònia).
12. Renée Guerin (França).
13. Vivianne Cuq (Xile).
14. M. Begoña Rubio (Espanya).
15. Monique Dalmassio (França).

PROVA DE VELOCITAT
(Homes)

1. Carles Brasco (França).
2. Txema Gómez (Espanya).
3. Tomsa Suter (Suïssa).
4. Jordi Sáez de Pablo (Espanya).
5. Jim Karn (EUA).
6. Richard Valls (Espanya).
7. Àlex Martínez (Espanya).
8. Christian Griffith (EUA).
9. Josep Besora Garassa (Espanya).
10. Eugène Berger (Luxemburg).
11. Eric Demay (França).
12. S. González (Espanya).
13. Thomas Stallinger (RFA).
14. Anthony Yaniro (EUA).

PROVA DE VELOCITAT
(Dones)

1. Natalie Richer (França).
2. Pascae Noel (Luxemburg).
3. Jwona Gronkiewicz-Marcisz (Polònia).
4. Jolanta Siwicz (Polònia).
5. Veronick Planchin (França).
6. Anna Ibáñez (Espanya).
7. Montserrat Pascual (Espanya).
8. Catherine Gloesner (Bèlgica).

50è ANIVERSARI DE LA MORT DE JEAN ARLAUD

El passat 24 de juliol es complien els 50 anys de la tràgica mort del Dr. Joan Arlaud, estibat al cim dels Gours Blancs.

Els seus amics francesos, fidels a una estreta amistat, no han deixat d'honorar la seva memòria any rera any. Però, aquest any, amb motiu del cinquentenari, han volgut donar un major relleu a l'aniversari. Per això, es programà una Missa al cim dels Gours Blancs (per als més actius i en condicions de pujar-hi) i uns altres actes, també amb celebració de Missa i descobriment d'una làpida, al cementiri de Gavarnia (per als qui, d'edat major, no podien assolir els més alts cims).

Els dos actes se celebraren simultàniament, i hi foren invitats els molts simpatitzants de l'obra del Dr. Arlaud: el cèlebre G. de J. (Groupe des Jeunes), que també hi ha a la vertent sur dels Pirineus.

El Centre hi fou especialment invitat, i un petit grup format pel president, Josep M. Sala, el vice-president Josep Abril i esposa, la nostra bibliotecària Carme Jané, el president de la Secció de Muntanya, Ernest Gutiérrez, i el de la Comissió de Refugis, Andreu Rifa, volgueren estar presents al cim dels Gours Blancs.

Amb un dia rúfol i emboirat, sortiren del nou refugi d'Estós i es trobaren amb els francesos, els quals, degut al temps insegur, decidiren celebrar l'Eucaristia al coll dels Gours Blancs.

Un acte recordatori tingué lloc, però, al cim dels Gours Blancs, i, allí, els nostres representants pogueren saludar Xavier Basséras, president de la Secció dels Pirineus Centrals (Toulouse) del Club Alpi Francès (un antic amic nostre) i altres muntanyencs francesos, entre ells Chantal d'Espouy, filla del cèlebre Raymond d'Espouy, mort també d'accident de muntanya ara fa més de trenta anys. Després d'emotius comiats, els francesos baixaren cap a Luchon (on aquella tarda tenia lloc una cerimònia commemorativa) i els catalans tornaven cap a Estós, camí de Barcelona.

Als actes de Gavarnia amb la plana major dels antics G. de J., en representació del Centre hi assistí el nostre consoci senyor Joan Buyse, qui hi fou molt ben rebut i atès. La Federació Espanyola de Montañismo volgué,

en prova d'amistat franco-espanyola, ser present a la commemoració, i fou el mateix president de la F.E.M., senyor Fernando Muñoz, qui hi assistí.

J.M.S.A.

NECROLÒGICA

EL DOCTOR BENET OLIVER RODÉS

La passada primavera morí el Dr. Benet Oliver Rodés, soci del Centre des de l'any 1924. Al marge de la seva brillant vida professional, destaca la seva constant dedicació a la muntanya i el seu amor al Centre, que contagià als seus familiars, com ho testimonia el representant de la quarta generació dels Oliver, soci també de la nostra entitat.

El Dr. Oliver figura ja com un dels primers entusiastes del Xalet de La Molina i de la tasca de refugis en el Pirineu. Assistí a la inauguració del refugi de la Vall Ferrera, l'any 1935, quan els qui practicaven l'alta muntanya no eren tan nombrosos com avui.

Amb els seus companys havia recorregut tot el Pirineu i n'havia fet l'ascensió dels principals cims. Alguna vegada, com ell mateix reconeixia, d'una manera una mica imprudent, anant tot sol. Com l'any 1934, en què féu un bivac al cim del Peguera.

Coneixia també els Alps, però el camp de la seva predilecció eren els Pirineus, dels que, ultra les zones més conegudes, volia conèixer les que eren desconegudes pels muntanyencs de 50 anys enrera. Això el portà, pel juliol del 1936, junt amb el doctor Broggi a fer l'ascensió del Cotiella, un cim totalment apartat i desconegut en aquelles dates, excursió inèdita per als muntanyencs catalans d'aquella època.

D'una sensibilitat extremada envers la natura, li dolien les ferides que el progrés infligia a la muntanya, molt sovint innecessàriament, encara que no deixava de reconèixer que, de vegades, eren necessàries i que (també ho deia amb un somriure de disculpa) les pistes de muntanya li permetien, ja gran, d'acostar-se als cims que tan estimava. Descansi en pau el Dr. Oliver.

J.M.S.A.

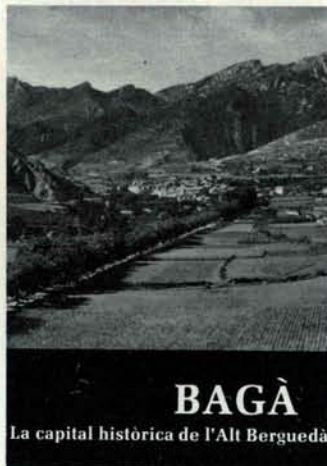
BIBLIOGRAFIA

BAGÀ, LA CAPITAL HISTÒRICA DE L'ALT BERGUEDÀ

Editor: Ajuntament de Bagà.

Autors: Un equip de col.laboradors.

Il·lustrat amb fotografies de color, blanc i negre, dibuixos, gravats, itineraris, mapes, etc. 270 pàgines de text (1988).

La nostra Biblioteca s'ha vist afavorida amb el llibre *Bagà. La capital històrica de l'alt Berguedà*, editat per l'Ajuntament de la vila, i un equip i un Consell de Redacció.

El llibre és d'aquells que són tan plaents; que omplen de forma encisadora unes dues hores llargues de lectura de tot allò que hom vol saber de Bagà i els seus entorns. Aquest llibre hauria de trobar-se a totes les Biblioteques públiques del nostre país i en aquelles més modestes dels excursionistes estudiosos, àvids de saber quelcom de les terres berguedanes que visitem en el transcurs de les nostres excursions. En projectar un itinerari per aquelles terres, aquest llibre ens il·lustra i ens ajuda a confeccionar-lo amb

totes les peculiaritats d'aquelles contrades.

Els llibres de caràcter local o comarcal ajuden a tenir una cultura de primera mà, generosa de detalls, que ens fa falta per estimar encara més la nostra nació.

El llibre comença amb una endreça del batlle de la vila, Josep Casals. Segons ell, ens posa al nostre abast una mostra de l'encís que la natura tan generosament ha posat a la Vall del Bastareny, i a la vila de Bagà com a capital històrica.

Inclou una infinitat de fotografies, croquis, dibuixos, etc., que el fan agradable a la vista. I, una vegada llegit, hom comprova que la il·lustració, a més d'escaient, hi és necessària. El contingut és un compendi de treball d'equip que, com un calidoscopi, ens ofereix un ventall divers d'història, geografia, geologia, flora, fauna, recursos naturals, llegendes, tradicions, costums, festes populars, bel·leses naturals, atractius turístics, el patrimoni artístic baganès, la vida cultural i humana i les entitats i serveis de la vila de Bagà.

Un capítol a part ens mereix el llibre: Bagà com a centre d'excursions. Excursions pensades per esmerçar mig dia per les seves rodalies, o per fer-hi passejades de circumval·lació i excursions de llarga durada per l'alta muntanya. Són 37 pàgines amb itineraris escollits, documentals, amb horaris i distàncies, exactament com una guia, amb l'al·licient de fer els trajectes de la mà dels baganesos excursionistes (de qui prou en coneixem la pràctica, la competència i la companyonia).

Ens plau trobar en el llibre referències sobre els homes que han projectat cultura a la vila i arreu del país, com el nostre estimat excursionista que ens va deixar l'any 1970, el mestre Elisard Sala, amb qui tot el món excursionista es trobava identificat.

El llibre és amè, de gran utilitat i estem segurs que els veïns de Bagà i de l'Alt Berguedà han de sentir-se cofois de tenir-lo a les llars. Nosaltres, estem segurs que; com tota obra ben feta, i a més feta amb il·lusió, com és el cas d'aquesta, ha de tenir una bona acollida.

Ens congratulem de tenir-lo i podem avançar que serà molt consultat. Felicitem la tasca dels col.laboradors i l'encert de l'Ajuntament a editar-lo.

LA CISTA AMB TÚMUL DE LA CREU DE PRÍNCIPI, FITA DEL SEGLE X EN LA TOPONÍMIA DE L'ALTA GARROTXA I LES RESTES PRE-ROMÀNQUES DE SANT JULIÀ DE RIBELLES

Autors: J. Badia, B. Bofarull, E. Carreras i Miquel D. Piñero, del Grup Empordanès de Salvaguarda i Estudi de l'Arquitectura Rural i Tradicional. G.E.S.E.A.R.T. 87 pàgines de text, il·lustrat amb fotografies i dibuixos. Figueres, 1987.

Un llibre que feia falta per tenir coneixements de primera mà de les cistes (o sigui, sarcòfags de pedra) que tenim escampades per contrades del nostre país. Aquest treball es concentra a detallar la cista amb túmul de la Creu de Príncipi, a Sant Julià de Ribelles (Bassegoda).

Aquests sepulcres megalítics, semblants als dòlmens, tenen una *senya divisòria*, documentada en llatí tardà; o sigui, com a sinònim de fita, és a dir, de molló.

El llibre va documentat per un seguit de cites que avalen l'erudit treball d'investigació. La pervivència toponímica a l'Alta Garrotxa de les arques, documentades en escriptures medievals, que vénen a donar llum a la zona megalítica de les cistes; particularment, de la que el llibre s'ocupa.

Finalment, el treball fa esment del valor arquitectònic de l'església de Sant Julià de Ribelles i de les seves restes pre-romàniques, així com també inclou una extensa relació bibliogràfica.

Un llibre per a estudiosos, portat a terme per uns excursionistes sensibles a la història megalítica del nostre poble, i una descoberta per a tothom.

L'EXCURSIONISME A TÀRREGA DINS L'EXCURSIONISME CATALÀ

Autor: Francesc Beato i Viucens.

Edita: Agrupació Excursionista de l'Urgell de Tàrraga, amb el suport de l'Ajuntament. 90

pàgines de text, il·lustrat amb fotografies, dibuixos i gravats. Portada original de Joan Franquesa (Tàrraga, 1988).

El nostre company Francesc Beato, arran de trobar a la nostra biblioteca un opuscle de l'any 1906 publicat pel Centre Excursionista d'Urgell i la Segarra, o sigui el primer imprès de caire excursionista d'aquella entitat (que reproduïx el llibre com un valuós manual d'excursionisme en aquell temps de gran interès i que d'aquest fet han passat 82 anys), va pensar de preparar un llibre, cosa que féu pacientment i sense treva; fins aconseguir finalment l'edició que ja tenim a les mans, a l'abast de tots els excursionistes del país que vulguin tenir coneixements de l'inici de l'excursionisme a casa nostra, i dels seus precedents.

No cal dir que es tracta d'un treball de recerca i, per tant, s'hi troben retalls històrics de la nostra entitat com a pionera i d'altres afins (com A.E. llerdanesa; S.E. Els Bohemis, A.J.E. Avant, C.E. Comarca de Bages, etc.). Una vegada completa la relació d'entitats excursionsites fins a l'any 1910, el treball de l'amic Beato es dedica a l'excursionisme desenvolupat a Tàrraga des del 1905 al 1986. Tota la tasca esportiva i les activitats de cada una de les entitats d'aquesta capital de l'esport de la Terra Ferma hi són assenyalades, com el Grup Excursionista de l'Ateneu, la Secció Excursionista de Palestra, el Grup Excursionista "O Ara o Mai", l'A. Esportiva Targarina, etc.

El llibre continua amb les publicacions excursionistes des de l'any 1876 fins al 1924, una bibliografia general, un apartat cronològic de molt interès i un índex onomàstic.

Tot un llibre de força utilitat i digne de figurar a totes les biblioteques en general, i particularment a les d'entitats que es dediquen a l'esport.

Felicitem el consoci i amic Beato, i ens agradaria que aquest treball l'esperonés a fer-ne d'altres de caire local, dels quals estem tan necessitats.

M.M.

CARTOGRAFIA

PARC NACIONAL D'ORDESA I MONTE PERDIDO

Abans de l'estiu, Editorial Alpina duagué a terme la reedició del mapa de la vall d'Ordesa. És una obra actualitzada (l'edició anterior data del 1983) en la qual s'ha ampliat el sector occidental; així, damunt el mapa, es pot seguir la ruta d'atacament al Vinhamala (Pique Longue, 3.298 m.), des de Bujaruelo a Cautelets.

El gran sector muntanyós que comprèn aquest full cartogràfic reuneix diversos circs lacustres, repartits així: els circs de Carriata, Cotatuero, Góriz i Soaso a la vall de l'Arazas; els circs d'Otal i d'Ordiso, a la vall de l'Ara; i, pel vessant nord, el gran circ de Gavarnia, i els d'Estaubé i de Tremouse.

La Vall de l'Arazas, junt a la vall de Pineta (amb el circ del mateix nom o de Bielsa) i l'abrupta vall o canyó d'Añiscle, constitueixen la base de coronació del Mont Perdut (3.355 m.) que és la veritable clau de volta del conjunt; secundada per un rosari de pics de 3.000 m. El Sum de Ramond o pic d'Añisclo (3.254 m.), el Cilindre de Marboré (3.228 m.), el mateix cim Marboré (3.248 m.), els cims de la Cascada, el Tailón (3.146 m.), el Gabietú (3.031 m.) i el Casc, també dit el Corral Ciego (3.006 m.).

Al nord de Bielsa i propers a la divisòria, l'enigmàtic circ de Pinara, el de Barrosa i el de la Múnia completen el quadre d'aquesta important zona del Pirineu Central. Quasi no caldria afegir-hi que, tant la gruta Casteret, sota la bretxa de Roland, com els llacs, avencs i saltants d'aigua detallats al mapa, completen un treball ben fet, endreçat i, allò que és molt d'agrair: posat al dia.

D. ALOY

D'ACÍ D'ALLÀ

SANTA MARIA DE BESORA

Amb motiu de la Festa Major, aquesta vila va portar a terme una exemplar recuperació de l'entorn del seu enlairat castell (1.092 m.). Els matolls i les lianes s'havien apoderat d'aquella joia mil·lenària que continua dempeus malgrat l'embat dels temps. Avui, el panorama ha canviat i els veïns de Santa Maria de Besora, sensitius al testimoni de la història i del llastimós estat d'abandó en què es trobava, l'han deixat net de bardisses i malesa, i és plaent de veure-hi tanta neteja. Al castell s'hi pot ascendir en uns 20 minuts, per un caminet obagós, i des d'allí hom pot contemplar l'església a gratient, un edifici que han tingut l'encert de fer-lo figurar a la portada del programa d'actes. El dibuix és original de Francesc Carreras i Candi, realitzat l'any 1892, quan va visitar-lo.

D'aquest esdeveniment, ens ha semblat que n'havíem de donar notícia als nostres consocios, a més de felicitar els veïns que hi han fet la millora, particularment l'Ajuntament que hi féu la crida que tan bona resposta va obtenir.

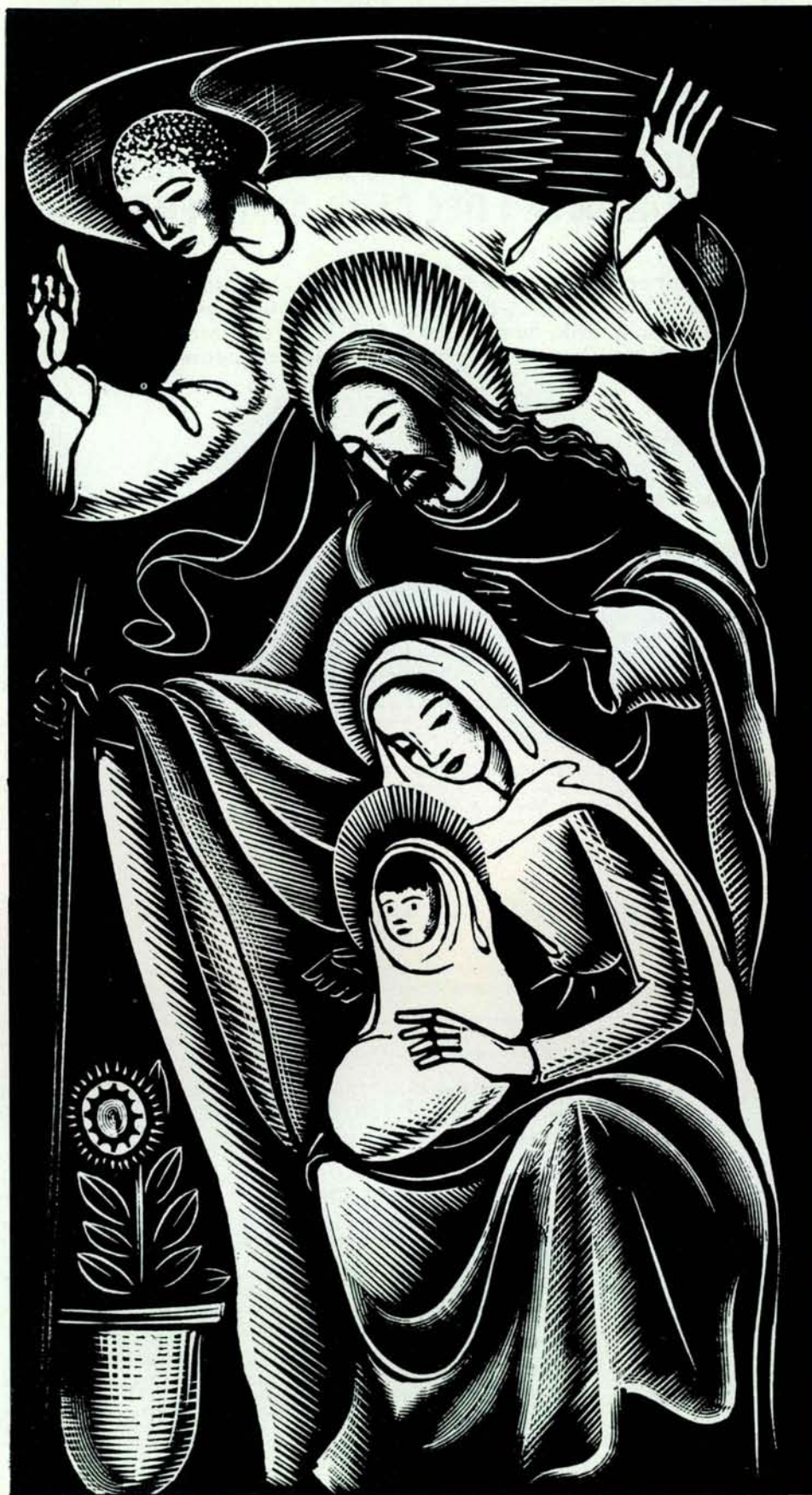
BANYOLES

El Centre Excursionista de Banyoles va emprendre, el dia 11 de setembre; el marcatge del camí del Pont d'en Valentí a Talaixà i al Puig de Sant Marc, ja que durant les darreres excursions fetes en aquesta contrada de l'Alta Garrotxa s'havien observat deficiències en el marcatge existent. Els excursionistes hi tenen des d'ara la senyalització refeta; una millora que hem d'agrair al C.E.B. Gràcies, amics!

LLANÇÀ

Jaume Turró i Prim féu la travessia a peu del Mediterrani a l'Altàntic en 38 dies, i ara ha exposat 355 fotografies del Pirineu, fetes en el decurs del viatge, a l'Ajuntament de Llançà. Un recorregut en solitari des del Cap de Creus fins al Cap Higer, dormint a cel obert i en alguns refugis, vivint amb pastors i completament submergit dins del cor de la Natura i, tenint-la com una amiga més. Les seves fotografies són el tornassol de l'estima que sent per a la naturalesa en general, i per a la muntanya en particular.

M.M.

Xiografia d'Antoni Gelabert

MUNTANYA desitja als seus
lectors un fel·lç Nadal
i un bon any 1989

XALETS I REFUGIS DE MUNTANYA DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA I DEL CLUB ALPIN FRANÇAIS

L'acord de reciprocitat entre el Centre Excursionista de Catalunya i el Club Alpin Français, contempla l'aplicació de les tarifes de SOCI, per a tots aquells membres d'una i altra entitat.

Per a gaudir del preu de la tarifa de Soci del C.A.F., cal presentar el CARNET vigent del Centre, als guardes dels xalets i refugis. Demaneu sempre els tiquets de pernoctació, als guardes.

XALETS-REFUGIS, CAF

REFUGI DE BAYSSELANCE (CAF de BORDEAUX). Alt. 2.650 m. Regió: Vignemale, Gavarnie. 70 llits. Obert tot l'any. Guardat des del primer de juliol fins a l'octubre. Des de Gavarnie (Barratge d'Ossoue) 3 h. 30 min.

REFUGI DE HOLLE (CAF de LOURDES). Alt. 1.500 m. Regió: Gavarnie. Guardat i obert tot l'any a excepció del mes de novembre. 50 llits. Accés: per la carretera de Bujaruelo, 3 km després de Gavarnie.

REFUGI DEL SERRADETS (CAF de TARBES). Alt. 2.580 m. Regió: Gavarnie, Brèche de Roland. 80 llits. Obert tot l'any, guardat del primer de juliol a l'octubre. Accés des del final de la carretera de Bujaruelo 1 h. 30 min.

REFUGI DE TUQUEROUYE (CAF de BORDEAUX). Alt. 2.666 m. Regió: Mont Perdu, Gavarnie. Obert tot l'any. En mal estat. Cal portar-se el material per dormir i fer-se el menjar. Accés: des del Barratge de les Gloriettes (poble de Gèdre, carretera a Gavarnie) 3 h. 30 min.

REFUGI DE CAMPANA (CAF de BAGNERES de BIGORRE). Alt. 2.220 m. Regió: Reserva Natural de Néouvielle. 25 llits. Obert tot l'any. Guardat del juliol a l'octubre. Accés: des de la carretera de La Mongie 3 h. (el camí surt 3 km abans d'arribar a l'estació d'esquí).

REFUGI DE POMBIE (CAF de PAU). Alt. 2.031 m. Regió: Pic d'Ossau. 50 llits. Obert des del primer de juliol a finals d'octubre i els caps de setmana des de Pasqua. A l'hivern hi ha 18 llits disponibles.

REFUGI D'ARREMOULIT (CAF de PAU). Alt. 2.305 m. Regió: Arriel, Pallas. 30 llits. Obert tot l'any. Guardat des del primer de juliol al final d'octubre. Per a més informació cal dirigir-se al CAF de Pau, 5, rue René Fournets - 64000 PAU.

REFUGI DE LARRIBET (CAF de LOURDES). Alt. 2.070 m. Regió: Balaïtous, Frondellas. 15 llits. Obert tot l'any. Guardat els caps de setmana des de Pasqua i tot l'any a partir del primer de juliol fins a final d'octubre. Des d'ARRENS 2 h. 30 min.

REFUGI DE LES OULETTES (CAF de LOURDES). Alt. 2.150 m. Regió: Vignemale. 80 llits. Obert tot l'any. Guardat des de primer de juliol fins a l'octubre. Des del Pont d'Espagne 3 h.

REFUGI DE VENASQUE (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.232 m. Regió de Luchon. Tel. (61) 62 89 25. Obert sense Guarda. 12 places, lliteres i llar de foc. Accés amb automòbil en direcció a l'Hospice de France just a la bifurcació de la carretera, 4 hores de camí.

REFUGI DEL PORTILLON (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.570 m. Al llac d'Oô, regió d'Oô. Guarda: Mme. Dorche, tel. (59) 30 45 16 a Pau. Guardat del 1.º de juliol al 15 de setembre, i alguns caps de setmana de primavera i tardor. 45 places estiu i hivern, estufes i lliteres. Accés amb automòbil fins a les granges d'Astau. 3 hores de camí.

REFUGI DEL MAUPAS (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.450 m. Regió de Castillon de Larboust. Guarda: Mr. Tristan Bane. Tel. (61) (62 89 25), tel. al Refugi (61) (79 16 07). Guardat del 1.º de juliol al 15 de setembre. 25 places. Accés amb automòbil fins a la Central Elèctrica. 4 hores de camí.

REFUGI D'ESPINGO (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 1.967 m. Regió de Luchon. Tel. (61) (62 89 25). Guarda: Mr. Eugène Rives, tel. (61) (79 12 40) a Oô. Guardat els caps de setmana de maig a octubre i de juny a 30 de setembre una part oberta permanentment. Tel. del Refugi: (61) (79 20 01). 70-80 places. Restaurant i lliteres. 20 places a l'hivern. Accés amb automòbil, fins a les granges d'Astau. 2 hores de camí.

XALETS-REFUGIS, CENTRE

XALET DE LA MOLINA

Situació: A la Molina a 1.570 m d'altitud i a 10 km d'Alp. El xalet es troba en un lloc immillorable de la Molina per la seva panoràmica sobre el bosc, la vall i la serralada que prové del cim del Puigmal.

Accés: Amb automòbil per la carretera N-152, fins a la collada de Tosos i d'aquí per la carretera que porta a Alp. També s'hi pot arribar amb ferrocarril, línia de Barcelona a Puigcerdà.

Excursions: El xalet, a l'estar situat a la comarca de la Cerdanya, és una excel·lent base d'excursions de tota mena com poden ser: la Vall de Núria, les serres del Monteixo i Cadí, la Cerdanya francesa i a l'hivern és punt estratègic per la seva proximitat a totes les estacions d'esquí de la zona.

Als seus voltants, es troben abundants prats amb tota la flora alpina autòctona de la zona i frondosos boscos on a la tardor és fàcil trobar bolets. Per a més informació consultar les guies del CENTRE, «PIRINEU ORIENTAL» i «CERDANYA».

Serveis: Xalet obert tot l'any, 150 places amb habitacions de dos llits amb dutxa, habitacions amb lliteres, no cal sac de dormir. També disposa de dormitori general amb sac de dormir, amb dutxes i serveis. Servei de restaurant.

Guarda: Sr. Antoni Barnadas.

XALET JULI SOLER I SANTALÓ

Situació: Es troba al poble de Salardú, a la Vall d'Aran, a 1.268 m d'altitud.

Accés: Amb automòbil per la carretera C-412 de Viella al port de la Bonaigua.

Excursions: El xalet és una excel·lent base per a excursions a la Vall d'Aran i les valls veïnes. Consultar la guia del CENTRE «PALLARS-ARAN».

Serveis: Xalet obert tot l'any, 105 places amb habitacions de dos llits amb dutxa, habitacions amb lliteres, no cal sac de dormir. També disposa de dormitori general, amb sac de dormir, amb dutxes i serveis generals. Servei de restaurant.

Guarda: Joaquim Perea.

XALET DE LA BASSETA

Situació: A Sant Joan de l'Erm nou a la divisòria de les comarques de l'Alt Urgell i el Pallars, a 1.700 m d'altitud i a 30 km del poble de Castellbó.

Accés: Amb automòbil per la carretera C-1313, agafant el trencall a l'aeroport de la Seu d'Urgell i continuant fins a Castellbó. D'aquí arrenca una pista en bon estat fins al xalet.

Serveis: Obert tot l'any amb habitacions de lliteres amb dutxa. Dormitori general amb sac de dormir. Servei de restaurant.

Excursions: Pels frondosos boscos que l'envolten ascensions al Tossa de l'Orri i a la Vall de Santa Magdalena. Per a més informació consultar la guia del CENTRE, «PALLARS-ALT URGELL».

Guarda: Josep Pratginestós.

XALET D'ULL DE TER

Situació: Es troba en el cercle d'Ull de Ter a la capçalera del riu Ter, a 2.220 m d'altitud i a 15 km del poble de Setcases.

Accés: A peu, 30 minuts des de la carretera que des de Setcases porta a l'estació d'esquí Vallter.

Excursions: A Núria, cims de Bastiments, Bassibers, Costabona i Canigó. Per a més informació consultar la guia del CENTRE «PIRINEU ORIENTAL».

Serveis: Disposat de 75 places distribuïdes en habitacions amb lliteres de vuit places, equipat amb flassades, cal portar sac de dormir, té instal·lació elèctrica, sanitaris i dutxes. Servei de restaurant. Obert del primer de juny al 30 de setembre. Resta de l'any, obert els caps de setmana.

XALET JOAN VENTOSA I CALVELL

Situació: Es troba sobre l'estany Negre de Boi, a la vall del riu Tor, a sota les Agulles de Travessany, a 2.220 m d'altitud i a 10 km del Balneari de Caldes de Boi.

Accés: A peu des de la presa de l'estany de Cavallers, fins a la presa amb automòbil per la carretera d'Erill la Vall al Balneari de Caldes de Boi. Des de la presa hi ha dues hores, passant per la pleta de riu Malo, llastres de la Morta fins al xalet.

Excursions: Als cims de Beciberri, Contraig, Punta Alta i molts d'altres. Per a més informació consulteu la guia del CENTRE, «PALLARS-ARAN».

Serveis: Dormitori general de 80 places, equipat amb flassades, cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Sanitari i dutxes. Obert des del 23-6-84 al 30 de setembre. Resta de l'any possibilitat els caps de setmana.

Guarda: Miquel Sánchez.

XALET DE LA RENCLUSA

Situació: A la vall del riu Essera en el desguàs de la gèlera de la Maladeta, 2.140 m d'altitud i a 25 km del poble de Benasc.

Accés: A peu des del Pla d'Estan. Amb trenta minuts d'automòbil es pot anar des de Benasc fins a l'Hospital, i d'aquí a l'esmentat Pla per pista forestal.

Excursions: Ascensions a tots els cims de la Maladeta i al mateix Aneto. Per a més informació consulteu la guia del CENTRE, «POSETS-MALADETA».

Serveis: Disposat d'habitacions amb lliteres i dormitori general. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Obert des del 23-6-84 al 30 de setembre. Resta de l'any, possibilitat els caps de setmana.

Guarda: Antonio Lafont.

XALET D'AMITGES

Situació: Estany d'Amitges a la vall de Sant Maurici, a 2.380 m d'altitud, a 15 km d'Espot.

Accés: Amb automòbil d'Espot a l'estany de Sant Maurici, i a peu per pista forestal (1 h. 30 m.), o bé amb vehicles tot terreny.

Excursions: Ascensions i escalades a les Agulles i Pic d'Amitges, Pic de Basiero, Pic de Ratera, etc.

Serveis: Dormitori general de 80 places equipat amb flassades. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Sanitaris i dutxes.

INAUGURACIÓ: 23-9-84.

REFUGI JOSEP M. BLANC

Situació: A l'estany Tort de Peguera, a la vall del riu Peguera, a 4 hores de camí del poble d'Espot i a 2.350 m d'altitud.

Accés: A peu des del poble d'Espot o amb vehicle tot terreny per la pista forestal que surt de la carretera de Sant Maurici.

Excursions: Ascensions als cims de Peguera i Monastero. Per a més informació consulteu la guia del CENTRE, «PALLARS-ARAN».

Serveis: Dormitori general. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Obert des de 23-6-84 al 30 de setembre.

REFUGI CIRIAC BONET

Situació: Poble de Siurana.

Accés: Amb automòbil per la pista que surt de Cornudella de Montsant.

Excursions: A les serralades de Prades i del Montsant. **Serveis:** Disposat de dormitori general de 30 places, sanitaris, aigua corrent. La clau es demana al guarda que viu al mateix poble.

Guarda: Sr. Rufino Roig.

**TEMPORADA
88-89**

esports
Duixans

Primeres marques en material per a la neu.

Equip Iniciació

Esquís Rossignol,
fixaccions Look,
bastons Kerma, botes
Caber i muntatge.

23.900 ptes.

Equip Expert

Esquís Fischer,
fixaccions Tyrolia,
botes Caber, bastons i
muntatge.

36.500 ptes.

Equip Muntanya

Esquís Palé, fixaccions
Silvretta, ganivetes i
muntatge.

33.500 ptes.

Equip Fons

Esquís, botes i pals
Karhu, fixaccions
Salomón i muntatge.

16.500 ptes.

Tenim un bon estoc de Material de lloguer, botes, esquís pista i muntanya, surf-esquí i monoesquí. Feu les vostres reserves amb antelació.

C/. Consell de Cent, 9 - Tels. 432 22 19 - 431 45 90 Hostafrancs

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

**BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ**

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir de l'any..... amb la quota anual de pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐ Signatura

Data		
Banc / Caixa		
Carrer		
n.º	Població	D.P.

Sr. Director

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual de la revista MUNTANYA del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a.....

Població..... amb càrrec al compte corrent o d'estalvi núm.

a nom de..... Signatura

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

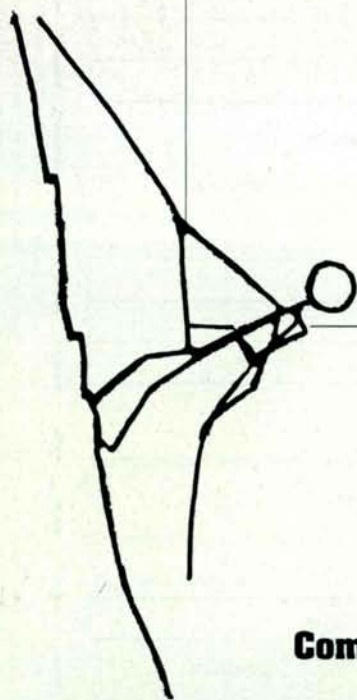

al servei dels amics muntanyencs,
espeleòlegs, escaladors,
esgarrapa-parets
i de tots els amants
de la natura.

**LIQUIDEM
MOLTS ARTICLES
PER RENOVACIÓ
DE L'ESTOC**

LA NOSTRA PUBLICITAT
ÉS EL PREU I LA QUALITAT.
COM SEMPRE!

Comte d'Urgell, 95 bis - Tel. 253 50 01 - BARCELONA

ENCICLOPÈDIA CATALANA

Ref. 271

Si esteu interessats a rebre més informació de les nostres obres, en condicions especials de subscripció, marqueu amb una X la que us interressi:

- GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA _____ ☐
GRAN GEOGRAFIA COMARCAL DE CATALUNYA _____ ☐
HISTÒRIA NATURAL DELS PAÏSOS CATALANS _____ ☐
CATALUNYA ROMÀNICA _____ ☐
Col·lecció de novel·la A TOT VENT _____ ☐

Nom _____

Adreça _____

Població _____

Comarca _____

Telèfon _____

Data _____

Autorització núm. 3.670
B.O.C. núm. 77
de data 20.5.76

NO CAL
POSAR-HI
SEGELL

DIGEC S.A.

Apartat F.D. 185

08080 BARCELONA

subscriviu-vos a

espeleòleg

la revista
d'espeleologia
oberta a tothom

Es una publicació de
l'Equip de Recerques Espeleològiques
del Centre Excursionista de Catalunya

**BUTLLETA DE
SUBSCRIPCIÓ**

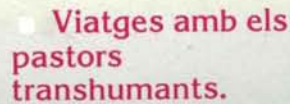
**La revista espeleològica
de més tradició i de més
difusió de Catalunya.**

**Reflex de les activitats més
destacades i de tots els
aspectes de l'espeleologia.**

**Tot el que pot interessar
l'espeleòleg ens interessa.**

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.
Se subscriu a ESPELEOLEG a partir del n.º.....			
Cobrament: per banc, segons autorització adjunta			
Data			
Banc / Caixa			
Carrer			
n.º	Població		D.P.
Sr. Director			
Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut de la revista, ESPELEOLEG del Centre Excursionista de Catalunya corresponent a la subscripció			
a nom de			
que viu a			
Població		amb càrrec al compte	corrent d'estalvi
a nom de		num	
Signatura			

Adquiriu i divulgueu l'obra del CENTRE

Flors de Muntanya.

- Les ciutats del món.

■ Guia geològica del Montsec i de la vall d'Àger.

En la Geologia es troba l'explicació d'una bona part de les coses que condicionen un país. Aquest treball científic-excursionista estudia un dels paratges geològics més famosos, i hi descriu nou itineraris. Molt il·lustrat i amb un mapa geològic de la regió, a tot color.

